

T.C.
ABANT İZZET BAYSAL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ÖĞRENCİLERDE MİLLİ KİMLİK KAVRAMI VE
T.C. İNKILÂP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNİN
MİLLİ KİMLİK KAZANIMINA ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan
Esra TABUR

Danışman
Prof. Dr. Cemal AVCI

BOLU, ARALIK- 2014

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

Esra TABUR tarafından hazırlanan “Öğrencilerde Milli Kimlik Kavramı ve T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi” başlıklı çalışma, jüri tarafından İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 29/12/2014

Jüri Üyeleri

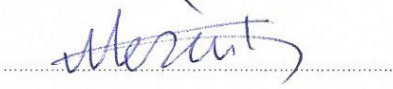
Akademik Unvan, Adı ve SOYADI

İmza

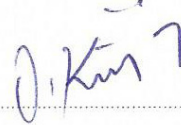
Üye (Tez Danışmanı): Prof. Dr. Cemal AVCI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Meriç TUNCEL

Üye : Yrd. Doç. Dr. Oğuz KANTÜNER

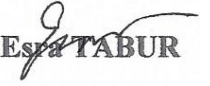

Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nün Onayı

Doç. Dr. Türkan ARGON

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum, “Öğrencilerde Milli Kimlik Bilinci ve T.C.İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi” başlıklı çalışmanın yazılmasında bilimsel ve etik kurallara uyduğumu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda atıfta bulunduğumu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, tezin tamamının ya da bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitede bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.
29/12/2014

Esra TABUR

TEŞEKKÜR

“Öğrencilerde Milli Kimlik Bilinci ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi” adlı tez çalışmasının hazırlanmasında, her konuda engin tecrübelerinden istifade ettiğim, motive ve desteklerini bir an bile esirgemeyen, kendisi ile çalışmaktan onur duyduğum çok değerli hocam ve tez danışmanım Prof. Dr. Cemal AVCI’ya sonsuz teşekkür ederim. Ayrıca konu seçiminde fikirlerinden istifade ettiğim değerli Hocam Yrd. Doç. Dr. Adnan ALTUN’a, SPSS Analizlerinde desteklerini esirgemeyen değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Hakan YAMAN’a, fikir ve değerlendirmeleri ile çalışmama yön vermemi sağlayan kıymetli hocam Yrd. Doç. Dr. Meriç TUNCEL’e teşekkür ederim.

Araştırmaya katılan değerli öğrencilere ve anketlerin güvenilir bir şekilde okullarda uygulanması için yardım eden ve değerli vakitlerini harcayan kıymetli öğretmen arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Araştırmamın başından sonuna kadar sevgi ve desteğini üzerimden eksik etmeyen, çalışmamın bitmesi için her türlü fedakârlığı yapan eşim Uğur TABUR’ a ve gösterdikleri sabır için çocuklarıma sonsuz teşekkür ederim.

Esra TABUR

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYULDUĞUNA İLİŞKİN BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar.....	vi
GRAFİKLER	vii
KISALTMALAR.....	viii
ÖZET	ix
ABSTRACT.....	x

I. BÖLÜM

1. Giriş.....	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.1.1. Problem cümlesi.....	6
1.1.2. Alt problemler.....	7
1.2. Araştırmanın Amacı.....	7
1.3. Araştırmanın Önemi.....	8
1.4. Varsayımlar.....	9
1.5. Sınırlılıklar.....	9
1.6. Tanımlar.....	9

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Temeller ve İlgili Literatür.....	11
2.1. Kuramsal Temeller.....	11
2.1.1. Kimlik kavramı ve gelişimi.....	11
2.1.2. Kimlik tanımları	11
2.1.3. Kimlik çeşitleri.....	18
2.1.4. Milli kimlik.....	21
2.1.4.1. Milli kimlik unsurları.....	28

2.1.4.2. Milli kimlik kavramının tarihçesi.....	34
2.1.4.2.1. Fransız ihtilâli öncesi milli kimlik kavramı.....	35
2.1.4.2.2. Fransız ihtilâli sonrası milli kimliğin gelişimi.....	38
2.1.4.2.3. Osmanlı kimliği ve Osmanlı'dan cumhuriyete milli kimliğin gelişimi	40
2.1.4.2.4. Cumhuriyet döneminde milli kimlik kavramı.....	51
2.1.5. T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin tarihçesi	57
2.1.6. T.C. İnkılap Tarihi dersinin amaçları ve milli kimlik oluşumu.....	60
2.2. İlgili Literatür.....	64

III. BÖLÜM

3. Yöntem.....	66
3.1. Araştırmanın Modeli.....	66
3. 2. Evren ve örneklem.....	66
3.2.1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı.....	67
3.2.2. Öğrencilerin okul türüne göre dağılımı.....	68
3.3. Veri toplama tekniği.....	69
3.4. Verilerin analizi.....	71

IV. BÖLÜM

4. Bulgular ve Yorum.....	73
4.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar.....	73
4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	79
4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Ait Bulgular ve Yorumlar.....	86
4.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar.....	88

V. BÖLÜM

5. Sonuç ve Öneriler.....	97
5.1. Sonuç.....	97
5.2. Öneriler.....	100

KAYNAKÇA.....	102
---------------	-----

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Örneklemdeki Ortaöğretim Kurumlarının Bulundukları İlçe, Ortaöğretim Kurumlarının Türü ve Örnekleme Alınan Öğrenci Sayıları.....	67
Tablo 3.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	68
Tablo 3.3. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Dağılımı.....	68
Tablo 3. 4. Varyans Tablosu.....	72
Tablo 4.1. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Milli Kimlik Bilinci İfadelerine İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	73
Tablo 4.2. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersini Milli Kimlik Bilinci Oluşturmadaki Rolüne İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı.....	79
Tablo 4.3. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Milli Kimlik Kavramına İlişkin Puanlarının Cinsiyete Göre t-testi Sonuçları.....	87
Tablo 4.4. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılap Tarihi Dersinin Milli Kimlik Kazanımına İlişkin Puanlarının Cinsiyete Göre t-testi Sonuçları.....	87
Tablo 4.5. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Milli Kimlik Kavramına İlişkin Puanlarının Okul Türüne Göre t-testi Sonuçları.....	88
Tablo 4.6. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılap Tarihi Dersinin Milli Kimlik Kazanımına İlişkin Puanlarının Okul Türüne Göre t-testi Sonuçları.....	89
Tablo 4.7. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Milli Kimlik Bilinci İle İlgili Görüşlerinin Yaşanılan Coğrafi Bölgeye Göre Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	90
Tablo 4.8. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin T.C.İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi İle İlgili Görüşlerinin Yaşanılan Coğrafi Bölgeye Göre Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	91

Tablo 4.9. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin Milli kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili görüşlerinin yaşanılan coğrafi bölgeye göre puanlarının betimsel istatistikleri.....	93
Tablo 4. 10. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik kazanımına etkisi ilgili görüşlerinin yaşanılan coğrafi bölgeye göre Tamhane's t-2 testi sonuçları.....	94

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 3.1. Örneklemdeki Ortaöğretim Kurumlarının Bulundukları Bölgeler.....	67
Grafik 3. 2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı.....	68
Grafik 3.3. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Dağılımı.....	69

KISALTMALAR

f	: Frekans
%	: Yüzde
N	: Denek Sayısı
X	: Aritmetik Ortalama
T	: t değeri
P	: Anlamlılık Düzeyi
Sd	: Serbestlik Derecesi
SPSS	: Statistical Package for the Social Sciences

ÖZET

ÖĞRENCİLERDE MİLLİ KİMLİK BİLİNCİ VE T.C. İNKILAP TARİHİ VE ATATÜRKÇÜLÜK DERSİNİN MİLLİ KİMLİK KAZANIMINA ETKİSİ

TABUR, Esra

Yüksek Lisans, İlköğretim Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Cemal AVCI

Aralık - 2014, xv + 110 Sayfa

Bu araştırmanın amacı, liselerde eğitim gören öğrencilerde milli kimlik bilincini ölçmek ve liselerde T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi eğitiminin milli kimlik bilincine etkisini öğrenci görüşlerine göre ortaya koymaktır. Araştırmaya katılan öğrencilerin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik bilinci oluşturmadaki rolüne ilişkin görüşleri incelenmiş, öğrencilerin öğrenim gördükleri coğrafi bölge, okul türü ve cinsiyet değişkenlerine göre görüş farklılıkları ortaya konulmuştur.

Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılında Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde belirlenen farklı iki türdeki yedi lisede ve farklı alanlarda öğrenim görmekte olan 984 Lise 3. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Öğrenci görüşlerini tespit etmek amacıyla 32 soruluk bir anket kullanılmıştır. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) programı kullanılarak analiz edilmiştir. Gruplar arasındaki farklılıkların ortaya konulmasında t-testi ve Post - hoc testlerinden Tamhane's t-2 testi kullanılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrenci görüşlerinde, öğrenim görülen okul türü, okulların yer aldığı bölge ve cinsiyet değişkenlerinde istatistiksel açıdan

anlamalı farklılıklar tespit edilmiştir. Öğrenci görüşlerinden yola çıkarak, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğrencilerde milli kimlik bilincinin gelişmesine olumlu etki ettiği ve bu dersin milli kimlik bilinci oluşturmada gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Kimlik Bilinci, T.C. İnkılâp Tarihi, Ders

ABSTRACT**NATIONAL IDENTITY AWARENESS IN STUDENTS AND THE IMPACT OF
TR REVOLUTION HISTORY LESSON ON NATIONAL AWARENESS
ACQUISITION****TABUR, Esra****Master Thesis****Department of Elementary Education****Social Sciences Teaching Department****Supervisor: Prof. Dr. Cemal AVCI****December - 2014, xv + 110 Pages**

The aim of the study is to measure the national identity consciousness of high school students and state the effects of training Turkish Republic History Revolution and Kemalism subject to the national identity consciousness according to students' views. The views relating to the Turkish Republic History Revolution and Kemalism subject's role of having the national identity consciousness have been observed and seen that there are discrepancies between the views that changes according to geographical regions and kind of school that students study and also gender variations of the students.

In the research screening model was used. 984 11th grade students in 2013-2014 academic year identified from two different kinds of seven high schools and studied different branches in seven regions of Turkey are the sample of this study. A questionnaire with 32 questions was carried out to determine the views of the students. The datas were analyzed by using statistical package for the social sciences (SPSS) programme. t-test and Tamhane's t-2 test of Post-hoc tests were made to state the differences between the groups.

Considering the results obtained in the research, statistically there are meaningful differences between the students' answers which change according to the kind of school, the region and gender. As a result of the students' views, Turkish Republic History Revolution and Kemalism subject has positive effects and it is necessary for having national identity consciousness.

Key Words : National identity consciousness, Turkish Republic History Revolution and Kemalism subject, The lesson.

ÖNSÖZ

Tarih bir milletin milli karakter kazanmasında etkin rol oynayan temel bilimlerin başında gelmektedir. Geçmişten geleceğe uzanan medeniyet yolunda tarihin bilinmesi ve tarihin değer aktarımı işlevinin önemsenmesi millet bilincinin oluşmasında ve milli kimliğin kazandırılmasında son derece önemlidir.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi de Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin var oluş mücadelesini, bu devletin temel felsefesini ve bekasının nasıl olacağını gelecek nesillere aktarma misyonuna sahiptir. Özellikle kimlik kavramının önem kazandığı ortaöğretim sürecinde yeni yetişen nesillerin milli kimlik bilincine sahip, millî aidiyetlerine bağlı ve milli hassasiyetlerine saygılı olarak yetişmesi son derece önemlidir. Zira milli değerlerine sahip çıkmayan toplumların başka milletlerin avı olması mukadderdir.

I. BÖLÜM

1. Giriş

Bu bölümde araştırmanın problemine, araştırmanın amacına araştırmanın önemine, varsayımlara ve sınırlılıklara yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Tarih geçmişten geleceğe pek çok amaca hizmet eden ve toplumlar için her dönem önemini artırarak koruyan işlevsel bir bilimdir. Tarihin işlevlerinden biri de şüphesiz bireylere toplumun ortak değerlerini ve kimliğini aktarmasında üstlendiği roldür. Özellikle ulusal kimliğin oluşmasında tarih eğitimi belirleyici etmenlerden biridir.

Tarih güçlü bir kimlik oluşturma aracı olarak kullanılmaktadır (Demircioğlu, 2012:3). Toplumların ortak geçmiş yaşantılarını, birikim ve değerlerini sonraki kuşaklara aktararak toplumların devamını sağlama adına önemli bir görev ifa eder (Aslan ve Akçalı, 2007: 127). Bu bağlamda tarih şuuru bir milletin yaşama dinamiği olup ancak bu şuura sahip olanlar varlıklarını sürdürebilir, bu şurudan yoksun olanlar ise başka milletlerin hakimiyetinde kalmaktan kurtulamayıp zamanla yok olup gider (Dönmez ve Yazıcı, 2008: 8).

Eğitim ise kişilerde istendik davranışlar oluşturma sürecidir. Bireyin, toplumun milli menfaatleri ile uyumlu, değer ve gerçekleri ile barışık ve toplumu daha iyi bir noktaya taşımada vazife almaya istekli hale gelmesi eğitim ile mümkündür. Yine eğitim

Atatürk'ün de ifadesi ile "... bir milleti hür, bağımsız, şanlı, yüksek bir toplum halinde yaşatır" (Kocatürk, 1999: 120). Milli Eğitim de bu amaca hizmet eder. Okutulan dersler, ders kitap ve materyalleri ise bu amaç için birer araçtır.

Tarih de bir bilim olmanın yanı sıra tüm dünyada modern eğitim kurumlarının temel derslerinden biri olarak karşımıza çıkar. Okullarda tarih eğitiminin en önemli hedeflerinden biri kazandırılmak istenen tarih bilinci sayesinde toplumda var olan mevcut değerleri benimseyen, o değerleri yaşayan ve yaşatan nesiller oluşturmak, yerel ulusal ve evrensel değerlerin kazanılmasını sağlamaktır (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 75). Bununla birlikte daha çok gelişmiş ülkelerde tarih eğitimi sadece kimlik gelişimi ve kültür aktarımı amacıyla öğretilmez. Ağırlıklı olarak zihinsel becerileri geliştirme amacına hizmet eder (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 76). Özellikle son yıllarda tarih dersinin tarihsel bilgi ve tutum dışında öğrenciyi günlük hayata hazırlayıcı, pratikte uygulayıcı, bilimsel düşünme, analiz, sentez, değerlendirme gibi üst düzey zihinsel becerileri geliştirici bir şekilde işlenmesi gerekliliği vurgulanmakta, eğitim ortamları buna göre düzenlenmektedir (Demircioğlu, 2012: 4). Bu durum da tarih dersinin önemini artırıcı niteliktedir.

Bir milletin kendi benliğini bulma çabası ve bilinci o milletin ortak ruhunu canlı tutan milli dinamiklerden olan dil, tarih, kültür gibi değerlere önem verilmesi ile mümkündür (Özlü, 2011: 168). Eğitim yolu ile kazandırılmak istenen kimlik ve milli değerler, milli ruhun oluşturulmasına katkı sağlar. Bunun önemini bilen Atatürk'te eğitimi, özellikle tarih eğitimini, devletin sağlam temeller üzerine oturması için manevi bir güç olarak kullanmış, devletin kuruluş yıllarından sonra Türk halkının benliğini bulabilmesi için en güvenilir vasıtayı tarihte bulmuştur (Özlü, 2011: 168). Oluşturulmak istenen milli bir kimliğin milli değerler yolu ile olabileceğinin farkında olan Atatürk, Türk Milli Eğitim Politikası hakkında şöyle demektedir:

"Milli bir terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafelerinden ve doğuştan mevcut özelliklerimizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, Doğu ve Batıdan gelebilen bütün tesirlerden tamamen uzak milli ve tarihi seciyemizle orantılı bir kültür kastediyorum. Çünkü milli dehamızın tam olarak gelişebilmesi ancak

böyle bir kültür ile temin olunabilir. Gelişigüzel bir ecnebi kültürü, şimdiye kadar takip olunan yabancı kültürlerin neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür zeminle mütenasıptir. O zemin milletin seciyesidir.” (Kocatürk, 1999: 135)

Eğitimin kültür ve değer aktarımı işlevi, oluşturulmak istenilen toplum yapısı için gerek alt yapıyı hazırlayarak gerekse değerlerin kalıcılığı konusunda yaşanmışlıklar için ortam sunarak bu amaca hizmet etmektedir. Türk Milli Eğitimi’nin genel amaçlarının 1. maddesinde: “Türk milletinin bütün fertlerini Atatürk İlke ve İnkılaplarına ve Anayasa’da ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk milletinin milli ahlaki insani manevi ve kültürel değerlerini benimseyen koruyan ve geliştiren; ailesini vatanını ve milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan T.C.’ye karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek, milli birlik ve bütünlük içinde kalkınmayı gerçekleştirmektir.” (Şıvgın, 2009: 46) denilmektedir.

Safran (2005: 404)’a göre; tarih öğretimi genç nesillerin millî ruh yapılarını meydana getirmekte, onlara kendi geçmişlerinin bütün kültür ve değerlerini öğretmekte, mensup oldukları milletin, medeniyet âlemindeki rolünü ve payını belirtmekte olup milli bir doğrultuda öğretilmesi tabii bir durumdur. Ancak bu yapılırken tarihi hakikatler ortaya konmalı ve milli tarih bu hakikatler üzerinden değerlendirilmelidir. Bu konuda Atatürk’te: “Tarih yazmak tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanı şaşırtacak bir mahiyet alır.” demektedir (Safran, 2005: 404). Yine Atatürk’ün “Büyük devletler kuran atalarımız, büyük ve şümullu medeniyetlere de sahip olmuştur. Bunu aramak, tetkik etmek, Türklüğe ve cihana bildirmek bizler için bir borçtur. Türk çocuğu ecdadını tanıdıkça daha büyük işler yapmak için kendinde kuvvet bulacaktır.” ifadeleri tarih eğitiminin önemine dikkat çekmektedir (Karal, 1988: 162).

Eğitimin her kademesinde okutulan tarih dersinin öğrenciye sevdirelmesi ile yeni yetişen nesil; özgürce düşünmeyi, duygu ve yorum gücünü geliştirmeyi, kültürel

seviyesini genişletmeyi, şahsiyet ve güven kazanmayı, öğrendikleri kötülüklerden ibret alarak kaçınmayı, iyilikleri ise hayatında uygulamayı öğrenir. Geleceğin teminatı olan genç nesle, tarih eğitimi vasıtasıyla kültür mirası aktararak, millî benlik korunmuş, pekiştirilmiş, ahlaki değerler benimsetilmiş ve sosyal gelişme sağlanmış olur (Ulusoy, 2009: 118).

Demircioğlu makalesinde Turan'ın tarih eğitiminin yeni nesillerin yetiştirilmesindeki yerini tayin ve tespit için yaptığı çalışmasına yer vererek katılımcılara sorulan “Tarih öğretimi öncelikli olarak öğrencide ne tür davranış değişikliklerine yol açmalıdır?” sorusuna katılımcıların %50'sinin, tarih eğitiminin milli ve manevi değerleri kazandırması gerektiği cevabını verdiğini belirtir (Turan, 1999, Akt. Demircioğlu ve Tokdemir, 2008: 75). Bu durum toplumun da tarih eğitimine bu yönü ile görev atfettiğini göstermektedir.

Tarih eğitimi ile kazandırılmak istenilen kültür ve değerler, verilmek istenilen milli ruh ve şuur ile milli kimlik bilincine sahip nesiller yetişir. Bir toplumun milli kimlik bilincine sahip olması ise toplumun mili ve manevi değerleri ile ayakta kalması adına önemlidir. Millî benliklerini kaybeden toplumların yıkılması mukadderdir. Tarih bunun örnekleri ile doludur. Bu bağlamda oldukça köklü bir tarihe sahip olan Türk milletinin milli ruha verdiği önemin ilk Türk devletlerinden itibaren var olduğu ve bu ruhun korunması adına başta yöneticiler olmak üzere her kesimin ciddi çaba sarf ettiği yadsınamaz. Bunun en güzel örneğini Orhun Yazıtları'nda görmek mümkündür. Bilge Kağan'ın Türk halkından Çin'in asimile politikalarına karşı uyanık olmasını istemesi Çin'in ipekle, tatlı sözle Türkleri kendi ülkesine çekmesine karşın “oraya doğru gidersen Türk milleti daha çok öleceksin; Ötüken'de oturup kervan gönderirsen, hiçbir sıkıntın olmayacak ebediyen il tutacaksın.” demesi aynı zamanda kimlik kaybını bir yok olma hali olarak gördüğünün kanıtıdır. Yine Karamanoğlu Mehmet Bey'in divanda ve bargâhta bundan böyle Türk dilinden başka lisan kullanılmayacağına dair 1277 yılındaki buyruğu milli kimlik ve kültür duyarlılığının örneğidir (Köseoğlu, 2013: 27). Bu konuda Atatürk de “Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak evvela bizim kendi benliğimize ve milliyetimize bu hürmeti hissen, fikren, fiilen bütün hareketlerimizle gösterelim. Bilelim ki milli benliğini bulmayan milletler başka

milletlerin avıdır.”diyerek üstün vasıfları olan ve bu vasıflarıyla büyük işler başarabilecek bir millet olduğumuz bilincine varmamızın önemini vurgulayarak milli kimliğimize sahip çıkmamız gereğini belirtir (Kuşat, 2003: 56).

Türklerde eskiden beri var olan kimlik şuuru ve ruhu Cumhuriyetin ilk yıllarında yeniden diriltilerek milli-devlet olma sürecinin tamamlanması sağlanmıştır. Yeni nesillerin milli- devlet ruhu formuna uygunluğunun sağlanması da ancak verilen eğitim ile mümkün olmuştur.

Milli-devletlerin tarihi çok eski değildir. Özellikle Fransız İhtilâli sonrasında ortaya çıkan milliyetçilik düşüncesi, milli devlet oluşumunda en etkin düşünce olmuştur. Millî-devlet oluşumu sürecinde ortaya çıkan yeni değerleri ve yeni devlet anlayışını halka benimseterek kendi milli-devletlerini kurma çabaları Avrupa’nın bütün uluslarında görülmüştür. Milli-devlet oluşumunda ortaya çıkan bu değerleri ve devlet anlayışını halka benimsetmek ve gelecek nesillere aktarmak işini son derece önemseyen bu devletler, bu amaçlarına ulaşmak için birçok yöntem kullanmışlardır. Şüphesiz ki, bu bağlamda kullanılan en önemli araç, milli tarih dersleri olmuştur (Bolat, 2012: 251).

T.C. İnkılap Tarihi alanı üniversitelerdeki tarih bölümleri içerisinde ayrı bir ana bilim dalı olarak kürsüleşmiştir. Ayrıca köklü üniversitelerde Atatürk İlkeleri ve İnkılâpları Enstitüleri kurulmuştur. Bu alan milli bağımsızlık savaşı sonucunda kurulmuş olan yeni devletin ideolojik yapısını topluma benimseterek yaymanın bir aracı olarak ortaya çıkmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türk İnkılâbı ile kurulan yeni rejimin sağlam temeller üzerinde yükselebilmesinin, her şeyden önce bu rejimin getirmiş olduğu siyasal ve toplumsal yaşam biçimini benimsemiş bireylerin varlığına bağlı olduğunun fark edilmesi, bireylerin bilgi yapısının ve düşünce ufuklarının, Türk toplumunun geleceğine yönelik planlanan hedefler doğrultusunda şekillendirilmesi uğraşını netice vermiştir. Bu uğraşın önemli bir bölümünü ise tarih anlayışı ve tarih eğitimi oluşturmuştur (Aslan, 1998: 305).

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi gerek amaçları, gerekse içeriği itibari ile milli bilince ve değerlere sahip olan ve bu değerleri üstün tutarak koruyup gelecek

nesillere aktarmada rol alan öğrenciler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu derste üzerinde çokça durulan Yeni Türk Devleti'nin kuruluşu, sadece Türk bağımsızlık mücadelesi ya da hükümet biçiminin değiştirilmesi ile ilgili değildir. Aynı zamanda anayasal bir hareket ve milli bir kimlik oluşturma faaliyetidir (Akbulut, 2005: 19).

Bugün küreselleşme olgusunun hemen her alanda (ekonomik, sosyal, siyasi, hukuk vb) toplumları birbirine bağımlı hale getirdiği, ortak anlayışlar geliştirdiği görünen bir gerçektir (Şimşek ve Ilgaz, 2007: 198). Yeniçeri (2011: 103), karşıt görüşler olmakla birlikte millet, milliyet, milliyetçilik kavramlarının küreselleşme tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu ve küreselleşmeyi milliyetler çağının sonu olarak nitelendirenlerin sayısının giderek arttığını belirtmektedir. Küresel güçler ve onların hizmet ettiği odaklar, çıkarlarını kurumsallaştırmak için güdülmeye, nesneleşmeye, edilgenleşmeye engel olan milli kimlik, milli bilinç ve milli şahsiyet gibi değerleri aşmak zorunluluğu duyarlar. Sarsılan kimlikler popüler kültürün etkisi altında kalır. Zevk eğlence ve sıradanlık kitlelerin en belirgin özelliği haline gelir ve bu özelliklere sahip kitlelerin yönlendirmesi de son derece kolay olur. Bu sebeple yabancı değerlere karşı milli direnç gösteren toplumların öncelikle zevk ve eğlence düşkünü dolayısı ile edilgen ve alıcı kitleler haline getirilmesi küresel güç odaklarının başlıca gayesidir (Yeniçeri, 2011: 104-111).

Dolayısı ile küreselleşmenin bu kadar hızla ilerlediği günümüzde milli benliğin korunması daha da önem kazanmıştır. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi bu yönü ile Türkiye'nin geçmişinde olduğu gibi bugünü ve geleceğinde de önemini korumaktadır.

1.1.1. Problem cümlesi

Ortaöğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin milli kimlik bilinci ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi eğitiminin öğrencilerin milli kimlik kazanımına etkisi nedir?

1.1.2. Alt problemler

1. Ortaöğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin milli kimlik kavramı ile ilgili bilgi ve düşünceleri nasıldır?
2. Ortaöğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik bilinci oluşturmaya ilişkin bilgi ve düşünceleri nasıldır?
3. Ortaöğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin milli kimlik kavramına ilişkin ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik bilinci kazanımına etkisine ilişkin görüşleri **cinsiyet** değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?”
4. Ortaöğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin milli kimlik kavramına ilişkin ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik bilinci kazanımına etkisine ilişkin görüşleri **öğrenim gördükleri okul türü** değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Ortaöğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin milli kimlik kavramına ilişkin ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik bilinci kazanımına etkisine ilişkin görüşleri yaşanan **coğrafi bölge** değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, ortaöğretim üçüncü sınıf öğrencilerinin milli kimlik bilincini ve T.C. İnkılâp Tarihi eğitiminin milli kimlik kazanımı üzerine etkisini öğrenci görüşlerine göre ortaya koymaktır. Alt amaçları ise liselerde T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi eğitiminin milli kimlik kazanımı üzerine etkisini çeşitli değişkenler (cinsiyet, öğrenim görülen okul türü, yaşanan coğrafi bölge) açısından ortaya koymaktır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bir milletin varlığının devamında milletin kimliğinin yeni nesillere benimsetilmesinin rolü büyüktür. Bu, eğitimin kültür ve değer aktarımı işlevi ile gerçekleşmektedir. Ülkemizde oldukça sancılı bir şekilde gerçekleşen Türk bağımsızlık mücadelesi ve yeni Türkiye'nin inşa edilmesi süreci T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersleri ile yeni nesillere aktarılmaktadır. Ayrıca bu ders ile Atatürkçü Düşünce Sistemi, Atatürk İlke ve İnkılâpları, milli güç unsurları, milli birlik ve beraberliğin önemi gibi konular öğretilmekte, bu sayede öğrencilerde vatan ve millet sevgisi, millî benlik, Cumhuriyet, demokrasi, barış, evrensellik gibi değerler kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Küreselleşmenin olanca hızı ile devam ettiği günümüz dünyasında milli kimliğin korunması zor olsa da gereklidir. Kimlik farklılıkla anlam bulur. Sınırsız imkânlarla bilerek ya da bilmeyerek adeta farklılıkların ortadan kaldırıldığı, kimliklerin tek bir kimliğe dönüştüğü teknoloji çağında milli değerler ile var olabilmek önemlidir. Kimliğini kazanmış nesiller toplumun yücelmesi için daha istekli çalışacak; gerektiğinde ülkesi ve değerleri için fedakârlıktan kaçınmayacaktır. Bu da hedeflere uygun eğitimin verilmesi ile gerçekleşir.

Bu çalışma T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik kazanımını sağladığı varsayımından yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu bağlamda dersin gerekliliği ve önemine dikkat çekilmek istenmiştir. Çalışmada önce kimlik ve milli kimlik kavramları ile bu kavramların şekillenmesinde rolü olan alt kavramlar açıklanarak milli kimlik kavramının tarihsel gelişimi incelenmiş ardından, Türk Milli Kimliği, Osmanlı Kimliği ve Cumhuriyet Dönemi'nde milli kimliğin oluşumu açıklanmıştır. Daha sonra ortaöğretim üçüncü sınıfta okuyan öğrencilerin milli kimlik kavramı ile ilgili görüşleri ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik kazanımına etkisi ile ilgili öğrenci görüşlerini ölçmek için uygulanan anket yolu ile elde edilen bulgular değerlendirilmiş, sonuçlar belirtilmiştir.

1.4. Varsayımlar

1. Bu araştırmada, anket sorularını cevaplandıran öğrencilerin, araştırmanın geçerlik ve güvenilirliğini artırmak amacıyla gerekli duyarlılığı göstererek soruları içten, objektif ve dikkatli cevapladıkları varsayılmıştır.
2. Geliştirilen anket sorularının bu araştırma için gerekli verileri sağlayacağı varsayılmıştır.
3. Araştırmada uygulanan anket sorularından elde edilen sonuçlar araştırma evrenini temsil etmektedir ve araştırma için yeterlidir.
4. Kontrol edilemeyen değişkenler, araştırmaya katılan bütün öğrencileri aynı ölçüde etkilemiştir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

1. 2013-2014 Eğitim ve Öğretim yılı ile
2. Veri toplamak için ankette yer alan sorular ile
3. Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden random olarak seçilen iki farklı ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören ortaöğretim üçüncü sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Eğitim: Bireyin kendi yaşantısı yoluyla çevresiyle etkileşimi sonucu davranışlarında kasıtlı, amaçlı, istendik yönde değişiklik meydana getirme sürecidir (Koçak, Ed: Oral, 2012: 3).

Kimlik: Kişilerin grupların toplum veya toplulukların kimsiniz kimlersiniz sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır (Güvenç, 1993: 1).

Millet: Toprak ekonomik yaşam dil ruhsal yapı ve kültürel özellikler yönünden ortaklık gösteren tarihsel olarak oluşmuş en geniş insan topluluğudur (Çoban, 2005: 106).

Milliyetçilik: Milliyetçilik, kendilerini aynı milletin üyesi sayan kişilerin duydukları bir arada ve aynı sınırlar içerisinde bağımsız bir hayat sürmek ve teşkil ettikleri toplumu yüceltmek isteğidir (Eroğlu, 1992: 25).

Milli Kimlik: “Bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi töre ve gelenekleri toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü milli hüviyet” (www.tdk.gov.tr)

Etnik Kimlik: Etnik Kimlik, belli bir topluluğun üyelerinin kendilerini diğer topluluk üyelerinden ayırt eden farklılaştıran bir aidiyet duygusudur. Bu duygu topluluk üyelerinin kendilerini belirli bir bizim mensupları olarak onlardan farklılıklarını vurgulayarak kendi içlerinde birleştirmektedir. (Bilgin, 1995: 65).

Tarih: Tarih geçmişteki olayları yer zaman ve failleri göstererek kaynaklara dayalı olarak, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bir bilim dalıdır. (Köstüklü, 2006: 12).

İnkılâp: Toplum düzenini ve yapısını daha iyi duruma getirmek için yapılan köklü değişiklik, iyileştirme, devrim, reform (www.tdk.gov.tr)

II. BÖLÜM

2. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Literatür

Bu bölümde kimlik kavramı, kimlik gelişimi, milli kimlik kavramı ve tarihi gelişimi, konu ile ilgili literatür taranarak incelenmiş ve bu konuda yapılan çalışmalara yer ver verilmiştir.

2.1. Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Kimlik kavramı ve gelişimi

Kimlik kavramı gerek bireylerin gerekse toplumların var oluşlarının ifadesi olan çok yönlü bir kavramdır. Birçok alanla ilişkili olan kimlik, özellikle toplumsal boyutları ile son yıllarda en çok tartışılan kavramlardan birisi haline gelmiştir. Modern toplumların çok kimlikli yapısı bunu adeta zorunlu kılmıştır. Çalışmanın bu bölümünde önce kimlik kavramı irdelenecek ve akabinde çalışmaya temel teşkil eden milli kimlik kavramı üzerinde durulacaktır.

2.1.2. Kimlik tanımları

Tek bir alana ait olmayıp çok yönlü bir kavram olan kimlik, “sosyoloji, antropoloji ve psikoloji-toplumbilim, insanbilim ve ruh bilim-çalışmalarının en hassas konusudur” (Yalman, 2009: 38). Bu sebeple kimlik için yapılan tanımlar farklı boyutları

içermektedir. Buna göre kimlik için yapılabilecek en genel tanımlar aşağıda belirtilmeye çalışılmıştır:

Kelime anlamı itibariyle kimlik, sözlükte toplumsal bir varlık olarak insanın nasıl bir kimse olduğunu gösteren belirti, nitelik ve özelliklerin bütünü olarak belirtilmektedir (tdk.gov.tr). Psikolojik olarak ise “Kimlik (identity), benliğimiz konusunda daha önce kimsek, yine o olduğumuz yolundaki öznel bir bütünlük, tutarlılık ve süreklilik duygusu; “ben kimim?” sorusuna verdiğimiz başka herkesten ayrı, eşsiz bir insan olduğumuz yolundaki cevabımızdır.” şeklinde tanımlanmaktadır (Budak, 2000: 451). Kimlik sadece bedensel yapı ile değil anılar, değer yargıları, inançlar, yaşantılar ve cinsiyet, etnik, yaş, statü vb. toplumsal konum, mesleki durum ve başkalarının bizi algılayışlarıyla şekillenir (Kuşat, 2003: 47). Erikson’a göre ise kimlik, bireyin kendisini zaman içerisinde bir süreklilik tutarlılık ve benzerlik olarak algılamasıdır. Ergenler geçmiş gelişimsel deneyimleri ile şimdiki ilgi ihtiyaç ve sorumluluklarını bütünleştirerek kendine özgü ve süreklilik gösteren bir kimlik oluşturmaktadır (Demir, 2011: 571).

“Kimlik (identity) kavramı, Latince “aynı” anlamına gelen “idem” ve Fransızca “aynıyet” anlamına gelen “identité” kelimesinden türeyen bir kavramdır ve insanın sosyal bir varlık olmasının doğal bir sonucu olarak toplumsal bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır” (Aslan, 2009: 3). Güvenç’e göre “Davranışlarımızı belirleyen temel kişilik hayat boyu aynı kalsa da kimlikler değişkendir; yaşam boyunca sürekli değişebilir, çok kat/katmanlı olabilir. ‘Kimsin’ sorusuna cevap olarak açıklanan bireysel kimlikler de çeşitlidir, bugünden, yarına kişiden kişiye, benden ötekine değişir” (Güvenç, 2009: 33). Ayrıca, kimlik ile kişilik ve kimlik ile imge kavramları birbirine karıştırılmakta olup bireyin kişiliği hayat boyunca pek değişmediği halde kimliği değişebilir, ulusal ya da resmi kimlikler de değişikliklere uğrayabilir (Güvenç, 2009: 33).

Güvenç (1993: 3) “Türk Kimliği” adlı eserinde ise kimlik ile ilgili şöyle der:

“Kimlik; kişilerin grupların toplum veya toplulukların “kimsiniz, kimlerdensiniz”? sorusuna verdikleri yanıt ya da yanıtlardır. Bir yönüyle benzerlikleri diğer yönüyle de farklılıkları ifade eder. Zira

bizi ötekilerden ayıran nitelik ve özelliklerden çok, bazılarıyla ortak olduğumuz değer ve ilişkilere yer ve öncelik veririz. Ancak bilerek veya bilmeyerek kimlerden olduğumuzu belirlerken aynı zamanda kimlerden olmadığımızı da söylemiş oluruz.”

Yani kim olduğumuzun ve varlığımızın bilincine, kimlere karşı olduğumuzun bilgisi ve yardımıyla / ötekiyle varırız. Dolayısıyla kimlik sorununda farklılığın hatta karşıtlığın saklı olduğu ve kimliğin biraz da kimlere karşı olduğu ile bilinebileceği önemli bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldız ve Demir, 2003: 321).

Aslan ve Akçalı, kimliği “bireyler ve gruplar için kendini görme ve anlamının bir yolu olarak insanların kendilerine ilişkin bir temsil oluşturmalarını içeren psiko-sosyal bir olgu” olarak tanımlar (Aslan ve Akçalı, 2007: 126). Bilgin ise bir başka tanım olarak kimliği şöyle ifade etmektedir: “Kimlik, bireyin kendi kendisini, davranışları, ihtiyaçları, motivasyonları ve ilgileri belirli bir ölçüde tutarlılık gösteren kendi kendine sadık, diğerlerinden ayrı ve farklı bir varlık gibi algılamasını içeren, bilişsel ve duygusal nitelikte bileşik ve zihinsel bir yapıdır.” (Bilgin, 1996: 3).

Daha çok psiko-sosyal alanda karşımıza çıkan kimlik kavramı ‘bireylerin gerek kültürel gerekse yaşadıkları çevrelerdeki sosyal konum ve statülerinin karşılığı olan çok boyutlu, inanç, tutum, değer yargıları gibi yaşam biçimini sembolize eden bir kapsamın alt başlığı’ olarak da ifade edilebilir (Yıldız, 2007: 9).

Kimlik kavramının iki temel bileşeni vardır. Bu bileşenler, tanımlama ve tanınma ile aidiyettir. Kendini tanımlama ve toplum içinde belli bir sıfatla, toplumsal olarak tanınma insana özgüdür ve kişilerin, toplumsal grupların ‘kimsiniz, kimlersiniz?’ sorusuna verdikleri cevaplardır. ‘Ben kimim?’ sorusunun dayanağı olan ‘ben’ in tanınması ve tanımlanması, kimliğin sosyal psikolojik temeline işaret eder. Kişisel kimlik de diyeceğimiz bu duygu kişinin varlığıyla ilgili tüm anlamları içine alan öznel bir duygu olarak karşımıza çıkmaktadır (Yıldız ve Demir, 2003: 321).

Bireyin kimliğinin yaşadığı toplum tarafından fark edilmesi ve tanınması kimliğe anlam ve tutarlık kazandırmaktadır. Ancak bundan önce kişinin kimliğinin ve kendisinin farkında olması, kimlik gelişim sürecini olumlu tamamlamış olması gerekmektedir. Aksi durumda “kim ve ne olduğunun farkında olmayanlar, başkalarının onlara biçtiği kimliğe bürünmek ve bir aşağılık kompleksi içerisinde onların kendileri ile ilgili ne düşündüklerini dikkate almak zorunda kalırlar. Kendisi olamayan, kendisini daha sık aldatır. Özgüveni olmaz, daima çevresindeki akıntılara ilgi duyar.” (Kuşat, 2003: 49).

Tüm bu tanımlar ve ifadeler kimlik kavramının tanımlanmasında farkındalık ve farklılık kavramlarının önemine işaret etmektedir. Kişinin kim olduğunu, kendi hakkındaki ve diğerlerinden farklılığı konusundaki farkındalığı belirlemektedir. Bu kimliğin bireysel ya da toplumsal olarak ele alınmasına göre de değişmemektedir. Zira kişinin kimliği biraz da kimlere karşı olduğu ile bilinmektedir. Konuyu inceleyen insanbilimci Lévi-Strauss, bu evrensel gerçeği “Ego versus autre” (Ötekilere karşı ben) ilkesiyle dile getirmiştir (Güvenç, 2003: 3-4). A. Maalouf’da “Ölümcül Kimlikler” adlı eserinde bir kişinin belli bir gruba ait oluşunu belirleyen temelin başkaları olduğunu söyleyerek, birilerinin belli özelliklerinden dolayı kişiyi benimsediği ya da başka birilerinin aynı sebeplerden dolayı kişiyi dışladığını belirtir. Böylece kendine bir yol açmak zorunda olan kişi kimliğinin bilincine vararak onu zamanla kazanmaktadır (Maalouf, 2000: 26).

W. E. Connolly kimlik ile ilgili şunları ifade eder:

“Benim kimliğim seçtiğim, istediğim ya da rıza gösterdiğim şeylerden çok, ne olduğum ve nasıl tanındığımdır. Seçme, isteme ve rıza gösterme yoğun benlikten doğarlar. Bu yoğunluk olmadan bu edimler olmaz; bu edimlerin benim olduğu ancak bu yoğunluk sayesinde anlaşılır. Aynı şekilde bizim kimliğimizde olduğumuz şey ve yola çıktığımız temeldir (Connolly, 1995: 92).

Kimliğin hem bireysel hem de toplumsal yönü vardır. Castell’in şu ifadeleri bireysel kimliğin toplumsal boyutunu göstermektedir:

“Kimlik, salt anlamı itibariyle kolektif bir yapıya sahip olmamakla birlikte, bireysel yaşantıda var olan tasavvurları, yaşama katılma biçimlerimizi ve son analizde toplumsal yaşantı içerisinde bireyin konumlanmasını kapsamaktadır. Ancak bireysel bir tasavvurun boyutu, toplumsal alanın mahiyetinde farklı bir hüviyete bürünebilmektedir. Bu noktada farklı bir kavrayış ön planda olmaktadır. Bu kavrayış ise toplumsal yaşantının içeriğinde var olan otorite boyutudur ki; bu boyutu yalnızca toplumsal aktörler onları içselleştirdiğinde, kendi anlamlarını bu içselleştirme etrafında örgütlediğinde kimlik haline gelirler (Castells, 2006, Akt.Yanık, 2013: 227).

Bireylerde kimlik oluşumu bir süreçtir ve aynı zamanda gelişimsel bir görevdir. Bu bağlamda ‘kimlik oluşumu ilk ergenliğin hızlı biyolojik değişimlerinin geçtiği, bilişsel gelişimde soyut işlemler döneminin başladığı ve akranlara uyma konusundaki yoğun isteklerin yatıştığı son ergenliğin bir görevidir. Ergenlikteki bilişsel değişiklikler, kimlik konularının araştırılması için ergene zemin hazırlar (Çok, 1994: 913). Ergenliğin bu zorlu yaşantılarının farklı sonuçları vardır. Ergenlikteki hızlı bedensel değişim nedeniyle egoya gelen fazla bilgilerin birbiri ile uyum içinde olmamasından kaynaklanan kimlik krizi, kimlik duygusunun kazanılmasıyla sonuçlanabilir. Kimlik duygusu, “ben kimim?” sorusudur. Kimlik duygusu her psiko-sosyal evrede belirli bir biçimde bulunur (Gültekin, 2001: 233).

Maslov insanın aşağıdan yukarıya doğru tatmin edilmesi gereken ve doğumdan yaşamın sonuna kadar bir süreç halinde gelişen ihtiyaçlar hiyerarşisinden bahseder. O’na göre bu hiyerarşinin en önemli basamaklarından birisi, bilhassa ergenlik dönemine girilmesiyle birlikte kimlik ve buna bağlı olarak statü ve bağlılık, aidiyet ve yüksek benlik ihtiyacının karşılanmasıdır. Birey, toplum içinde saygın, prestij sahibi ve statüsü olan bir kişi olarak yer almak ister. Kimliğini kazanma sürecinde olan gençlerin ailelerinden istedikleri en önemli konuların başında, ailelerin onları artık çocuk gibi sevmeyi bırakmaları ve onlara evde bir yeri ve statüsü olan kimlikli bireyler olarak yaklaşılma istek ve arzuları gelmektedir (Kuşat, 2003: 48-49).

Kimlik kavramı üzerinde, psikolog Erik Erikson'un çalışmaları temelinde, 1950 ile 1960'ların son döneminde sosyal bilimler alanında çalışılmaya başlandı. 1950 öncesi dönemde kimlik kavramına ilişkin gerek sözlüklerde gerekse ansiklopedilerde herhangi bir atıf bulunmamasına rağmen, bu dönem sonrasında oldukça açıklayıcı bir yapıya kavuştu. Ancak kavramın yoğun bir şekilde kullanımı, birbiri ile rekabet halindeki kimlik anlayışlarının doğuşuna ve bu bağlamda karmaşık bir ortamın yaratılmasına neden oldu (Yanık, 2013: 229).

Bireyin yaşamı boyunca başarı ile atlatması gereken sekiz gelişimsel krizden bahseden Erikson'a göre 11-17 yaş döneminde bireyin yaşadığı kriz, kimlik kazanmaya karşı kimlik karmaşası krizidir. Birey yaşamının bu döneminde kendisine "Ben kimim?" sorusunu sormaktadır. Çocuk bilişsel ve bedensel gelişiminin farkına varmakta, bedenini tanımaya başlamakta ve buna uygun olarak bir kimlik belirlemeye yönelmektedir. Birey özdeşleşme ve taklit ile bu sorunu çözmeye çalışmaktadır. Beğendiği ya da örnek aldığı birisine özenmekte ve onun gibi davranmaya başlamaktadır. Bu dönemi başarı ile atlatan kimseler kimlik duygusu edinirken, başarıyla atlatamayan kimseler kimlik karmaşasına düşerler. Yaşamın bu döneminde ergen, kişiliği için bir kimlik geliştirmeye çalışır. Kimliğini arayış çabası içinde karşı cinsten kişilere, kahramanlara, dinî konulara, öğreti ve ideolojilere ilgi duyar ve tutkunluk gösterir. Kararsızlık ve şaşkınlık, bu dönemdeki gençlerin dayanışma grupları oluşturmalarına neden olur. Bu dönemde ergen, çocuklukta öğrenmiş olduğu kurallarla, yetişkinin geliştirmesi gereken değer yargıları arasında bocalar. Bireyin olumlu bir kimlik duygusu geliştirebilmesinde daha önceki gelişim dönemlerinde kazanmış olduğu kişilik özelliklerinin önemi büyüktür. Bireyin çevresi bu dönemde çok önemlidir. Anne-baba ve öğretmen ve örnek aldığı kişiler, bireyin olumlu kimlik geliştirmesi için kimlik arayışında ona tanıdıkları fırsatlarla yol açıcı olmalıdır (Gürses ve Kılavuz, 2011: 157).

Psiko-sosyal bir süreç olan kimlik oluşum sürecinde ergenliğin ayrı bir yeri vardır. Bu dönemde kimliği gelişmemiş bir kişinin diğer gelişim dönemlerinden söz etmenin de bir anlamı kalmaz. "Çünkü Erikson teorisine göre önceki dönemler daha sonraki dönemler için bir zemin teşkil eder. Ergenliğin sonlarına doğru dengeli bir

kimlik duygusunun geliştirilmesi, olgunluğa doğru kişilik bütünlüğünü kazanmaya yönelik bireysel gelişmenin temelini oluşturur.” (Kuşat, 2003: 7).

Kimlik kavramı ile ilgili araştırmaları ile tanınan bir başka isim olan Marcia kimlik kavramının ölçülebilir olduğuna dikkat çekmiş ve kimliğin dört farklı krizinden bahsetmiştir. Bu krizleri, kimlik karmaşası, başarılı, moratoryum ve bağımlı kimlik olarak ifade eder. “Kimlik karmaşası (identity diffusion) statüsündeki kişiler kriz yaşamadıkları, herhangi bir bağlanmaları olmadığı gibi bundan hiçbir kaygı da duymazlar. Bağımlı kimlik (identity foreclosure) statüsünde olanlar hiçbir zaman kaygı yaşamaz, otoritenin düşüncelerini benimserler. Kararsız kimlik (moratorium) statüsünde hâlihazırda bir bunalım dönemi yaşanır. Başarılı kimlik (identity achievement) statüsü, yoğun bir sorgulama döneminden sonra yaşam alanlarında kalıcı bağlanmalar yapılmış olmasını ifade etmektedir.” (Gültekin, 2001: 233).

Kişisel kimlik duygusunun bireye kazandırdıklarını Nuri Bilgin şöyle sıralar:

“1- Kimlik duygusu zamansal bir boyut içerir. Bireyi geçmişi ile ilişkilendirir. 2- Kişisel kimlik bir birlik ve tutarlılık duygusu verir. Bireyi farklı zamanlarda aynı kişi olduğu bilinci içerisinde tutar. 3- Kişisel kimlik çok sayıda kimliği bütünleştirici rol oynar. Bireylerin sahip oldukları fiziksel, gramatikal, hukuksal, bölgesel, ulusal, etnik, sosyal ve kültürel kimlikleri birleştirir, bunlar arasında ahenkli birliktelik sağlar. 4- Bireye özgürlüğünü, haklarını koruma duygusu kazandırır. Ben ve başkaları arasındaki ayrımı ortaya koyar. 5- Bireye orijinallik duygusu verir. Birey kendi özelliklerinin ve diğerlerinden farklı olan yanlarının farkına vardıkça kendi biricikliğinin önemini kavrar. 6- Kişisel kimliğinin farkına varanların verimliliği artar ve verimliliği artan kişinin daha güçlü bir kimlik duygusu geliştirmesine yardımcı olur. 7- Kişisel kimlik duygusu bir değer olarak kişinin bilincine yerleşir, bu da en temel ihtiyaçlardan olan kişinin hem kendisinin gözünde hem de toplumun gözünde değerli olma duygusunun gelişmesine yardımcı olur.” (Bilgin, 1996: 199-200).

2.1.3. Kimlik çeşitleri

Kimlik kavramı çok boyutlu bir kavramdır. Kimliğin, sahip olduğu boyutlar ve kapsamaları ile ilgili pek çok araştırma yapılmış ve sonuçları tartışılmıştır (Yıldız, 2007: 10). Bu boyutlara göre kimlik tanımları da farklılaşmaktadır. Kimlik kavramı tanımlarının farklılığı kimlik çeşitlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Kimlik sınıflaması, B. Güvenç'in yaptığı gibi: Bireysel Kimlikler, Kişisel Kimlik, Ulusal-Kültürel Kimlik şeklinde olabileceği gibi (Güvenç, 1993: 4), A. Smith'in yaptığı gibi: Cinsiyet, mekân ya da ülke/toprak aidiyeti (ki bu kategoriye milli, etnik, kültürel kimlikler girer) ve sosyo-ekonomik toplumsal sınıf kategorisi şeklinde de yapılabilir (Çağatay, 2003: 28). Bunların dışında üst kimlik, alt kimlik; bireysel ve kolektif kimlikler şeklinde kategoriler de vardır. Bu çeşitler farklı olsa da genel anlamda ortak özelliklere sahiptir. Bu çeşitlerden belli başlılarına aşağıda değinilecektir.

Nesnel kimlik, her toplumun tarihi kültürel ve sosyal değerler sistemi tarafından oluşturulmuş, kendine özgü bir kimlik yapısı olup bireyler tarafından toplumsallaşmanın bir sonucu olarak kazanılır (Özen, 2013: 50). Küresel yahut milli kimlik değeri denilen de bu olup kişiyi hem topluma hem de başkalarına tanıtan kimliktir. Bir şehrin veya köyün görüntüsünden, yapısından, mimarisinden onun Müslüman bir şehir veya köy hatta Türk olduğunun anlaşılabilmesi gibi (Yıldız ve Demir, 2003: 321). Öznel kimlik ise bireyin sadece kendisine ait olan fakat kaynağını kendi dışında var olan nesnel kimlik yapısından alan yalnızca kendine özgü olan kimliktir (Özen, 2013: 50).

Kişiyi ötekilerden ayırmak için kurumlarca verilmiş bireysel kimlikler, herkesin cebinde, işyerinden aldığı çalışma, trafik polisinden aldığı sürücü, bankadan aldığı para-kredi kimlikleri (kartları) vardır. Bunlara bireysel kimlik denir (Güvenç, 1993: 4). Güvenç kişisel ve ulusal kimliği de şöyle ifade eder: “Kişilerin üyesi bulunduğu kurum ve kuruluşlar, dernekler, kulüpler ve okullarla gönüllü, duygusal veya mesleki ilişkilerini gösteren psiko-sosyal veya kişisel kimlikleri de vardır. Bu tür kimlikleri bireysel kimliklerden ayırmak için, kişisel kimlik kavramını kullanabiliriz. Bunların resmi bir belgesi (kartı/ kanıtı) olabilir, olmayabilir de. Nüfus kütüğündeki soy

sop ilişkileri ile kişiye özgü ad, cins, evlilik, askerlik, sabıka bilgilerini bir araya getiren kimliklerimiz de vardır. Yurtdışına çıkarken almak ve kullanmak zorunda olduğumuz pasaport, resmi ve ulusal bir kimliktir." (Güvenç, 1993:4; Yıldız, 2007: 6).

Karpat (2011: 58)'a göre kimlikleri iki ana dala ayırmak mümkündür: a) Temel veya tabii kimlikler: Din, aile-aşiret-soy vb. esaslarından meydana gelen kimlikler temel kimliklerdir. b) Sonradan yaratılmış olan sosyo-politik kimlikler. En bilinen sosyo-politik kimlikler: millet, imparatorun tebaası, sosyal sınıf, vatandaşlık vb.dir. Bütün kimlikler zaman içerisinde değişmektedir. Temel kimliklerin değişimi yüzlerce yıllık bir süreçte yavaşça gerçekleştiği için, bu kimliklerin değişmediği sanılmaktadır. Ayrıca bir diğer kimlik çeşidi olarak siyasi kimlikten bahseden Karpat (2011: 51), "Siyasi kimlikleri geniş çapta aydınlar yaratmaktadır." demektedir.

Bu çeşitlerin dışında çokça sözü edilen bir diğer kimlik çeşitlemesi de üst ve alt kimlik şeklinde yapılanıdır. Burada Üst Kimlik Alt-Kimlik ayrımında kullanılan üst ve alt kelimeleri bir üstünlüğü ya da aşağılığı betimlememektedir. Üst-alt ayrımı, sadece kapsama ile ilgili bir betimlemedir. Örneğin dinsel kimliklerin anlatımında Hristiyanlık ve Müslümanlık, birer üst dinsel kimlik iken, bunlara bağlı mezhepler olan Katoliklik, Ortodoksluk ve Protestanlık, Hristiyan üst kimliğinin, Alevilik, Sünnilik ve hatta Sünniliğin içindeki çeşitli tarikatlar (Mevlevi, Nakşibendî vs) Müslümanlık üst kimliğinin alt kimlikleridir. Konumuz ile ilgili olan Üst-kimlik ise, milli kimlik olarak adlandırılan ve kan bağı ya da toplumsal kontrat (toplum sözleşmesi) yolu ile bir devlete (siyasi topluma) aidiyet bağı gösteren üst kimlik olup bir şemsiye kimlik olarak da düşünülebilir. Örneğin kadın, müdür, anne, Ankaralı, Müslüman, orta gelir grubu üyesi, ehliyet sahibi, yabancı dil bilen v.b. alt kimliklere sahip olan bir birey aynı zamanda da Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı üst kimliğine sahiptir (Çağatay, 1996: 6).

Kimlikleri sınıflandırma çalışmalarından bir diğeri ise kimlikleri edinme yoluna göre yapılan tasniftir. Buna göre kimlikler, kişi tarafından sahip olunma biçimlerine göre; "doğuştan gelen ve sonradan kazanılan kimlikler" olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu ayrımın temelinde, kişinin doğumu ile birlikte sahip olduğu ve çoğu kez değiştirmesinin zor olduğu kimlikler ile sonradan ve özellikle eğitim sonucu sahip

olduğu, birinciler kadar başat olmasalar da (okul, meslek, kulüp üyeliği, sosyal statü simgeleri vb.) kişinin kimlik yelpazesinde önemli yer tutan kimlikleri birbirlerinden ayırmak ihtiyacı yatmaktadır. Birinci grupta yer alanlar (milli kimlik, dini kimlik, cinsiyet vb.) aynı zamanda – değiştirilmedikleri sürece- üst kimliklere, ikinciler ise alt kimlik grubu tanımına karşılık gelmektedir (Çağatay, 2003: 29).

Bireysel ve kolektif kimlik ayrımını yapanlar özellikle kolektif kimlik üzerine vurgu yapmaktadır. Konuyla ilgisi sebebi ile kolektif kimlik kavramı üzerinde durulacaktır.

Kolektif kimlik ile ilgili çalışma yapan Nuri Bilgin eserinde Ben Mabrouk’tan şöyle aktarımda bulunur: “Kolektif kimlik belli bir alanda kök salmış bir takım grupların diğer gruplardan faklarını ortaya koyma vurgulama talebidir. Bir grup bireyin kendilerini tanımak ve ilgileri mekânları sosyal ilişkileri grup halinde işlenebilen yönetilen doğrulana bilen bir grup oluşturmak için geliştirdikleri bir eğilimdir.” (Bilgin, 1995: 59).

“Kolektif kimlik bir takım semboller anılar sanat eserleri töreler alışkanlıklar değerler inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten geçmişin mirasından kısacası kolektif bellekten hareketle inşa edilir. İnsan toplulukları kendilerini ortak geçmişte tanır. Bu geçmiş belleğine işler ritüel törenlerle anar ve yorumlar.” (Bilgin, 1995: 60). Bu ifadeler kolektif kimliğin toplumda geçmişten geleceğe oluşturduğu kültürel bağ temel alan bir durum oluşturduğunu gözler önüne serer.

Bilgin (1995: 61), kolektif kimliğin özelliklerini şöyle ifade eder:

“Kolektif Kimliğin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kolektif Kimlik grup üyeleri tarafından sübjektif olarak algılanır ve yaşanır.
- Kolektif kimlik diğerine karşı içinde bir kontrast ve diğerlerinden fark olarak tanımlanır.
- Gruba aidiyet bilincinden kaynaklanır.

- Çeşitli temsillerin bir sistemi içinde kavranır. Bu temsiller içinde bir takım negatif nitelikler (kaçınılacak şeyler)ve pozitif nitelikler bulunur; pozitif nitelikler çoğu kezotnosatrist tutumlar üreten defansif bir çekirdek oluştururlar (Bunun dış tehlike karşısında uyanması defansif niteliğinin bir göstergesidir).
- Bu tutumlar ve yanlar oldukça tutarlı bir fikirler sistemi veya ideoloji içeren bir söylemle ifade edilir.”

Gerek kişisel gerekse de kolektif olsun, bireyin kendisini tanımlamada kullandığı kimliklerin, diğerlerinin onu tanımlamada kullandıkları kimliklerle her zaman birebir örtüşmeyebilir. Bireyin kendisini tanımlamada kullandığı herhangi bir kimlik, bazen (o kimlik grubundan olan veya olmayan) diğerleri tarafından kabul görmemektedir. Bu gibi durumlarda, birey ya bu kimlik tanımını değiştirmekte ya da diğerlerine kabul ettirebilmek için çeşitli seviyelerde ve platformlarda mücadele vermektedir ve bu durum kimlik çatışmasına bir örnektir. Watzlawick ve arkadaşlarına göre "Grup veya toplum içinde, bireyin diğerleri tarafından bütünüyle görmezlikten gelinmesi, görülmemesi, sosyal algılanırlılığının olmaması, benlik yitimidir, bir başka deyişle yabancılaşmadır." (Watzlawick, 1967, aktaran: Çağatay, 2003: 34).

2.1.4. Milli kimlik

Milli kimlik kavramı sözlükte “Bir milletin kendine özgü düşünüş ve yaşayış biçimi,töre ve gelenekleri,toplumsal değer yargıları ve kuralları ile oluşan özellikler bütünü, “milli hüviyet” olarak tanımlanmaktadır (www.tdk.gov.tr). Bu kavramın tam olarak anlaşılması millet kavramının anlaşılması ile mümkün olduğundan önce millet kavramı üzerinde durulacaktır.

Fransızca ‘nation’ kelimesi karşılığı kullanılan millet kelimesi, ortak bağları olan insan topluluğunu ifade etmekte olup dilimizde önceleri bütün Müslümanların topluluğunu belirtecek şekilde “ Millet-i İslamiye olarak kullanılmıştır. Millet kelimesi Arapça ‘milla’ kelimesinden gelmektedir; topluluk anlamında kullanılmaktadır. Çoğulu

mileldir. Kur'ân'da Müslümanlara verilen ad olarak kullanılmıştır (Eroğlu, 1992: 3). “Kamusu Osmanî, din ve milletin bir olduğu bir dine bulunan cemaate millet dendiğini belirtmektedir. Kamusu Türkî'de de menşei Arapça olan millet kelimesinin din ve mezhep anlamına geldiği, din ve milletin aynı şeyler olduğu ifade edilmektedir.” (Eroğlu, 1992: 4). Bu durumu Osmanlı Devleti'nde oldukça açık olarak görmekteyiz. Zira Osmanlı Devleti'nde millet kelimesinin ihtiva ettiği anlam etnik ve lisanî bir aidiyeti değil, din ve mezhep aidiyetini kapsamaktadır. “Millet Sistemi” denilen bu sistem aynı dine ya da mezhebe mensup kişilerin ayrı bir millet sayılması demektir. Bu sistemin etnik bir temele dayanmadığına örnek olarak Ermeni milleti verilebilir. Çünkü Ermenilerin tamamı tek bir Ermeni milleti olarak değil; Gregoryen (Ermeni), Ermeni-Katolik ve 19. yy.da da Protestan olarak üç millet halinde teşkilatlanmıştır (Ortaylı, 2001: 13-14).

Osmanlı Devletinde dine dayalı millet sisteminden etnik kökene dayalı millet sistemine II. Meşrutiyet döneminde geçilmiş olup bu tarihe kadar millet kelimesinin taşıdığı anlam sahip olunan din ile özdeştir (Eroğlu, 1992: 4).

Millet kelimesi içinde dil, din, etnisite, vatan ve ortak değerleri barındırır ve bu unsurların birlikteliğini ifade eder. Akçura (2007: 27), her milletin mevcut şartlara ve hedef aldığı gayeye göre millet tanımının farklı olduğunu söyleyerek daha uzlaşmacı olarak gördüğü şu tanımlı yapmaktadır: “Millet ırk ve dilin esasen birliğinden dolayı sosyal vicdanında birlik ve beraberlik meydana gelmiş insan toplumdur.”

Benzer bir tanımda İnan (1998:3-24) millet için, “Zengin bir hatıra mirasına sahip bulunan, beraber yaşamak hususunda müşterek arzu ve muvafakatte samimi olan ve sahip olunan mirasın muhafazasına beraber devam hususunda iradeleri müşterek olan insanların birleşmesinden vücuda gelen cemiyete millet denir .”

Millet kelimesinin ifade ettiği anlam toplumdan topluma değişebilmektedir. Bunun sebebini Köseoğlu (2013: 15-16) şöyle açıklamaktadır:

“Bir kere bütün ilim adamları milliyet yahut milliyetçilik duygusunu oluşturan unsurları araştırırken önce kendi milletini göz önünde

tutmaktadır. Her bilim adamı kendi milletinin fiili durumuna ve menfaatlerine göre bir tarif getirmeye çalışmaktadır. Mesela Almanlar umumiyetle ırk teorisini kabul ederler. Buna göre aynı ırktan gelen insanlar bir milleti oluştururlar. Milliyetçilik de bu ırka mensubiyet duygusudur. Fransızlar ise millet aynı kültüre sahip olan insanların topluluğudur, görüşünü savunurlar. Aralarında fikir, duygu, anlayış, hatıra, ümit ve menfaat birliği bulunan insanlar bir millet oluştururlar ve milliyet duygusuna sahip olurlar. “...İsviçreli için millet ortak vatanda yaşayan insan topluluğudur... Çünkü bu ülkede farklı diller ve kültürler bir arada yaşamaktadır. Romanyalılar için milletin esası dildir. Çünkü bu millet tarihi bakımdan yenidir ve oluşumunu bu unsura borçludur. Avusturyalılar kendilerini Almanlardan ayıran farklılaştıran temel unsur mezhep olduğu için milliyetleri mezhebe dayandırır. Almanlar Protestan, Avusturyalılar Katolik’tir. Amerika bugün için ortak bir kültüre kavuşmuş olmakla birlikte ilk oluşum döneminde siyasi bağlılığını milliyetinin esası olarak kabul etmiştir; ABD vatandaşı olan herkes Amerikan’dır. Bu temel unsur Araplar için dil, Çinliler için kültürdür.”

Millet kavramı ile aynı anlamda kullanılan ulus kelimesi Moğolca bir kelime olup aşiret, kabile, klan gibi daha çok soya ve kana dayalı alt kültür gruplarını ifade eden kavramlardan ayrılmaktadır (Birsell, 2013: 23).

Ulus kelimesi millet kelimesi ile eş anlamda kullanılsa da, Eroğlu (1992: 5)’na göre “gerçek bir dayanışmanın ürünü olan insan topluluğunu ifade etmekten uzaktır”. Bununla birlikte literatürde aynı anlamı ifade için kullanılmaktadır. Bu ortak anlam bu çalışma içinde geçerli olup, çalışmada ulus ve millet kelimesi aynı anlamı ifade için kullanılmıştır.

“Ulus ortak bir kültürü paylaşan sınırları tartışmaya yer bırakmayacak biçimde belirlenmiş bir toprağa bağlı olan ve ortak bir gelecek projesi ile kendini yönetme hakkı

iddiası ile topluluk oluşturma bilincine sahip bir insan grubu olarak tanımlanır (Guibernau, 2010: 61).

Millet kavramının tanımı içinde özellikle vatan, tarih ve ülkü, ortak duygular ve değerler ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda bir başka tanım olarak millet, “benzerliklerinin (tarih, coğrafya, inanç, etnisite, dil, tehdit, fırsat vb.) farkında olarak ortaklıklarını anlamlandırmış ya da anlamlarını ortaklaştırmış yapı” olarak tarif edilebilir (Yeniçeri, 2011: 130).

Le Bon’a göre bir ulus bir nehre benzer, bu nehir akmakla beraber kıyılarının belirli olması nedeniyle ilk bakışta değişmezlik görüntüsü verir. İnsan nehrinin akıntısına yön veren kıyıları kalıtım, din, dil, gelenek, yasa, ahlak, eğitim gibi çeşitli sert nüfuslu birimlerinden oluşur. Bunlar aslında birer toplum düzenleyicisidir. Bu düzenleyiciler büyük ölçüde değişiklikten korundukça sosyal değişimler fark edilmeyecek derecede hafif ve iyi yönde olur (Gustave Le Bon, 1999, aktaran: Birsell, 2013: 85).

Milleti objektif anlayışın aksine manevi nitelikteki sübjektif bağlar ile tanımlayanların başında gelen Ernest Renan, ulus olmanın ön koşulları üzerine kaleme aldığı *Questce qu’une national* (Millet Nedir) adlı eserinde, milleti ırk, toprak gibi bağların oluşturmadığını belirterek objektif millet tanımına ciddi eleştiriler getirir (Yeniçeri, 2013: 129).

Glen Bowman (2010:149), milliyetçilik üzerine yazan yazarların Ernest Renan’ın 1882 yılında yazdığı bu eserine değindiklerini söyleyerek, Eugene Kamenka’nın şu sözlerine yer verir:

“Renan’a göre ulus iki şeye dayanır. Önce ortak bir tarih duygusu özellikle de o tarih içindeki çelişkilerden ve bölünmelerden daha önemli görünen ortak acıların bir anısı olmalıdır. İkinci olarak adı geçen insanlar bir arada yaşama isteğine sahip olmalıdırlar: ‘Birlikte müthiş şeyler yapmış olmak ve bunlara yenilerini eklemek için istek duymak, bunlar bir halk için gerekli koşullardır.’”

Köseoğlu, insanları aynı milletten oldukları inancına götüren objektif kimlik unsurları yani bağları ne kadar çoksa ve ne kadar uzun zamandan beri paylaşılıyorsa milliyet duygusunun da o kadar güçlü olmasının olağan olduğundan bahsederek, bu ortaklıkların toplumdan topluma değişebileceğini ve zaman içinde artıp azalabileceğini belirtip Amerika ve Balkan uluslarının örneğini verir. Başlangıçta Amerikan milletini oluşturan tek unsur tek ortaklık vatandaşlık iken zamanla artan ortaklıklar sonucunda bugün dünyadaki milli kültürleri de etkileyen bir Amerikan Kültürü söz konusudur. Balkanlar için ise tam tersi bir durum söz konusudur. Siyasi yenilgiler sonucu ortak vatan parçalanmış, bu durumda milleti oluşturan bir unsur kaybedilmiş, fakat bu parçalanmış topraklar üzerindeki insanların aynı milletten oldukları inancını yitirmeleri için sebep oluşturmamıştır. Batı Trakya'daki Türkler bizimle aynı millettendirler ama coğrafyalarımızın siyasi çizgileri ayrıdır. Bu durum onlarla aynı milletten olduğumuz gerçeğini değiştirmez (Köseoğlu, 2013: 17).

Dil, din, devlet, tarih, vatan, ülkü birlikteliği gibi unsurlarla birbirine bağlı olan milletin kimliği, bir milletin kendini ifade ediş biçimi olarak kabul edilebilir. Köseoğlu (2013: 21-24), “Bir toplumun kimliği onun milliyetidir.” demekte ve her toplumun başkalarından farklı olma hususiyetinin kimlik şuuru ve milliyetin esası olduğunu belirtmektedir.

“Ulusal kimlik ulusal bir grubu ötekenden, bir dizi ‘ulusal’ karakter tanımlayarak ve o dizi ile diğer bütün ötekilerle arasında bir sınır çizerek ayırır. Bu ayırıcı işlevler çeşitli amaçlara hizmet ederler: Bir dayanışma duygusu yaratırlar, sınırdış toplulukların birbirlerine uymazlıklarını ifade etmek üzere kullanılırlar, insan gruplarını harekete geçirmek üzere simgeler üretirler vs..” (Bowman, 2010: 149).

Büyük oranda diğer kimlik kategorilerini bastıran milli kimlik, milletin ve milli devletin çakışmasının bir ürünü olup, temelinde daha çok, millete ait dil ve kültürün olduğu bir tanınma, farklılık ve aidiyet zeminidir (Şimşek ve Ilgaz, 2007: 195). Milli kimlik kavramı değerler ve ortak mitlerle anlam kazanmaktadır. Toplumu birbirine bağlayan ve biz duygusunu geliştiren bu kimlik bileşenleri, “kozmpolit olmayan köylülükte/halkta saf halde bulunduğu inanılan ve tarihin derinliklerinde bulunacağı

varsayılan “ulusal” formlara, değişmeyen ya da çok az değişen bu kitle aracılığıyla varılabileceği düşünülen kurgusal unsurlardır (Yıldız, 2007: 11).

Diğer milletlerden farklı bir duruş ifade eden milli kimlik bir başka deyişle, “bazı bireyler tarafından paylaşılıp diğerleri tarafından paylaşılmayan kültürel sürekliliğin çeşitli biçimlerinin oldukça ayrıntılı olarak tanınması” olarak ifade edilebilir (Yıldız ve Demir, 2003: 326).

Bireysel olarak kimlik bilincine sahip olmak nasıl bireyi ayakta tutarsa toplumu ayakta tutan en önemli duygunun da aidiyet ve kimlik duygusu olduğu söylenebilir. Toplumu ayakta tutan ve çerçevesi neredeyse evrensel olan ulusal kimlik kavramının temel özelliklerini Anthony D. Smith şöyle belirler:

- (1) Ortak bir tarihsel toprak yahut yurt kavrayışı,
- (2) Ortak mitler ve tarihsel bellek,
- (3) Ortak bir kitlesel kamu kültürü
- (4) Bütün fertler için bağlayıcı bir hak ve ödevler sistemi
- (5) Ortak bir ekonomidir (Akt. Yıldız, 2007: 11). Ayrıca Smith Milli kimliği “kolektif kültürel kimliğin bir türü” olarak tanımlamaktadır (Şimşek ve Ilgaz, 2007: 194).

Benzer bir ifade ile Bilgin (1995:61) “Kolektif Kimlik, belirli bir alanda sınırları belli bir kültürel topluluk tarafından taşınan kimlik olarak sınırlandırılabilir veya genişletilebilir; bu anlamda etnik kimlik ve ulusal kimlik bunun versiyonlarıdır, demektedir.

Giddens (2000, Akt. Şimşek ve Ilgaz, 2007: 194)’e göre milli kimlik, tarihsel-kültürel koşulların ortaya çıkardığı psikolojik aidiyettir. Guibernau ise milli kimliği, “üyelerinin kökensel olarak ilişkili olduğuna dair bir inanca sebep olan, kendine özgü bir karakterler bütününe ortak paylaşımı vasıtasıyla oluşan, akışkan ve dinamik doğasıyla modern bir görüngü olarak tanımlar (Şimşek ve Ilgaz, 2007: 194).

Milli kimlik tanımlarında çokça rastlanılan “Etnik kimlik”, “Ulusal kimlik” ile aynı şey değildir fakat etnik toplum ile millet ve milli devlet birbirine sıkı sıkıya bağlı iki sosyolojik kavramdır. Tarih boyunca etnik özelliklerini dayanışma duygusu ile güçlendiren toplumlar kendilerini etnik topluluktan siyasal ve ideolojik safha olan ulus boyutuna taşımışlardır (Birsel, 2013: 23).

Milletlerin varlıklarını göstermede ve farklılıklarını hissettirmede ilk olarak temel aldıkları unsurun etnik yapıları olması bunu kanıtlar niteliktedir. Etnik kimlik, azınlık statüsüne indirgenen grupların başvurdukları ya da refere ettikleri bir durum olup dilsel, dinsel, kültürel ve siyasal noktaların vurgulanması ile toplumsal bir durum olmaktan daha çok siyasal bir içeriğe dönüşmektedir. Bununla birlikte etnik kimlik, ulus kavramının ve aynı zamanda milliyetçilik kavrayışının şekillenmesinde ve oluşumunda önemli bir yere sahiptir (Yanık, 2013: 229).

Milli kimlik kavramının içeriğinin açıklanmasında tek başına yeterli olmayan ancak genelde ilk olarak vurgulanan etnik kimlik, “belli bir topluluğun üyelerinin kendilerini diğer topluluk üyelerinden ayırt eden farklılaştıran bir aidiyet duygusudur. Bu duygu topluluk üyelerinin kendilerini belirli bir biz in mensupları olarak onlardan farklılıklarını vurgulayarak kendi içlerinde birleştirmektedir.” (Bilgin, 1995: 65).

Kolektif kimlik kavramının antropolojik ve sosyolojik çalışmalarda genellikle etnik kimlik kavramı ile karşılaşırsa da kolektif kimliğin bir yönünü ifade eden etnik veya ulusal kimlik “sosyal ve politik bütünlüğün güçlü bir aracıdır. Toplumda sosyo-ekonomik düzey, yaş, cinsiyet, din gibi çeşitli boyutlardaki farklılıkların yarattığı ayrılıkları bölünmeleri telafi edici bir etkiye sahiptir. Ayrıca sosyal olarak marjinal veya alt düzeylerde bulunan grupların toplumda bir yer bulmasını ve entegrasyonunu sağlamaktadır.” (Bilgin, 1995: 65). Bu sebeple milli kimlik kavramının gelişmediği toplumların zamanla bütünlüğünü kaybedebileceği söylenebilir.

2.1.4.1. Milli kimlik unsurları

Milli Kimlik kavramını oluşturan çeşitli unsurlar vardır. Bu unsurlar: dil, din, ırk, devlet, vatan, bağımsızlık, gelenek ve görenek gibi unsurlar olup her biri milli kimlik yapısının ayrı bir taşıını vücuda getirmektedir. Millî kimliğin oluşumundaki önemi ve konu ile ilgisi sebebiyle burada dil, ırk-etnisite, devlet kavramları ve milli kimlik ile ilişkisi irdelenecektir:

Milli kimlik ve dil: Milli kimlik, bir toplumun sahip olduğu kültür unsurlarından pek çoğunu taşısa da, kültürel kimlik ile aynı anlama gelmemekte olup kültür kaynaklarından bazılarının seçimi ile oluşturulmuş bir kimliktir (Şimşek ve Ilgaz, 2007: 195). Bu seçilen kültür kaynaklarının başında dil gelir. Dilin en büyük işlevi kaynaştırıcılığıdır. Dil, etnik yapı taşıını oluşturarak toplumları ulus statüsüne taşır. Bu nedenle bütün uluslar dil bütünlüğünü sağlamaya çalışmaktadır (Birsell, 2013: 34).

Giddens'e göre dil, toplumun kültürünü ve tarihini gelecek nesillere aktararak tarih bilinci oluşturur. Çünkü toplumların kültür ve uygarlığı dildeki gelişmişliği ile değerlendirilir. Toplumun özellikleri dil kullanılarak yeni nesillere aktarılır (Akt. Çoban, 2005: 23).

Dil kişileri içinde bulunduğu toplumun bir parçası haline getirirken toplumu da başka toplumlardan ayırarak millet haline getirir. Birçok araştırmacıya göre milleti oluşturan en önemli unsur dildir (Ercilasun, <http://turkoloji.cu.edu.tr>).

Dil bütünlüğünün olmaması ya da bozulması milli yapının zamanla yok olma aşamasına gelmesi demektir. Bu nedenle dil bir millet için her şey demek anlamına gelmektedir. Kültürün diğer öğelerinde yapılacak tartışmalar o kültür öğesinin gelişmesine sebep olur ve genel yapısını bozacak düzeyde toplumu etkilemez. Fakat dilde yapılan tartışmalar ve değişimlere neden olacak radikal kararlar toplumun beraberlik bünyesine direkt olarak etki ettiğinden dil üzerinde oyun oynanamaz (Birsell, 2013: 43).

Dilin iki başat vurgusu vardır. Birincisi, dil bir semboldür. Millet kurgusundaki ortak kimliğin ve biz olma duygusunun sembolüdür. Aynı dili konuşan insanlar, aynı duygular etrafında kenetlenip aynı amaç uğrunda hareket edebilirler. İkincisi dil bir araçtır. Farklı etnik kimliğe ve dile sahip olan fakat aynı ulustan oldukları varsayılan nüfusu değiştirmenin ve dönüştürmenin aracıdır (Kasımoğlu, 2012: 161-17).

Bir milletin fertlerini birbirine anlamlı bir şekilde bağlayan en önemli bağ olan dil sayesinde milletler varlıklarını devam ettirebilirler. Bağımsızlık ve özgürlükler kullandıkları dillerine de yansır. “Tarih sahnesinden çekilmiş toplum ve uygarlıkların dilleri de dirimselliğini yitirir. Dile dirimselliğini veren ilke, özgürlüğün yitimi ile ortadan kalkar” (Çoban, 2005: 26). Bu yönü ile milletlerin bağımsızlığında dilin bağımsız ve diri olması etkindir denilebilir.

Çok dillilik milli bütünlüğünün oluşumuna engeldir. Örneğin çok milletli bir devlet olan Osmanlı Devleti, bünyesindeki milletlerin kendi dillerini konuşmalarını kendisi için bir tehdit olarak görmemiştir. Ancak bu unsurların farklı dillerle varlıklarını sürdürmeleri onlarda kendilerinin farklı olduğu bilincini oluşturmuştur. Osmanlı toplumu ile bütünleşmelerine engel olmuştur (Birsell, 2013: 50). Bu konuda Osmanlı Devletinde Musevi Cemaatinin önde gelen liderlerinden Avam Galanti şöyle demektedir: “Azınlıkların kendi dilleri ile eğitim yapmalarına müsaade edilmesiyle bu unsurların Osmanlı Devletine daha da bağlanacağı zannedilmişti. Hâlbuki tam tersi oldu. Bu uygulama ile azınlıklar daha fazla merkezden uzaklaştı.” Ayrıca Galanti’ye göre bir toplum için en mühim mesele dildir. Dili bir, eğitimi bir bireylerden oluşan toplumların hissiyatları, ruhları ve fikirleri bir olur (Akt. Birsell, 2013: 57).

Erken Cumhuriyet döneminde oluşturulmak istenen milli kimlik sürecinde, dil birliğinin önemi anlaşıldığından bu konu üzerinde özellikle durulmuştur. Bu süreçte, milli birliği hedefleyen üç farklı hareket başlatılmıştır ki bunlardan ikisi dil birliği ile ilgilidir. Bu hareketler, ‘Harf Devrimi’, Milli Türk Talebe Birliği’nin başlattığı ‘Yerli Malı seferberliği’ ve özellikle azınlıkları ilgilendiren, vurgu noktası azınlıklar olan ‘Vatandaş Türkçe Konuş’ hareketleridir. Özellikle Türkçe vurgusunun yapılması ve dil

birliğine önem verilmesi, kurulmak istenen Türk-Ulus devlet formuna uygundur (Savaşkan, 2009: 149-177).

Bununla birlikte dil milli kimlik oluşturmada tek başına yeterli de değildir. Bu konuda Nur Yalman şunları söylemektedir:

“Ruh ve tarih birliği olmadıktan sonra aynı dili konuşmak, bülbül gibi de olsa, tek başına anlamlı olabilir mi ?... Diğer bir önemli nokta, dil birliğinin illa tarih ve ruh birliği yaratmadığı gerçeğidir. Buna örnek olarak İrlanda, İskoçya, İngiltere’nin tarihleri verilebilir. James Joyce, Bernard Shaw ve diğer olağanüstü İrlandalı yazarlar İngiliz edebiyatını yüceltiler ama İrlandalılıktan da hiç vazgeçmediler... Aynı dili konuşup hiç anlaşılamayan Araplar? Aynı dili konuşmayıp, 2000 değişik dil konuşup bir milyar insan ile çok takdire şayan bir demokrasi yürüten becerikli Hintliler? Bunlara ne demeli. Şu noktayı itiraf etmek gerekiyor: Dil tek başına yeterli bir bağ değil, toplumlar için zamanın akışı içinde düşünce, gönül ve tarih birliği yani - Almanların Geist dedikleri -ruh birliği gerekli.” (Yalman, 2009: 45).

Milli kimlik ve ırk- etnisite: Türkçe damar asıl kök anlamında kullanılan ve dilimizce cins anlamına da gelen ırk kelimesinin Fransızca ve İngilizce karşılığı “race” olup antropolojik ve filolojik bazı özelliklere göre kurulmuş bir topluluk olarak tanımlanabilir (Eroğlu, 1992: 14). Bu kavram kimi genlerin en az ya da en çok rastlanır olması ile diğerlerinden farklılaşan bir topluluğu ya da topluluk bütünü belirtmektedir (Levi-Strauss, 2007: 65).

II. Dünya Savaşından sonra daha çok etnisite kelimesi ile ifade edilen ırk kavramı ilk olarak batılı toplumlarda görülmüştür ve batının doğuya armağanıdır denilebilir (Aksoy, 2012: 436). Irkçılık ise “biyolojik veya kültürel olarak tanımlanmış şu veya bu komünitenin genellikle kendisi veya başka gruplar tarafından aşırı yüceltilmesi veya abartılarak büyütülmesidir” (Bilgin, 1995: 71). Irk fikri İngiliz dilinde 16.yy.ın başında ortaya çıkmış, başlangıçta Avrupa tarihini ve ulusal oluşumunu açıklamak amacıyla kullanılmıştır. 18.yy.ın sonundan itibaren ise ırk düşüncesi bilimin

ilerlemesi ile yeni bir anlam kazanmış ve batılı toplumlarda var olan tamamen farklı bir varlık olarak görülen öteki tanımlamasında yerini almıştır (Milles, 2010: 210). Bu dönemde “İrklar arasındaki farklılıkları ortaya çıkarmak amaçlı yapılan bilimsel çalışmaların en önemli sonucu bilimsel ırk düşüncesinin insan sınıflaması olarak yaygın bir şekilde tanınması ve bu teoriyi öneren herkesin farklı ve aşağı ırklara örnek olarak çeşitli ötekileri (Afrikalı, Kuzey Amerikalı, Kızıldereli, Hintli) tanımlamasıydı (Milles, 2010: 215).

Görüldüğü gibi biz duygusunu ırk kavramı ile oluşturmak isteyen Avrupa, kendi üstünlüğünün bir ifadesi olarak ırksal çalışmalara başlamış ve araştırmalarını bunun ispatı üzerine yapmıştır. İngiltere’de başlayıp Amerika, Almanya ve İskandinavya’yı saran -eugenics- yani beyaz ırkın genetik üstünlüğü meselesini bilimsel olarak açıklamaya çalışan Avrupalılar tarihi süreç içinde bu kavramı öteki olarak gördükleri toplulukları -örnekleri Amerika, Almanya İsveç gibi ülkelerin tarihlerinde görülen- ezmek için kullanmışlardır (Yalman, 2009: 49).

Avrupalılar ırk kavramını -ötekileştirdikleri- diğer milletlere karşı üstünlük ifadesi olarak kullanmıştır. En üstün ırk olarak gördükleri beyaz ırka aidiyetlerinin memnuniyeti ile sarı ve siyah ırkları aşağılamışlar ve özellikle medeniyetlerin yaratıcıları olarak kendi beyaz ırklarını görmüşlerdir. Bu konuda Afet İnan’ın İsviçre’de eğitimini sürdürürken ders kitaplarında Türklerin sarı ırka mensup olduğuna ilişkin bilgilere ve Türklerin medeniyetlerine ait aşağılayıcı ifadelerle rastlaması ve bunu Atatürk’e bildirerek O’nun da talimatı ile bu konuyu enine boyuna araştırması söz konusudur ki, bu daha sonra bu alanda ses getirecek çalışmaların da temelini oluşturmuştur (Özlü, 2011: 169).

Biz duygusunu ve millet kimliğini oluşturmada ırk-etnik köken bir etken olsa bile tek başına asla yeterli olamaz. Milletın tanımı etnik kimliğe bağlanırsa millet başkaları tarafından edinilmesi imkânsız özelliklere bağlanmış demektir; çünkü bu özellikler, kendiliğinden sahip olunan özelliklerdir; atalarından adeta genetik yoldan miras alınan, yaratılıştan gelen ırksal özelliklerdir; böylesi bir gruba sonradan katılım olmaz. Bireyler bu grubun üyesidirler ve ya değildırler (Bilgin, 1995: 71).

İrk, ferdin iradesi dışında dâhil olduğu daha çok biyolojik bir bağıdır. Millet değildir. Renklere kafataslarına kan gruplarına göre yapılan ayrımlar bu gün ilmi gerçeklere uymamaktadır (Eroğlu, 1992: 14). Dünyanın pek çok bölgesinde ırkların az veya çok birbirine karıştığı gerçeği bir yana, aynı vatanda aynı devletin yurttaşları olarak o vatana ve o devlete sadakatle bağlanarak, yüzyıllar boyunca aynı bayrak altında omuz omuza o vatani savunarak, zaferleri, sevinçleri, acıları ve geleceğe ait ümitleri paylaşarak kökleşen milli duygu ve ortak milli kültür, ırk unsurundan daha önemlidir. İrk ayrımcılığını millet bütünlüğünü yıkmak için bilerek körüklemek ise, mensup olduğu topluma karşı işlenmiş bir suçtur (Feyzioğlu, 1986: 45).

Son zamanlarda ırk kavramı yumuşatılarak etnik köken ifadesi kullanılmaktadır. Fakat bu iki kavram birbiri ile iç içe olup birbiri ile örtüşmektedir (Aksoy, 2012: 437). Bununla birlikte etnik topluluğu azınlık şeklinde ifade edenler de vardır (Eroğlu, 1992: 15)

Milli kimlik ve devlet: Devlet en genel tanımı ile millet, vatan ve egemenlik kavramlarından oluşan en büyük siyasi teşekkül olup milli kimliğin oluşmasında oldukça etkilidir. Çünkü devlet otoritenin sembolüdür. Sahip olduğu otoritesi ile istenilen milli kimliğe uygun formda yatırım ve yaptırımları uygulayarak kimlik inşa edebilir. İnan devleti, “muayyen bir mıntıkada yerleşmiş ve kendine has bir kuvvete sahip olan efradın mecmu heyetinden ibaret bir mevcudiyet” şeklinde tanımlayarak, bu kuvvetin esasının devlet kavramında bizatihi mevcut bulunan ve milleti diğer milletlere karşı müdafaa salahiyetine sahip olan irade ve ya hâkimiyet olduğunu belirtir (İnan, 1988: 26).

Weber (1986: 174, Akt. Turan, 2009: 45), devlet ve milleti bir tutarak “Devlet, millete gerçeklik kazandırarak ve toplumsal sistemi bu gerçeklik etrafında kurarak tam anlamıyla milleti oluşturur” şeklinde ifade etmektedir. Erman (2011:17) ise milletin devletten önce geldiğini belirterek devleti, güçlü bir milletler arası kimlik ve sağlam bir meşruiyet temeli üzerine oturtan unsurun millet olduğunu söyler.

Devlet, toplum için bir vatandaş tipi tanımlayarak ona ulaşmak için politikalar üretir. Bu politikalar milli değerlerin ve kimliğin aktarılmasında dil, kültür, eğitim gibi araçlara başvurarak uygulanmaya konulur. Bunlardan milli eğitim politikaları en işlevsel olanıdır. Çünkü toplum ulaştırılmak istenen yapıya, eğitim sayesinde temelden alınarak aşama aşama ulaştırılır. Nitekim Atatürk zamanında milli devletin teşekkülünde özellikle eğitim reformlarına ağırlık verilmesi bunun ispatıdır.

Türk toplumunda devlet kutsal değer olmamakla birlikte, üstün değer olma özelliğine sahiptir. Türkistan'dan Avrupa'ya ve Orta Doğu'ya açılan Türk toplulukları kimlik ve bütünlüklerini koruyabilmek için her milletten daha fazla devlete ihtiyaç duymuşlar, karşılaştıkları fevkalade büyük ve farklı kültürel etkiler karşısında kimliklerini koruyabilmek için devletin kavrayıcı ve kaynaştırıcı yönüne ihtiyaç duymuşlardır. Nitekim Balkanlara ve Batıya doğru göç eden Türk topluluklarından birçoğu kalabalık ve diri boylar olmalarına rağmen devletleşemeyenler kimliklerini ve varlıklarını kaybetmişlerdir. Göçle birlikte yurdunu kaybeden Türk topluluklarından milli ve kültürel öğeleri ile devlet kurabilenler kendilerini kurtarmışlardır. Devlet kuramayanlar ise zamanla yok olmuşlardır (Köseoğlu, 2013: 20).

Türkler devletin güçlü olmasını her şeyin üstünde tutmuştur. Osmanlı Devletinin çöküş dönemlerinde aydınlarımızın Devlet-i Aliye'yi yeniden ayağa kaldırmayı istemeleri ve bu amaçla çalışmaları buna örnek olabilir. "Yusuf Akçura Üç Tarzı Siyaset isimli ünlü makalesinde hangi beşeri camiaya hizmet edilmesi gerekliliğini sorar: Osmanlıya mı, Müslümanlara mı, Türklere mi? Sonuçta Osmanlıya hizmet etmekle her üç camiaya da hizmet edilmiş olacağı kanaatine varır. "Bunun içindir ki her üç cemiyete mensup bir şahıs, Devleti Osmaniye'ye çalışmalıdır." der (Akt. Köseoğlu, 2013: 21).

Milli kimlik ve vatan: Devleti oluşturan unsurların başında gelen ve en genel ifadesi ile üzerinde yaşanılan toprak parçası demek olan vatan kavramı, içinde maddi ve manevi unsurları barındırmaktadır. "En yalın haliyle vatanın maddi yönünü üzerinde yaşanılan toprak parçası olarak, manevi yönünü ise bu toprak parçasına atfedilen aitlik ve sahiplik duyguları olarak düşünebiliriz." (Yazgan, 2007: 2).

Vatan kavramı millet olma bilincinde oldukça önemli görülmektedir. Milletin belli sınırlara sahip olarak düşünülmesi onu etnik toplumdaki ayıran en önemli özelliktir. “Çünkü sınırlar hem topluma millet olma bilincini kazandıran aidiyet duygusunu yükler ve güçlendirir, hem de diğerlerinden egemenlik ölçütleri ile ayrılır” (Keskin, 1998: 41).

Vatan kavramı daha çok manevi yönü ile hayat bulmaktadır. Milletin hafızasında vatana dair hatıralar ile aidiyet duygusu kazanır. Uğrunda her türlü fedakârlığa katılan vatan milleti bir arada tutan önemli bir unsurdur. “Bir bakıma vatan, milletin kendini gerçekleştirdiği bir toprak olarak görülür” (Turan, 2009: 46). Milletin kendini gerçekleştirdiği yer olarak görülmesi onun kimliğinin oluşumunda birinci derecede etkilidir. Bireysel planda, kişinin yuvası ne derece aidiyet duygusunun ve kimliğinin gelişiminde etkili ise toplumsal planda vatan, o derece önemlidir.

Vatan sevgisi milli değerler içerisinde yer alır. Bazı durumlarda milliyetçilikle karıştırılsa da vatanseverlik milliyetçiliğe göre daha kapsayıcıdır. Yurtsever hareketler, milli hedeflere sahip çıkmayı ve onları korumayı amaçlar. Yurtseverlik etnik birliktelikten ziyade yurt ve yurttaşlık bağları üzerine kurulduğu için, demokratik ideallerle uzlaştırılma potansiyeli milliyetçiliğe göre daha fazladır (Yazıcı-Yazıcı, 2010: 651).

2.1.4.2. Milli kimlik kavramının tarihçesi

Milli devletlerin ve milli-devletleşme sürecinin aracı olan “milli kimlik” kavramının tarihi çok eski değildir. Milli kimlik kavramı modern çağın ürünüdür. Modern dönemlere gelene kadar geçen süreçte devletin kimliği ile devleti oluşturan yurttaşların varsayımsal kimliği örtüşmüştür. Milli devletlerin kuruluşuna kadar devletlerin uyruklarının kimliğini, kendisini tanımlama biçimine benzetme gibi bir problemi ya da uyruklarında olduğunu varsaydığı bir “ortak” kimlikle kendisini tanımlama ihtiyacı olmamıştır. Modern öncesi dönemin devletleri, meşruiyetlerini uyruklarıyla paylaştıkları “ortak kimlikte” bulmazlar (Yıldız, 2007: 12).

Fransız İhtilâli, pek çok modern kavramın doğmasında etkili olduğu gibi, millet ve milli kimlik kavramlarının doğuşunda da etkilidir. Fransız İhtilâli ile burjuvazinin tanımladığı halk kavramı, belirli bir toprakta daha sonra sınırları kendinden evvel belirlenmiş ve tarihsel süreçte birleşmiş topraklar üzerinde yaşayan insan topluluğu olarak ifade edilmiştir. Millî devletlerin varlığı ile birlikte o zamana kadar önemli olan dini ve etnik kimlikler artık önemini ve işlevini yitirerek, milli kimlikler önem kazanmış ve en önemli kimlik odağını oluşturmaya başlamıştır (Şimşek ve Ilgaz, 2007: 194).

Fransız İhtilali'nin başlattığı bu süreçte endüstri devrimi de modernite ve milli devletlerin oluşumunda hatırı sayılır öneme sahiptir. Modern ulus devletler ve onların ideolojileri olarak milliyetçilikler, endüstri devrimi ve basılı kapitalizmle başlatılacak bir modernitenin sonuçlarıdır. Endüstrileşme ve kapitalist ilişkiler öncelikle Batı Avrupa'da ortaya çıktığından ilk uluslar da bu coğrafyada ortaya çıkmıştır" (Deren, 2010: 155).

Milli devletlerin ve buna bağlı olarak oluşan milli kimliklerin ortaya çıkması tarihsel süreç içerisinde incelendiğinde Fransız İhtilali öncesi ve İhtilal sonrası iki dönem karşımıza çıkmaktadır.

2.1.4.2.1. Fransız İhtilâli öncesi milli kimlik kavramının gelişimi

Millet, milli devlet, milli kimlik gibi kavramların tarihinin çok eski olmadığı belirtilmişti. Devletin beşeri unsurunu teşkil etmesi bakımından millet vasfına sahip toplulukların mevcudiyetine ne eski Yunan'da ne eski Roma'da rastlanırdı. Millet kavramının günümüzde kullanılan anlamını bulmasından önce gerek İslam gerekse Hristiyan toplumlarında toplumu bir arada tutan en önemli unsur din olgusudur. Ortaçağ'da Avrupa'da bugünkü anladığımız anlamda siyasi birlik yerine daha ziyade din birliğinin hâkim olduğu, her şeyin özellikle akide birliğine dayandığı görülmektedir (Eroğlu, 1992: 6).

Farklı dinden olma her iki din mensupları için de öteki olmak demektir. “İslam dünyasında ötekinin kimliğini belirleme yolu olarak kendi sınırları dışında yaşayan nüfusların tanımlanmasında esas olarak din üzerine odaklanılmıştı” (Lewis, 1982: 64, akt. Milles, 2010: 180). Avrupa ise 12. yüzyıla kadar İslam dünyasının ekonomik ve askeri politik gücünün egemenliğine bağımlı uygulamada adeta bir sömürge idi. Dolayısıyla Avrupa tanımının oluşmasında rol alan temel unsur din olup Avrupa üzerinde İslam dünyasının egemen bir güç oluşturmastır.

Milli kimlik oluşumunda farklılıkların fark edilmesinin esas olduğundan bahsetmiştik. Bu anlamda Avrupa din olgusu dışında farklı uluslar ile özellikle 12.yy.dan sonra çeşitli sebeplerle temasa geçtiği dönemde Avrupa daha çok Akdeniz çevresindeydi -şimdiki İtalya Yunanistan civarı- ve burada var olan özellikle köle gücüne dayalı sınıflı toplumlar emperyalist yöneticilerinin çeşitli faaliyetleri sebebi ile-ticaret seyahat askerlik gibi- Avrupa ve kısmen K. Afrika ulusları temasa başladılar. Fiziksel ve kültürel olarak farklı diye tanımlanan uluslar ile ilgili seyyahların anlattıkları etkiliydi (Milles, 2010: 183-184).

Avrupa için öteki kavramı, dinsel farklılığın yanında -Afrikalı- tanımında kendini bulmaya başladı. Daha çok fiziksel farklılıkları ile (deri rengi saç ve burun tipi) ötekileşen Afrikalılar, Avrupalılarda var olan beyazın olumlu, siyahın ise olumsuz imajı ve siyahın ölümle ve yer altılıkla eşdeğer tutulması sebebiyle, aşağılanmaya başladı. Hatta din ile de bağlantı kurularak bu durum monstra olarak ifade edilmeye başlandı. Monstra ile ilgili Ortaçağ Avrupa’sı yazarları tarafından geliştirilen bir açıklama onların “Tanrının amacı henüz tam olarak açıklanamamış olan yaratılış planının bir parçası” olduğudur. Bir diğer ifade Âdemin torunlarından birinin ya da bir grubun Tanrıyı kızdırdığı için onun soyundan gelenlerin fiziksel olarak çirkinleştiğini ve dünyayı dış tarafına sürgün edildiği şeklindedir. Bu açıklama uzun süre geri planda kalsa da artan bir şekilde ifade edildi ve tüm Ortaçağ boyunca desteklendi. Sonuç, monstrumun niteliklerini taşıyan öteki ile günah arasında bağlantı kurulması oldu. Nihayet ötekileşen Afrika ulusları Avrupa için kendi üstünlüğünü ifade etmekte önemli bir araç olmuştur (Milles, 2010: 187).

Öteki vurgusu ile kendi farklılığını ortaya koyan Avrupa’da, kısmen milli sayılabilecek devletlerin kurulmasında, Rönesans ve Reform sonrası gelişmeler etkilidir. Uluslar ilkin Avrupa’da, Ortaçağ’ı kapatıp Hristiyan ümmetini dağıtan Rönesans sıralarında görünmeye başlamıştır (Yazgan, 2007: 2). Rönesans ve Reform hareketlerinden sonra belirli nitelikleri bulunan ve bu niteliklere dayanmak suretiyle teşekkül eden topluluklar tarafından kendilerine has bir devlet kurmak fikri gelişmeye başlamıştır. Kilise ve devlet birbirinden ayrılarak mili devlet ve milli kilise teşekkül etmeye başlamıştır (Eroğlu, 1992: 6). Reform hareketleri sonucunda kilise ve din olgusu pek çok anlamda olduğu gibi siyasi anlamda da kan kaybetmiştir. Bu durum milli devletlerin oluşmasında ve krallıkların güçlenmesinde etkilidir.

Dine dayanan geniş imparatorlukların çözülmesi sonucunda önce ortaya krallıklar çıkmış, zamanla bu krallıkların tebaası aynı vatanda aynı devlete bağlı olarak yaşamanın, aynı siyasi kurumlara sahip olmanın, aynı acıları, sevinçleri ve ülküleri paylaşmanın ve ortak kültürlerini devamlı surette geliştirmenin sonucu olarak, millet haline gelmeyi başarmışlardır. Batı Avrupa’da millet olma çabasında ilk başarılar İngiltere ile Fransa’da görülmüştür (Feyzioğlu, 1986: 2-3).

Reform sonrası Avrupa’da değişen zihniyet sonucunda ilk defa dini özelliklere sahip azınlıklar ortaya çıkmıştır. 1555 Augsburg ve 1648 Westphalia Anlaşmaları ve sonrasındaki gelişmeler dini farklılıklara sahip insan topluluklarının beraber yaşayabileceği konusunda Avrupa’da dönüm noktasını teşkil etmiştir. Dini azınlıkların ortaya çıkması farklı mezheplere dini özgürlüğün tanınması ve ulusal bilincin kazandırılmasına engel olan bir unsur ortadan kaldırılmıştır (Birsell, 2013: 35-36). Böylece din olgusundan ulus olgusuna doğru yol alınmıştır.

Avrupa’nın kimliğinin oluşmasında beş dönemden bahsedilmektedir. Bu dönemler:

1. 1500’e kadar geçen dönem: Avrupa’nın, özellikle kendi varlığını tehdit eden ‘Öteki’nin (örneğin, Araplar ve Osmanlılar) ortaya çıkmasıyla kendini keşfedişi.

2. 1500-1850, Ön-Avrupalılaşma dönemi: Deniz yollarının keşfi ile fikirler ve maddi zenginlik Doğu'dan Avrupa'ya aktı ve içsel bir Avrupalılaşma ile ekonomik ve teknolojik üstünlük sağlandı ki bu daha sonra dışa dönük Avrupalılaşmayı getirdi.
3. 1850-1914, Başlangıç Avrupalılaşma dönemi: Gücünü sağlandıran Avrupa, bu gücü kaynak aktarımı için sömürgeler bulmakta ve Avrupa yönetim ve örgütlenme ilkelerinin buralara yaymakta kullandı.
4. 1919'dan Günümüze, Çağdaş (içe dönük) Avrupalılaşma: Avrupa'nın yeniden-Avrupalılaşması, emperyal fikirlerden, liberalliğe, demokrasiye ve sömürge-karşıtlığına belirli bir geçişi söz konusudur. Yeni Öteki, Avrupa'nın kendi "savaş-delisi" geçmişidir.
5. 1945'ten günümüze, Çağdaş (dışa dönük) Avrupalılaşma ve "AB'leşme": Avrupa tekrar kendi değerlerini dünyaya yaymaya çalışmaktadır (Dinç, 2011: 36).

Yukarıdaki ifadede, 1919'dan günümüze Avrupa için öteki olarak ifade edilen savaş delisi geçmiş, savaş istememe olarak anlaşılsa da İkinci Dünya Savaşı ve sonrası gelişmelerin bu ifadeyi anlamsız kıldığı da bir gerçektir.

Sonuç olarak, Fransız İhtilâli öncesinde uluslaşmanın tam olarak anlamını bulmadığı, daha çok din olgusunun ön planda kaldığı söylenebilir. Bununla birlikte Avrupa'nın öteki diye nitelendirdiği uluslara karşı kendi farklılığını ortaya koymaktan ve bunu yaparken de siyasi, askeri, ekonomik her yola başvurmaktan kendini alı koymadığı da bir gerçektir.

2.1.4.2.2. Fransız İhtilâli sonrasında milli kimliğin gelişimi

Batı toplumlarında milliyet duygusunun bir toplumsal şuur olarak idraki 19.yy.dan sonra mümkün olsa da bu durum Batılıların o döneme kadar kimliksiz oldukları anlamına gelmez. 19.yy.da, toplumların dilleri, dinleri ortak yaşama biçimleri yani çeşitli toplumlar halinde nesnel kimlikleri vardır ve elbette ki her toplumda farklı

da olsa bu nesnel ortak kimliğin yarattığı bir beraberlik duygusu ve asabiyeti vardır (Köseoğlu, 2013: 21).

Milliyetçilik üzerine çalışan birçok yazar ulus-devletlere geçişten asıl büyük dönüşümün XVIII. ve XIX. yüzyıllarda meydana geldiğini kabul etmekte ve eş zamanlı olarak bu tarihlerde modern anlamda milliyetçilik hareketlerinin başladığına vurgu yapmaktadırlar (Yaman, 2009: 15).

Fransız İhtilâli pek çok yönü ile olduğu gibi milli devletlerin doğması ve milliyetçi düşüncelerin tüm dünyaya yayılması yönü ile dünya tarihinde önemli bir çıkır açmıştır. İhtilal sonucunda millet ile hükümdarın aynı şeyler olduğu telakkisi yıkılmış devletin oluşmasında insan topluluğunun da rol alması görüşü hâkim olmaya başlamıştır. İlk defa 1791 Fransız Anayasası'nda 'millet, milliyet, milli' gibi kavramlar kullanılmıştır. Fransız İhtilâli'nden sonra Napolyon'un emperyalist politikasına karşı tepki olarak millet ve milliyet gibi kavramlar önem kazanmıştır (Eroğlu, 1992: 6).

Fransız İhtilâli için, kendi yapısı içinde de milliyetçidir, denilebilir. Fransız askerlerinin Valmy Savaşı'nda artık kral adına değil millet adına savaşa girmesi Robespierre ve Jakobenlerin vatan tehlikede kuramı ile hareket etmeleri bunu desteklemektedir (Sarica, 1999: 120). Ancak "İhtilal döneminde burjuvazinin bayraktarlığını yaptığı milliyetçilik, küçük bir soylular azınlığına karşı ayrıcalıksız halk çoğunluğunun milleti meydana getirdiği savı üzerine kurulu olup" (Sarica, 1999: 189) bu günkü anlamda geçmişi, bu günü ve geleceği kapsayan millet tanımından farklı idi.

Fransız İhtilâli yurttaşların en başta ve her şeyden önce krala değil millete ve milli devlete karşı sadakat borcu ile yükümlü oldukları anlayışını yaygınlaştırmıştır. Milliyetçilik ruhunun yayılması ile milli bayrak, milli marş, milli tatil günleri gibi milliyetçilik sembolleri ortaya çıkmış milletin bütün evlatlarını milli duygularla vatan millet sevgisi ile eğitecek eğitim kurumlarının yaygınlaşması ile bu milli hisler adeta koruma altına alınmıştır.

18. yüzyılda romantik milliyetçiliğin (yani büyük imparatorluklara yönelmiş ayrılıkçı hareketler) ve diğer bazı milliyetçilik hareketlerinin, 1789 Fransız İhtilâli ve Napolyon Bonaparte'nin fetihleri ile Avrupa'da etkili olmaya başladığı görülmektedir. Bu hareketleri ise Piemonte-Sardinya yönetiminde İtalyan ulusal birlik hareketi takip etmiştir (Yaman, 2007: 15). Önce Fransa, İngiltere, İspanya sonra Almanya, İtalya gibi devletler milli birliklerini kurmuş ve milli devlet olma adına uğraş vermiştir. İngiltere ve Fransa'da ortak bir devletin çatısı altında yaşamak zamanla milleti yaratmış, İtalya ve Almanya'da ise ortak milli kültürün oluşturduğu millet sonunda devletini kurmuştur (Feyzioğlu, 1986: 4). Avrupa'da ulusal kimlik ve kültür taleplerini hızlandıran 1848 devrimlerinin takip ettiği milliyetçi hareketler XX. yüzyılın başlarında etkisini oldukça artırmış ve Avusturya-Macaristan İmparatorluğu parçalanması ve Osmanlı Devleti'nin dağılması ile yeni bir zemin kazanmıştır. Dünya Savaşı sonrasında ise ulus-inşasına ve ulusal birliklerin tamamlanmasına katkıda bulunmuş, yeni ulus-devletlerin kurulmasını daha da hızlandırmıştır (Yaman, 2007: 15).

2.1.4.2.3. Osmanlı kimliği ve Osmanlı'da milli kimliğin gelişimi

Osmanlı kimliği denilince akla ilk olarak din olgusu gelmektedir. İkinci Meşrutiyet'e kadar etnik değil dine dayalı bir 'millet sistemi' söz konusudur. Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altında bulunan toplulukların din ya da mezhep esasına göre yönetilmesine "millet sistemi" denilmiştir (Ortaylı, 2001: 13). Burada etnik farklılık yerine din ya da mezhep farklılığı esas alınmıştır. Örneğin Ermeniler dillerine göre değil Ermeni Katolik, Ermeni Protestan milletleri diye ayrılıyordu. Değişik etnik kökenden gelen Müslümanlar tek bir millet sayılıyordu (Eroğlu, 1992: 3-4).

Millet sistemi ulusların farklılığını yok etme değil bu farklılıkları koruyarak bir bütün halinde yaşama esasına dayalı bir sistemdir (Kurtaran, 2011: 61). Bir bölgenin Dar'ül İslam'a katılmasından sonra buradaki kitap ehlinin (ehl-i zimmet) hukuk ve himaye bahşedici bir ahitname ile devlet otoritesini kabul etmesi ve bu ahitnamenin gereklerini yerine getirmesi bu sistemde temel esas kabul edilmiş, bu şartla farklı milletlerin kendi özellikleri ile yaşamalarına fırsat tanınmıştır (Ortaylı, 2001: 12).

Osmanlı toplumunda Müslümanlar ve gayrimüslimler arasında bir arada yaşamın şartları şöyleydi: Siyasi idari askeri haklar ve yükümlülükler Müslümanlara aittir. Devlet görevlerinde ve askerlik işlerinde ancak Müslümanlar çalışabilirler. Gayrimüslimler reayadır; baş verisi vermek şartıyla devletin güvenliği altında ve kendi gelenek ve hukuklarına göre yaşarlar. Bunlara İslam hukukunda “zımmi” denilir, “Emanetullah” sayılırlar ve adalet istemek hakkına sahiptirler. Siyasi idari askerlik hakları yoktur. Ancak Fenerli Rumlar İmparatorluğun belli bir döneminde tercüme kalemlerinde çalıştırılmıştır (Köseoğlu, 2013: 29-30).

Osmanlı millet nizamı belirli bir coğrafyada yaşayanlar kadar, dağınık yerleşme biçimi gösteren ve bazen aralarında dil birliği olmayan çeşitli grupların da imparatorluğun ömrü boyunca dinî kimliklerinin korunmasını sağlamıştır. Dolayısı ile bu sistem milletlerin nereden geldiklerini, kim olduklarını unutturmamıştır. Sistem yapısı gereği Müslümanlar ve gayrimüslimler arasındaki farklılıkların korunmasını sağlamaktaydı. Farklı etnik grupların mevcudiyetlerini muhafaza etmelerini sağlaması yönü ile 19. yy.ın ayrılıkçı milliyetçilikleri için bir etnik depo vazifesi görmüştür (Çelen, 2013: 88).

Osmanlı devleti bünyesinde yaşayan gayrimüslimlerin dillerini ve kimliklerini yaşamalarına izin vermiş bu yönü ile daha geniş çerçeveli bir “Osmanlı Kimliği” oluşturmayı istemiştir. Bünyesindeki milletlerin kendi dillerini konuşmalarını oluşturmak istediği bu kimlik için bir tehdit olarak görmemiştir. Ancak bu unsurların farklı dillerle varlıklarını sürdürmeleri onlarda kendilerinin farklı olduğu bilincini oluşturmuş, Osmanlı toplumu ile bütünleşmelerine engel olmuştur (Birsell, 2013: 50).

Osmanlı devleti kendi içinde de Türk kimliğinden çok Müslüman kimliğini benimsemiştir. Bernard Lewis (2011: 4)’e göre “Türkler kendilerini İslamiyet’le öylesine ayrılmaz bir biçimde yekvücut görmüşlerdi ki, Türk dilinin dipdiri hayatını sürdürmesine ve teoride olmasa da uygulamada Türk devletinin varlığına karşın, Türk milleti kavramının üstü örtülü kalmıştı”. Güvenç (1993:22) ise, “Türk adını Osmanlılar önceleri göçebe Türkmenlerle Yürükler için, daha sonraları kaba saba Türkçe konuşan

Anadolu köylüleri ile taşralılar için kullandılar.” demektedir. Benzer bir ifade ile Gencer (2009: 72-73), Kushner’in şu ifadelerine yer verir:

“Osmanlı Türkleri tarihlerinin uzunca bir süresinde sadakat ve kimlik konusunda iki noktaya odaklanmışlardı: İslam ve Osmanlı Hanedanı ile devleti. Bir Osmanlı beyefendisi 19.yy.a kadar kendisini Müslüman ve Osmanlı olarak algılamakta, hiçbir surette Türk olarak görmemekte idi. Türk kavramı o zamana kadar Türk ile Türk olamayanları ayıran bir kavram ya da köylü, tahsil görmemiş adam veya göçebe şeklinde aşağılayıcı bir anlam içermekte idi.”

Yine Türk adının Osmanlı döneminde çok az kullanıldığı, başlangıçta Türkmen göçerler için genelde dışlayıcı ve küçümseyici bir anlamda zamanla ise cahil ve görgüsüz Anadolu köylüsü anlamında kullanıldığı ve bir Osmanlı beyefendisi için kullanımın ciddi bir hakaret içerdiği Lewis (2011:4)’in ifadelerinde görülmektedir. Dolayısı ile Osmanlı Devleti İslam olmayı Türk olmaktan daha fazla önemsemiştir, diyebiliriz.

Köseoğlu (2013:23) bu konuya farklı bir yönden yaklaşarak Müslüman kimliğini benimseyen Osmanlı’nın aslında Türk kimliği ile yaşadığına vurgu yapmakta ve şöyle demektedir:

“...Üç yüzyıl önce insanlarımız kimlik olarak kendilerini Müslüman olarak algılarken de Türkçe konuşuyorlardı, türkü söylüyorlardı, cami ve minarelerini kendi üsluplarında yapıyorlar ve mutfaklarında Türk yemekleri pişiyordu; yani Türk kimliğinde yaşıyorlardı; onların hayatını gören yabancılar bu özelliklerinden ötürü onları Türk olarak isimlendiriyordu. Arap ve Acem de kendi üslubunda yaşıyordu; Türk kadınlarının bindallısı gelinliği tepeliği düğünleri ninnileri onlarınkinden ayrı idi. İşte Türk derken bütün bu hayat özelliklerini paylaşanları kastettiğimiz gibi bunları yaratanları, bu üslubu kuranları kastediyoruz. Birlikte bu kültürü yaratan ve bu kültür içinde oluşan topluluklar o günde Türk’tü, bu günde Türk’tür. Bu tarihi ve

toplumsal gerçekliğin bugün aklımızdan geçen tarife uymuyor diye varlığını reddetmek ilmi bir tutum olamaz.”

Osmanlı’da millet sisteminin dinsel toplumsal aidiyet dışında bir anlam taşır hale gelmesi 19.yy.ın ikinci yarısından itibaren gerçekleşmiştir. Fransız İhtilali’nin getirdiği milliyetçilik akımının geleneksel millet sistemli Osmanlı Devletine nüfuz edişi ve gayrimüslim milletler tarafından benimsenmesi Hristiyan teba’ada kimlik konusunda köklü bir dönüşüme yol açtı. Zaten millet sisteminin kendisi asimilasyon değil de farklılıkları alıkoyma amacı taşımış olduğu için bu sistem gayrimüslim milletlerde varlıklarının bağımsızlık taşıyan yanlarını süreklileştirmeyi ve milliyetçi duyguların uyanmasını kolaylaştırmakta idi (Gencer, 2009: 71). Devletin güçlü olduğu dönemlerde bile devşirme kökenli devlet adamları kim olduklarını nereden geldiklerini unutmamışlar ve gerektiğinde bu bağları kullanmışlardır. Örneğin Sokullu Mehmet Paşa’nın kardeşi Ortodoks Piskoposuydu. Büyük sadrazamımız özellikle balkanların sükûnetle idaresi için bu aile bağlarını canlı tutmuştur (Yalman, 2009: 40). Yine Cığalızade Yusuf Sinan Paşa’nın hikâyesi de yukarıdaki görüşü kanıtlar niteliktedir. Cığalızade Yusuf Sinan Paşa Müslüman olduktan sonra Osmanlı Devleti’nin kaptanıderyalığını yapmış bir İtalyan denizcidir. Annesini özlemesi üzerine bütün Osmanlı donanmasını almış, annesini görmeye, İtalya’nın en güneyinde Reggio de Calabria’ya götürmüş. Her ne kadar annesini görememişse de oradaki yönetimden memnun olmayan halkın da Türklerden yardım istemesi üzerine onlara yardım etmiştir (Yalman, 2009: 41).

19. yy.dan itibaren millet sisteminin temel yapısı bozulmuştur. Gayrimüslimler Osmanlı Devleti’ne müdahale etmek ve onu yönlendirmek isteyen yabancı devletlerin de desteği ile önce siyasi ve idari haklara sahip olmuşlar, sonra egemenliğe dâhil edilmişlerdir (Köseoğlu, 2013: 29-30).

Osmanlı Devleti’nde 1839’da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile gayrimüslimler ile Müslümanlar eşitlenmişti. Müsavat politikasının ikinci kaynağını ise 1856 tarihli Islahat Fermanı oluşturmuştu. Osmanlıda din ilkelerinden bağımsız ilk uyrukluk yasası ise 1869 tarihli Tabiiyet-i Osmaniye Kanunnamesi’dir. Bu kanunname, Osmanlı

uyruğunun kazanılma ve kaybedilme koşulların düzenler. Bir ulus ya da halka aidiyete değinmez. Bu da siyasal eşitlik temelinde Osmanlıcılığın resmi siyasal kimlik olarak benimsenmesine yol açmıştır (Gencer, 2009: 71).

“Geleneksel millet sisteminin çözülmesi sırasında ortaya çıkan boşluğu doldurmak için geliştirilmiş acil eylem planı” (Gencer, 2009: 71) olarak ifade edilen Osmanlıcılık siyaseti, millet sistemine dayalı toplum yapısının, milliyetçilik karşısında parçalanmaya başlaması ve modern merkezî devletin kurumlaşmasıyla birlikte değişmeye başlayan devlet-vatandaş münasebetleri hususunda ihtiyaçları karşılayamaması sebebiyle doğmuş, yeni ve modern bir kimliğe ihtiyaç duyan Osmanlı aydınları bu kimliği yeniden tanımladıkları Osmanlı kavramı etrafında inşa etmeye çabalamışlardır (Çelen, 2013: 88).

Müslümanlar ve gayrimüslimlerin eşitlenmesi, kuruluştaki benimsenen ilkelerin göz ardı edilmesi, Osmanlı halkında hoşnutsuzluk yaratmıştı. Bu yeni durumun halka kabul ettirilmesi halkın buna inandırılması gerekiyordu. İşte Osmanlıcılık siyaseti bu ihtiyacı karşılamak üzere doğdu. Osmanlı milliyeti bundan böyle vatandaşlık unsuruna dayandırılacaktı. “Hangi soydan ve dinden olursa olsun hangi dili konuşursa konuşsun Osmanlı Devleti’nin tebaası olan bütün vatandaşlar Osmanlı milletini oluştururlar” anlayışı İmparatorluğun yıkılışına kadar devletin resmi politikası olarak devam ettirildi (Köseoğlu, 2013: 31).

Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, 1864 Vatandaşlık Kanunu gibi Osmanlıcılığın ilk dönemine ait belgelerin uygulanması ile başlayan değişimlerle vatan kavramı da değişmiş, sadece insanların yaşadığı köy veya kasabayı değil bütün Osmanlıların müşterek vatanını ifade eder hale gelmişti. “Osmanlı olmak artık sadece bir hanedana veya yönetici seçkin bir gruba mahsus bir ayrıcalık olmaktan çıkarak bütün ‘vatandaşların’ paylaştığı müşterek bir aidiyet hâline gelmiş devlet de vatandaşa hizmetin bir aracı olarak görülmeye başlamıştı” (Çelen, 2013: 88).

Osmanlı Devleti’nde 1865’te gizli bir cemiyet olarak kurulan “Genç Osmanlılar Cemiyeti” Osmanlıcılık fikrini benimsemiş ve bunu geliştirmek için

çalışmalarda bulunmuştur. Meşrutiyetin ilanında da önemli bir rol oynayan cemiyet üyeleri, faaliyetlerini daha çok çıkardıkları gazeteler aracılığı ile yürütmüşlerdir (Mardin, 1998: 18). Yeni Osmanlılar yapılan reformların laik niteliğini eleştiriyor, idarenin gerektiğı gibi olmadığını belirtiyor, Namık Kemal gibi kişiler de padişahı eleştiriyorlardı (Karpat, 2010: 99).

Yeni Osmanlılar ve daha sonra bu görüşleri devam ettiren “Jön Türkler”, bazı konularda birbirlerinden farklı düşünmelerine karşın; Osmanlıcılık fikrinin ana programında birleşmişlerdir. Bu program şu şekilde özetlenebilir: “Bütün Osmanlılar hukuken eşittir. Hukuk ve hürriyetleri teminat altına alınır. Toplum zulümden kurtulup, “ezel ve beşer” olan adalete mazhar edilir. Bütün Osmanlı vatandaşları, vatan sevgisi ile birleştirilir. Bu maksadın sağlanması için meşruti idare getirilecektir. Bu maksatların elde edilmesi için şiddet yoluna başvurulmaz, fitne çıkarılmaz ve ikna yoluyla çalışılır” (Şengül, 2006: 57).

Meşruti yönetimle birlikte kabul edilen 1876 Kanuni Esasi ile vatandaşlık kurumu anayasa tarafından da tanınmıştır. “Kanuni Esasinin 8. maddesi uyarınca ‘Devleti Osmaniye tabiiyetinde bulunan efradın cümlesine her hangi din veya mezhepten olursa olsun bilâ-istisna Osmanlı tabir olunur.’ Bu aynı zamanda millet sisteminin yeniden tanımlanmasına doğru atılmış önemli bir adımdır.” (Fusun, 2004: 26-27; Aktaran: Gencer, 2009: 71). Vatandaşlık kavramının bu şekilde ifade edilmesi ayrılıkçı milliyetçilik tehdidine karşı bir tedbir olarak kabul edilebilir.

Batılı devletler açısından ise anayasa ve meşrutiyetin ilanı ileri bir adım olarak kabul edilir. Çünkü böylece gayrimüslimler, zimmîlikten vatandaşlık düzeyine yükseltildikten sonra, bu sefer de Osmanlı meclisine seçmek ve seçilmek sureti ile Osmanlı egemenliğine bir ölçüde katılmış olacaktı. Bu durum Avrupalı devletlerin bu yoldan müdahale ve yönlendirme imkânlarını daha da artacaktı. Birinci Meclis-i Mebusun açıldığında 142 Türk, 6 Arap, 25 Arnavut, 23 Rum, 12 Ermeni, 5 Yahudi, 4 Bulgar, 3 Sırp, 1 Ulah milletvekili seçilmişlerdi (Köseoğlu, 2013: 33).

Birinci Meşrutiyet'in Sultan II. Abdülhamit tarafından iptali ve meclisin fesh edilmesi ile başlayan süreçte anayasayı tekrar yürürlüğe koymak isteyen Jön Türkler "hürriyet, Kanun-i Esasî, Meclis-i Mebusan, vatan gibi kavramları Yeni Osmanlılardan tevariüs ederek hürriyetçi ideolojinin takipçisi olmuşlardır. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ilk isminin "İttihad-ı Osmanî" olması milliyetler meselesine yaklaşımlarını göstermektedir" (Çelen, 2013: 89).

Meşrutiyet ve anayasa mücadelelerine giren bu aydınlar içinde 'kadim bir hanedana-Osmanlı Hanedanına- bağlı olmak yerine' milliyet düşüncesini benimseyenler de vardır ve genellikle o dönem Fransa'da August Comte'un dine karşı olan pozitivist düşüncelerinden ve dönemin modern fikir akımlarından etkilenmişlerdir (Yalman, 2009: 42-43).

1908'de II. Meşrutiyetin ilanı ile aydınlar sultanı alt etmişlerdi ve ordu askeri teknik alanda değil, siyasi alandaki yenileşme hamlesinde de başrolü oynamıştı (Karpaz, 2010: 101). Meşrutiyet döneminde her ne kadar iktidar ve aydınlar, Bulgarları, Yahudileri, Rumları ve Arapları Osmanlı kabul etse de, onlar Osmanlılığı kabul etmedikleri gibi bunu açıkça söylemekten de geri kalmamışlardır. II. Meşrutiyet dönemi meclisinde bir müzakere sırasında meclis kürsüsünde sarf edilen "Osmanlıcılık" tabirine kızan Serfice Mebusu Başo Efendi'nin tavrı bu görüşü kanıtlar niteliktedir. Başo Efendi kürsüye fırlayarak "Bırakalım artık bu safsata Osmanlılığı, şu Osmanlı kelimesini. Biz Osmanlı değiliz. Bizim Osmanlılığımız Osmanlı Bankasının Osmanlılığı kadardır." demekten çekinmemiştir. Osmanlı bankası Türk değil, yabancı sermayenin kurduğu bir banka idi (Şengül, 2006: 59; Köseoğlu, 2013: 33).

'Hürriyet, eşitlik, uhuvvet ve adalet dövizleriyle birlikte ilân edilen II. Meşrutiyet', Osmanlıcılık siyasetinin zirve noktası olsa da, çok geçmeden yeni rejimle ortaya çıkan sorunlar, Balkan Savaşları'nın başlaması Osmanlıcılık siyasetine büyük bir darbe vurmuştur (Çelen, 2013: 89).

Atatürk'ün aşağıda belirtilen sözü de Osmanlıcılık fikrinin uygulanamayacağını ifade eder niteliktedir:

"Özellikle bizim milletimiz milletini ihmal edişinin çok acı cezalarını çekmiştir. Osmanlı İmparatorluğu içindeki muhtelif kavimler hep milli akidelere sarılarak, milliyet mefkûresinin kuvvetiyle kendilerini kurtardılar. Biz ne olduğumuzu, onlardan ayrı ve onlardan yabancı bir millet olduğumuzu sopa ile içlerinden kovulunca anladık... Anladık ki kabahatimiz kendimizi unutmaklığımızmış. Dünyanın bize hürmet göstermesini istiyorsak kendi benliğimize ve milletimize bu hürmeti hissi fiili ve fikri olarak bütün davranış ve hareketlerimizde gösterelim." (Birsell, 2013: 44)

İlk Osmanlı Anayasası olan 1876 Kanûn-i Esasî'nin 8. maddesinde "Devlet-i Osmaniye tabiiyetinde bulunan efradın cümlesine her hangi din ve mezhepten olursa olsunlar bilâ-istisna Osmanlı tabir olunur" ifadesi kimlik konusuna vurgu yapmaktadır (Demir, 2011: 341). Yine 1909 Anayasası da etnik unsurları ve milliyetleri tanıyıcı ifadelerle yer vermektedir (Kurtalan, 2011: 66).

Osmanlı Devleti'nde milliyetçilik hareketlerinin hızla yayılması, Devlet-i Ali'nin parçalanma sürecine girmesi ve Osmanlıcılığın göreceli başarısızlığı karşısında Osmanlı Devleti'nde üç farklı fikir akımının etkili olmaya başladığı, bu fikirlerin kimlik tartışmalarına esas teşkil ettiği görülmektedir. Bu fikirler: 'İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılıktır. Karpas (2010:106)'a göre muhafazakâr İslamcılar arasında az çok bir birlik olduğu halde yenilikçiler ikiye ayrılmıştır: Batıcılar ve Türkçüler.

Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük fikirlerinin karşılıklı mukayesesini ilk kez yapan ve II. Abdülhamit'in istibdadından kaçanların Kahire'de yayımladıkları "Türk" adlı gazetede fikirlerin hangisinin doğru yolu gösterdiğini tartışan Yusuf Akçura'nın ünlü makalesinde belirttiği gibi "Üç Tarzı Siyaset" düşüncesi, o dönemde Osmanlı için bir yol ağzı gibi görünmüştür (Yalman, 2009: 43). 27 Temmuz 1896 tarihli İkdâm Gazetesinde; "Biz Osmanlıyız, dinen Müslüman'ız, kavmiyetimize göre Türk'üz." ifadesinin kullanması da, Osmanlı Müslüman kimlik tasarımına üçüncü bir öğenin eklenmiş olduğunu gösteriyordu" (Gencer, 2009: 73).

Osmanlı Devleti'nin zayıflama sebeplerini, İslami esaslardan ayrılma ve İmparatorluğun ruhuna aykırı Batılı fikir ve kurumların devlet içinde yayılması olarak gören İslamcılık düşüncesi, hem batıcılığa hem de Müslüman kimliğini üst kimlik olarak benimsemiş ve Müslümanlığın evrenselliğine inanmış insanlar olarak dar anlamda ulusal toplumu amaç edinen Türkçülüğe de karşı idi (Karpas, 2010: 107).

Çelen (2013: 90)'e göre Türkçülüğün, Osmanlıcılık ve İslâmcılıktan önemli bir farkı vardır. Osmanlıcılık ve İslâmcılık, üç kimlik kategorisinden kendilerine esas ittihaz ettikleri kimlik dışında kalan diğer iki kimliği görmezden gelme veya esas kimlik içinde eritme eğilimi taşıırken Türkçülük, Türklüğü merkez almakla birlikte diğer iki kimliği de yeniden tanımlayarak yeni bir model inşa etmeye çalışmaktadır. Bu itibarla Türkçülerin Osmanlı İmparatorluğu'nun bir Türk devleti olduğu gerçeğine vurgu yaparak devlet- ümmet-millet formülü ile üç kimliği sistemli bir şekilde birleştirdiği savunulabilir.

Meşrutiyet döneminde, Arap İslam dünyasında Arap milliyetçiliği davasının ve Osmanlı Hilafetine karşı Batılı devletlerle anlaşılan pek çok grup ve cemiyetin ortaya çıkması, 1910 Arnavut isyanında, Arnavut Müslümanların milliyetçi Arnavutları desteklemeleri, ardından Trablusgarp ve Balkan Savaşlarında Türk olmayan Müslüman unsurların Osmanlı Devleti'nin karşısında yerlerini almaları Pan-İslamist düşüncenin gerçekleşme zeminini ortadan kaldırmıştır (Kara, 1997: 30; Akt. Şengül, 2006: 71). Tüm bu gelişmeler Türkçülük düşüncesinin yayılmasına ortam hazırlamıştır.

Çelen (2013: 91), Osmanlı Devleti içinde milliyetçilik fikrinin en geç Türklerde ortaya çıktığını söyleyerek bu gecikmede, Türklerin her üçüne birden dâhil olduğu Osmanlılık, İslâmlık ve Türklük kategorileri arasındaki belirsizliğin etkili olduğunu belirtir. Osmanlıcılık ve Pan-İslamist görüşlerin çöküşü çok etnisiteli Osmanlı Devleti'nde etnik temelli düşüncelerin ve hareketlerin olanca ağırlığı ile ortaya çıkmasına neden olmuş ve buna tepki olarak da ulus fikri ile birlikte yeni kimlikler oluşmuştur (Gencer, 2009: 67). Landau, Osmanlıcılığın göreceli başarısızlığına verilen tepkilerden bir tanesinin 19.yy sonu veya 20.yy. başlarında Pan-Türkizm olarak ortaya çıkan Pan-milliyetçilik olduğunu belirterek Osmanlıcılık ve Pan-Türkizmi karşılaştırır

ve şöyle der: “İkisi de imparatorluğu güçlendirmeyi hatta kurtarmayı amaçlıyordu. İkisi arasındaki farklar amaçlarına ulaşmak için seçtikleri yol ve yöntemde yatıyordu. Osmanlıcılık Türklerin kadim kutsal değerlerinin altını çizmeye ve bunları Batının uygarlık alanında kaydettiği ilerlemeler arasından seçme uyarlamalarla harmanlamaya odaklanmıştı. Pan-Türkizm de Türkî halkları birleştirmeye celp olarak Türklüğün altını çiziyor, bunu hem imparatorluğu güçlendirmeye hem de soydaş Türkî halkları yaşadıkları yörelerde asimile olmaktan kurtarmaya bir çağrı olarak kullanıyordu” (Landau, 2009: 80).

Balkan Savaşları, Türklerin ulus olma sürecinde bir dönüm noktası olmuştur. Yenilgi, Jön Türkleri resmi ideolojiyi yeniden gözden geçirmeye yöneltmiştir. İttihat ve Terakki Cemiyeti, Balkan Savaşları’ndaki askeri yıkımı ulusal bilincin gelişmemiş olmasına bağlamıştı (Gencer, 2009: 73-74). Bundan sonra var olan siyasetleri milliyetçi bir kimliğe bürünmüştür. Cemiyet, Osmanlı Devletinin kurtuluşunu sadece modernleşmenin ve Türk Milliyetçiliğinin sağlayabileceğine inanmışlardır. Türk sözcüğü bundan sonra Fransız, İngiliz gibi bir ulusa ait anlamda kullanılmaya başlanmıştır (Gencer, 2009: 69). Karpat (2010: 111), Balkan Savaşlarından sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti milliyetçilerinin daha da şevklenerek Müslüman azınlıkları Türkleştirmek ve sınırlar dışındaki bütün Türkleri “Turancılık” idealine göre tek bir ülke halinde birleştirmek idealinin ortaya çıktığını belirtip, bunu sonuçsuz kalmaya mahkûm bir hareket olarak yorumlamaktadır.

İktidarı elinde bulunduran ittihat ve Terakki Cemiyeti, Diyarbakırlı sosyolog Ziya Gökalp’ın milli kimlik ve milli bilincin oluşturulması ile ilgili fikirlerinden etkilenmişler ve O’nun formüle ettiği Türk Milliyetçiliğini resmi devlet politikası olarak benimsemeye başlamışlardı (Şimşek, 2006: 290). “Ziya Gökalp’ın görüşlerine göre ulus yalnız ırk, coğrafi şartlar, siyasi birlik veya irade gücü üzerine kurulamazdı; kültürel (hars), yani ortak dil, din, ahlak ve sanata dayanırdı. Güdülecek amaç, bütün Türklerin kültür birliğine dayanarak kuracakları büyük ülke ‘Turan’dı.” (Karpat, 2010: 112). Gökalp bu konudaki düşüncelerini “Vatan ne Türkiye’dir Türklere, ne Türkistan /Vatan büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan.” diyerek özetlemiştir (Yalman, 2009: 44).

“Türkçüler çöken bir imparatorluk karşısında milli bir devletin kuruluşunu düşünmeyerek yeni bir imparatorluk tezini işlemişler, bunun için de milliyetçilik akımını “uzak Türkçülüğe” ve Turancılığa dönüştürmüşlerdi (Tunaya, 2003: 137; Akt. Kılıç, 2007: 117). Yusuf Akçura ve Ahmet Ağaoğlu gibi aydınların gözünde Türklük kavramı, Türkiye dışına çıkmış ve etnik sınırlarına çekilerek Pan-Türkist bir idealin öznesi haline gelmiştir (Sadoğlu, 2013: 42). Ancak Turancılık fikrinin gerçekleşemeyeceği Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra anlaşılacaktır.

Osmanlı Devleti’nde hızlı bir şekilde yayılan Türkçülük düşüncesi beraberinde kurulan çok sayıda dernek ve vakıflarla ve bu alandaki yayınlarla gelişti. Türk Bilgi Derneği, Türk Ocağı, Türk Yurdu, Türk Gücü gibi dernek ve vakıfların hızlı bir şekilde yaygınlaşması, milli bilinci oluşturma ve milli ve bilimsel bir tarih yazımının yaygınlaşmasını amaçlamakta idi. “Örneğin kuruluş tüzüğüne göre Türk Gücü’nün amacı, Türk ırkını yok olmaktan kurtarmaktı.” (Kürşat-Ahlers, Elçin, 1996: 59-60; Akt. Gencer, 2009: 72). Yine bu dernek ve dergilerin amacı “Türklerin geçmişteki ve bugünkü başarılarını ve faaliyetlerini araştırmak, milli kültürü geliştirmek, Türklerin fikri sosyal ve ekonomik düzeyini yükseltmek, Türk dilinin gelişmesine hizmet etmek idi” (Feyzioğlu, 1986: 15).

Bu dönemde Türk kimliğinin tesis edilmesinde eğitimden de yararlanılmıştır. Mili devlete geçişte bir dönüm noktası sayılabilecek olan Meşrutiyet döneminde eğitimin milli öğelerle beslendiği, eğitimin millileştiği, özellikle kimlik oluşumunda çok önemli katkısı olduğu bilinen tarih derslerinin ve tarih eğitiminin bu konuda önemli bir araç olarak görüldüğü söylenebilir (Şimşek, 2006: 95-96).

Sonuç olarak bu dönemde Osmanlı aydınlarının Osmanlıcılık, Türkçülük, Turancılık ve İslamcılık arasında bocalayıp durdukları, nihayet Türkçülük düşüncesinde karar kılarak bu düşüncenin yayılıp yerleşmesine çalıştıkları söylenebilir (Yazgan, 2007: 11). Bu dönemin Osmanlı kimliği Turancı bir zihniyetle yayılma gösterse de özellikle Birinci Dünya Savaşı ve sonrasındaki gelişmelerle, Mondros Mütakeresi ile adeta Anadolu milliyetçiliğine dönüşmüş, Anadolu’daki Kuva-i Milliye ruhuna intikal etmiştir. Adeta bu son dönem, Atatürk milliyetçiliğinin hazırlayıcı bir dönemini

oluşturmuştur. Zira Türkçülük ancak Atatürk döneminde merkezinde “Anavatan Anadolu” ve “Türk Ulusuna Sadakat” olan bir siyasal doktrin olmuştur (Gencer, 2009: 76).

2.1.4.2.4. Cumhuriyet döneminde milli kimlik kavramı

Cumhuriyet döneminde milli kimliğin oluşumunda bilinçli ve sistemli bir süreç söz konusudur. Yeni kurulan devletin yeni kimliği, Osmanlı Devleti’nin ümmetçi anlayışından farklı olarak, Türk kimliğini öne çıkaran ve daha çok modernite ile anlam kazanan bir boyutta gerçekleşti. Bu amaçla yapılan reformlar, Türklerin Müslüman bir topluluğun bir parçasından ibaret sayılıp hiçbir şekilde etnik bir kategori olarak görülmediği, geçmişindeki kimliğinden farklı olarak, devlette hakim topluluk olan Türk üstünlüğünü pekiştirmiş, özellikle saltanatın kaldırılmasından sonra etnik Türk grubunun merkezdeki yerini aldığı yeni bir kimliğin ortaya çıkmasını sağlamıştır (Alakel, 2011: 17).

Lewis’e göre Atatürk, kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’nde yeni vatan anlayışını yerleştirmek, Türk devletine ve halkına laik, millî, modern ve daha az İslami bir karakter kazandırma amacına yönelik projeler hazırlamış ve uygulamıştır (Lewis, 2011: 371). Bu dönemde Türk milli kimliğinin oluşturulması için bilinçli bir süreç izlenilmiş, bu amaçla özellikle eğitim politikalarına önem verilmiştir. Zira eğitim İmparatorluktan devralınan toplum yapısında köklü değişikliklerin yapılması ve milli-devlet anlayışının yerleştirilmesinde o dönem için oldukça işlevsel bir yapıya sahipti (Yazgan, 2007: 7).

Milli Mücadele döneminde “Türk kimliğinin kültürel içeriğinin tam olarak anlamı, her kesim tarafından kabul edilebilir standartlarda olmaması gibi sebeplerden dolayı, kendisini hangi grupta görürse görsün, Anadolu’da yaşayan herkesin bu topraklar için mücadele etmesi gerektiği bilinci kazandırılmaya çalışılmıştır.” (Birsell, 2013: 109). Böylece Misak-ı Milli ile belirlenen vatan sınırları birleştirici bir unsur olarak kullanılarak milli birlik ruhu ile mücadele edilmesi esas alınmış, bu yapılırken de etnik, dini gibi her türlü ayrılıklar bir kenara koyulmuştur. Milli Mücadele’nin

kazanılmasında sonra millileşme süreci hız kazanmıştır. 1922’de TBMM’nin üçüncü açılışında Atatürk’ün konuşmalarında rastladığımız ‘Türkiye Halkı’ ifadesinin, 1930lara doğru ‘Türk Halkı’ şekline dönüşmesi, ulusallaşmanın bir göstergesi olup ulusallaşma programı çerçevesinde yapılan reformlar; dil, tarih, eğitim, kültür gibi alanlarda yapılan çalışmalar nihayetinde etnik bir içeriğe sahip olan ve Türkiye Cumhuriyeti’nin kimliği anlamına gelen “Türklük” kavramı kullanılmaya başlanmıştır (Oran, 1988; Akt. Birsal, 2013: 110).

1923-1938 arası dönemdeki resmi Türk milliyetçiliği, iradi bir milli kimlik kurmak niyeti taşınmaktadır. Deren (2010:554)’e göre “yeni kurulan devletin kendisine Batılı devletlerarasında bir yer istemesinden ötürü, dönemin resmi söyleminde etnik ötekilerin belirginleşmemesi ve diğer kimliklerin içinde eritileceği bütünlüklü ve ideal bir ‘Türk’ kimliğinin henüz olmaması” buna sebeptir. Böylece öteki olarak ortaya çıkan Osmanlı geçmişine ve Osmanlı kimliğine karşı yeni Türk kimliği oluşturulmaya çalışılmıştır.

Mustafa Kemal, Türk milletinin oluşumunda etkili olan tabii ve tarihi olguları şu şekilde sıralar: a) Siyasal varlıkta birlik b) Dil Birliği c) Yurt Birliği d) ırk ve köken Birliği e) Tarihi yakınlık e) Ahlaki yakınlık. Buna göre, Atatürk’ün millet olmada ilk aradığı şartlar siyasal varlıkta birlik, yani üniter devlet olma ve dil birliğidir. Ancak Türk milletini oluşturan unsurlar arasında ırk ve köken birliğini saymasına rağmen Atatürk’ün Türk milleti için hiç bir zaman ırkı ölçütler kullanmadığını görmekteyiz (Kılınç, 2007: 119). Atatürk’ün “Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep bir ırkın evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır.” (1923), “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türk halkına, Türk milleti denir.” (1930) sözleri “Ne mutlu Türküm diyene” sözünün de anlamını ifade eder (Kuşat, 2003: 53). Bilgin (1995: 69)’e göre bu söz ileri bir adım olarak nitelendirilebilen, Türküm demeyi Türk olmaya üstün tutan bir sözdür ve milliyete geçişi ilke olarak iradeye bağlamaktadır. Dolayısı ile ırksal bir bağlılıktan çok öte bir anlam ifade etmektedir.

Yeni kimliğin oluşumu sürecinde dini temayül de söz konusu değildir. Atatürk’ün millet tanımında din olgusu olmadığı gibi bu laik milliyetçilikle de

bağdaşmamaktadır. Asıl amaç kozmopolit bir imparatorluktan modern bir milli devlet yaratmak olduğu için, İslam bu oluşum karşısında tehdit haline gelmiştir (Alakel, 2011: 15). “Din, ulusal kimliğe sıkıca bağlı yapılanmış olmasına rağmen, Osmanlı-Türk kültürünün geri kalmışlığının ve çürümüşlüğüünün ardındaki esas etken olarak tanımlanarak genç Cumhuriyetin modernist imgeleminde Osmanlı geçmişi öteki olarak yerleşmiş, savaşılabacak düşmansa İslâm’dan türeyen kültürel muhafazakârlık olarak belirlenmiştir.” (Deren, 2010: 558).

Karpat (2011: 46-50; Akt. Alakel, 2011: 17)’a göre yeni kimliğin inşası esnasında Cumhuriyet elitleri; zihniyet, davranış ve felsefî bir değişimi öngören yani Osmanlı’ya ait olan eski dinî, siyasî, sosyal, millet kurumlarının lağvedilmesiyle oluşabilecek olan modern Batı tarzı ulus devlet kimliğini benimsemiştir. Fakat Osmanlı zihniyetinden hızla uzaklaşmayı amaçlayan bu süreçteki uygulamalar geleneksel Anadolu toplumunda ciddi bir reaksiyona sebep olmuştur.

Benzer bir ifade ile Köseoğlu, Cumhuriyet Dönemi’nde yeni bir kimlik aranmadığını, Türk milletinin tarihi kimliği geliştirilmeye ve bazı çağdaş unsurların öne çıkarılmaya çalışıldığını, ancak bu konudaki yanlış yöneliş ve zorlamaların milli şuur ve hassasiyetlerde önemli tahribatlara yol açtığını söylemekte ve Türk toplumunu kısa sürede batılı bir kimliğe büründürme çabaları ve zorlamalarının da bu sürece eklenmesinin, milli kimlik duygusunun arzu edilen seviyeye ulaşmasını engellediğini savunmaktadır (Köseoğlu, 2013: 24).

Kimlik ve vatan tanımlamasında Lozan Anlaşması önemli görülmektedir. Lozan Anlaşması ile Türk kimliğinin sınırları tescil edilmiş, gurur duyularak herkes tarafından benimsenebilecek bir Türk kimliğinin yaratılmasına öncelik verilmiş, bu milli devlet olabilmenin ilk şartı olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte kültürel bütünleşme önemli görülmüş toplumun bütün farklılıklarını kapsayıcı bir yaklaşıma gidilmiştir. Atatürk tarafından şekillendirilmiş olan bu yaklaşım bütün toplumsal farklılıkları oluşturulmak istenen Türk Kimliği içinde toplamaya dayanmaktaydı (Birsell, 2013: 111).

Atatürk, Tanzimat'tan beri Batılılaşma çabaları içerisinde kendi kimliğini ve kültürel değerlerini unutmaya tehlikesi ile yüz yüze gelmiş olan bir milletin gerçek bağımsızlığını kazanabilmesinin en önemli koşulunun, bir milleti ayakta tutan kimlik unsurlarının oluşturulması gereği olduğunu düşünmüştür. Cumhuriyetin kuruluşunun ilk yıllarında, gerçek bağımsızlığa kavuşmak ve gelişimini sağlamak için gerekli olan kimlik duygusunun kazandırılması ve bu kimliği oluşturan maddi ve manevi değerlerin oluşturulması için Türk halkına kendi kimliğini hatırlatma ve benimsetme çabaları içerisinde olmuştur (Kuşat, 2003: 57).

Cumhuriyet döneminde oluşturulmak istenen bu yeni kimlik için bir dizi sistemli reform hareketleri başlamıştır. Yeni kimliğin temel unsurları, sekülerizm ve merkezî bir milli devlet idi. Avrupa'nın aydınlanma değerlerini, geleneksel ve dini değerlere büyük önem verilen bir topluma uyarlamak çok zor olduğundan, hali hazırda devam eden çok milletlilik ve çok kültürlülük özelliğinin korunması sorun oluşturmaya başlamıştı. Bu yüzden yönetici seçkinler, kitleleri yasal düzenlemeler yoluyla resmi ideolojiye boyun eğmeye zorlamışlar, toplum yapısı olarak -milliyetçilik, sekülerizm, modernizm-kaynaklı homojen bir toplumda karar kılmışlardır. Bu da Cumhuriyet'in etnik doğasının pekişmesini getirdi (Alakel, 2011: 21).

Yeni bir Türk kimliği ve yepyeni bir toplum oluşturmada eğitimin rolünü iyi bilen bir lider olarak Atatürk, reformlarına milli eğitim ile başlamıştır. Henüz Kurtuluş Savaşı devam ederken topladığı Maarif Kongresi'nde milli bir eğitimin gerekliliğini vurgulayarak milli varlığın korunmasını, kendisine en temel değer edinen yeni bir insan tipi yetiştirilmesi gereği üzerinde durmuştur (Yazgan, 2007: 11).

Cumhuriyet kurulmadan önce eğitimin önemini irdelemeye yönelik beyanları ve bu yönlü uygulamaları, Cumhuriyet döneminde de hızla devam etmiş, Kongreler ve Heyet-i İlmiye toplantıları ile bu konu daima canlı tutulmuştur (Baran, 2010: 25). Milli eğitimin en büyük engellerinden olan eğitimde iki başlılığa son veren Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile merkezileşme hızlanmış, eğitimde medrese-mektep ikiliği kaldırılmış, eğitimin laikleşmesi yönünde adımlar atılmış ve eğitim devlet denetimine sokulmuştur (Yazgan, 2007: 8). 1 Kasım 1928'de yeni Türk Alfabesinin kabulü, 1928'de

halkevlerinin açılması, Öğretmen Okullarının açılması, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumlarının kurulması gibi birbirini tamamlayan bir dizi eğitim reformunun yapılması, yeni kimliğin inşası amacına hizmet etmiştir (Kalıpçı, 1997: 61). “Milli Eğitimin kimliğini laik ve ulusal olarak tanımlayan” (Baran, 2010: 32) ve cahilliğe kaşı savaş açan Atatürk, özellikle Millet Mektepleri’nin inşası ile başlattığı okuma yazma seferberliğini, Halkevlerinin eğitim sağlık, spor, sanat, kültür, gibi alanlarda yaptıkları çalışmaları ile devam ettirerek halkta yeni kimliğin tam olarak anlamını bulmasına gayret etmiştir. Kuşkusuz Halkevleri, yeni kimliğin inşasında önemli bir misyon üstlenmiştir. Halkevlerinin en önemli işlevi, telkin ve terbiye yolu ile devrimlerin halka benimsetilmesi, Türk kimliğinin vurgulanması, ümmetçi zihniyetin milliyetçi zihniyete dönüşümünün sağlanması, Osmanlı geleneğinin ve dinin katı kurallarına karşın modern laik bir yaşam modelinin yerleştirilmesidir (Yeşilkaya, 2011: 113-118).

Atatürk yeni kimliğin inşasında tarih biliminden de yararlanmıştır. Bu dönemde “bir tarafta ulus devlet olabilmek için gerekli ulusal bilincin sağlanması diğer taraftan emperyalistlerin tarihi kullanarak Türkiye üzerinde oluşturdıkları emperyalist politikaları bertaraf etme zorunluluğu” (Avcı, 2005: 15) tarih çalışmalarına önem verilmesine ve Türk Tarih Tezi’nin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu tez çerçevesinde yapılan çalışmalarda amaç ırkçı söylemler değil, kurulmaya çalışılan modern devletin modern vatandaşları olabileceğini kanıtlamaktır (Deren, 2010: 155). 1932’de ilk defa toplanan Türk Tarih Kongresi’nde açıklanan Türk Tarih Tezi’nin esasları şöyle ifade edilebilir (Karal, 1988: 163):

“- Türk Milletinin Tarihi şimdiye kadar tanıtılmak istenildiği gibi yalnız Osmanlı Tarihinden ibaret değildir. Türk’ün tarihi çok daha eskidir ve bütün milletlere kültür ışığını saçmış olan millet Türk milletidir.

- Türk ırkı çok kere öne sürüldüğü gibi sarı değildir. Türkler beyaz insanlardır ve brakisefaldir. Bugünkü yurdumuzun sahipleri en eski kültür kurucuları ile aynı vasıfları taşıyan çocuklardır.

- Türkler yayıldıkları yerlere medeniyetleri de götürmüşlerdir. Irak Anadolu, Mısır, Ege medeniyetinin ilk kurucuları Orta Asyalılardır. Biz bu günkü Türkler de Orta Asya’nın çocuklarıyız.”

Sadece Atatürk'ün etrafındaki tarihçilerin çalışmalarından değil Batı'da yayınlanan çalışmalardan da faydalanılarak hazırlanan (Avcı, 2005: 15) bu tez çerçevesinde geliştirilen tarih çalışmaları, Türk Tarih Kurumu'nun yaptığı ilmi ve antropolojik çalışmalara da kaynaklık etmiş, böylece Türk kimliğinin kökenleri araştırılarak ümmetçi tarih anlayışı yerine milli tarih anlayışı yerleştirilmeye çalışılmıştır. Her ne kadar bu tezde savunulanlar toplumsal bellekte istenilen yankıları ve milli birlik adına yeterli etkiyi oluşturmaya da (Deren, 2010: 557) “milli benliğinden uzak yaşayan, millet kavramı yerine ümmet kavramını koymuş bir toplumdan, bir millet oluşturmak Türk Tarih Tezi'nin oluşturduğu ortamdaki çalışmalarla gerçekleşmiştir” (Avcı, 2005: 30).

Bununla birlikte yeni kimliğin oluşumu süreci şüphesiz kolay gerçekleşmemiştir. Toplumun asırlardan beri sahip olduğu değerlerinin modern, laik ve milli nitelikte yenileri ile değişimi, toplumun eğitilerek bu değişime hazırlanması ile sağlanmaya çalışılsa da halkın belli kesimlerinde var olan hoşnutsuzluk çeşitli isyanları da beraberinde getirmiştir. Yeni Türk kimliğinin oluşması adına yapılan reformlara karşı ülkenin çeşitli bölgelerinde ortaya çıkan isyan hareketleri Alakel (2011: 21)'e göre “yeni kimliğin seküler doğasını tehlikeye atan eylemler olarak algılandığı için, devletin merkezîleşmiş doğasına katkıda bulunmuş” ve Türk milliyetçiliğinin etnik doğasını güçlendirmiştir.

Türk milli kimliğin oluşturulması sürecine ilişkin Türkleştirme politikalarında devletin beka kaygısından dolayı milli bütünlüğün korku ögesi üzerine inşa edilmesi, azınlıkların haklarının görmezden gelinmesi, farklı gruplara zaman tanımayarak zorlama yolunun tercih edilmesi gibi eleştiriler yapılmaktadır. Bu eleştirilerin dönemin siyasi atmosferine göre değerlendirilmesi gerekliliğine vurgu yapan Birsal'e göre yürütülen milli devlet –milli kimlik çalışmaları modeli, ayırtırmadan ziyade çok kültürlülüğe hizmet eden farklılıkları milli devlet yapısı içinde koruyan bir modeldir (Birsal, 2013: 117).

2.1.5. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin tarihçesi

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi Cumhuriyetle birlikte benimsenen Misak-ı Maarif olarak tanımlanan eğitim anlayışı çerçevesinde Cumhuriyetçi-Milliyetçi-Laik vatandaşlar yetiştirme vurgusu ile ortaya çıkmış, devrimlerin içselleştirilmesi yayılması ve yaygınlaştırılması amacına hizmet etmiştir (Erdaş, 2006: 10). 7 Nisan 1924'te yapmış olduğu bir konuşmada: "...İstanbul'dan ayrıldığım günkü olaylar ayrı bir safha olmak üzere, o günden bugüne kadar ortaya çıkan olayların yazılmış ve korunmuş olan belgelerini düzenleyerek anılarımı yazmayı düşünüyorum. Bunu yapmayı gelecek nesil için, Türk Cumhuriyeti tarihi için bir görev olarak kabul ediyorum. Bilirsiniz ki, herhangi bir tarihi elimize aldığımız zaman onun gerçeğe uygun olup olmadığına inanmak için dayandığı kaynaklar ve belgeler araştırılır. Bizim şimdiye kadar doğru bir milli tarihe sahip olamayışımızın nedeni tarihlerimizin, belgeye dayanmaktan çok, ya birtakım aşırı övgüde bulunanların veya birtakım kendini beğenmişlerin gerçek ve mantık dışı sözlerinden başka kaynak bulamamak talihsizliğidir." diyen ve böyle bir hatıratı gelecek nesiller için ve Türkiye Cumhuriyeti için görev addeden Atatürk'ün bu konuşması Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluş gerekçesi, kuruluş aşamaları yeni devlet anlayışının yarattığı değerler ve bu değerlerin topluma benimsetilmesi ile oluşturulacak olan milli bilincin topluma verilmesi doğrultusunda verilecek milli tarih dersleri için bir başlangıç olarak kabul edilebilir (Bolat, 2012: 253).

1924'de İnkılâp Tarihi derslerinin öncüsü olan Mahmut Esat Bozkurt, genç Cumhuriyetin ders kitaplarının ihtilâlin benimsediği ilkeler çerçevesinde yeniden yazılması gerektiğini belirtmişti. Böylece bu alanda ilk uygulamalar başlamış oldu. Dersin temelleri Hukuk inkılâbı yapabilmek ve bu inkılâbı yürütecek elemanları yetiştirmek amacıyla 1925'te Ankara'da açılan Ankara Adliye Hukuk Mektebi'nde okutulan "İhtilâller Tarihi" adlı dersle atılmıştır. Dersi veren Mahmut Esat Bozkurt, batılı toplumların yenileşme hareketlerini diğer toplumlardaki ihtilallerin düşünsel zeminlerin, ihtilâllerin neden ve sonuçlarını, Türk İnkılâbı ile karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Ardından 13 Ocak 1926'da alınan Bakanlar Kurulu kararı ile Darülfünun yönetmeliğinin altıncı maddesinde yazılı Edebiyat Fakültesi dersleri arasına "Türkiye

İnkılâbı Tarihi” dersinin konulması kararlaştırılmıştır. Böylece, ülkedeki bütün yüksek eğitim kurumlarında yeni Türk kimliğine sahip ve bağlı gençlerin yetiştirilmesi ve Türk İnkılâbı’nın halka ve sonraki kuşaklara aktarılması hedeflenmiştir (Erdaş, 2006: 10-11; Bolat, 2012: 253).

Alfabe değişikliği ile 1928’in sonlarına doğru tarih yazımında milliliğe yönelme gibi köklü değişikliklerle beraber, yeni kurulan Türk devletiyle ilgili bilgiler, ortaokul ve lise ders kitaplarına da yansımaya başladı. Cumhuriyet’in ilk tarih kitabı olarak kabul edilen kitap, Hamit ve Muhsin imzası taşıyan, 1924-1929 yılları arasında üç kez basılmış ve orta dereceli okullarda okutulmuş olan “Türkiye Tarihi” adlı ders kitabıdır (Özhan, 2008: 55). Ortaokullarda okutulan, Hamit ve Mustafa Muhsin Bey’in Türkiye Tarihi’nde yirmi sayfa Türkiye Cumhuriyeti’ne ayrılmış, liselerde okutulan ve Ali Reşat tarafından hazırlanan “Asr-ı Hazır Tarihi” adlı kitabın ise, sadece dört sayfası Türkiye Cumhuriyeti’ne ayrılmıştır (Metin, 2005: 47; Aktaran: Alperen, 2008: 3). 1929’da yazılmaya başlanan ve 1930’da bitirilen “Türk Tarihi’nin Ana Hatları” adlı çalışmanın sadece son sayfası Türkiye Cumhuriyeti’ne ayrılmıştır (Alperen, 2008: 3). Daha sonra resmi olarak okutulacak dört ciltlik “Tarih” kitaplarının bir tür ön çalışması olarak kabul edilen bu kitap basitleştirilerek “Orta Mektep İçin Tarih” adını almıştır (Özhan, 2008: 55). 1930’da gerek ekonomik kriz gerek Menemen Olayı’nın ortaya çıkardığı etkiler, Türk İnkılâbı’nın halka ve gençliğe anlatımı ihtiyacını doğurduğundan “Vatandaş İçin Medeni Bilgiler” kitabı hazırlanmış ve bu ihtiyacın karşılanmasında öncü olmuştur (Erdaş, 2006: 12).

Dersin üniversitelerde okutulmasından önce 1931-1932 öğretim yılında, lise ve öğretmen okullarının son sınıflarına “Türkiye İnkılâbı ve Cumhuriyet Devri Tarihi” dersi konulmuştur. Bir yıl sonra, adı geçen dersin bu okulların her üç sınıfında okutulmasına karar verilmiştir (Erdaş, 2006: 12).

Dersin sistemli olarak üniversitelerde okutulmaya başlaması 1933 yılında İstanbul Üniversitesi bünyesinde İnkılâp Tarihi Enstitüsü’nün kurulması ile gerçekleştirilmiştir (Yılmaz, 2005: 26). Dönemin Cumhuriyet Gazetesi’nin, 21 Haziran 1933 tarihinde; Milli Eğitim Bakanlığı’nın inkılâp fikirlerinin her düzeydeki eğitim

kurumlarında ders olarak okutulmasına büyük önem verdiğini ve buna göre de üniversitede bir İnkılâp Enstitüsü kurulacağı şeklinde haber verdiği (Bolat, 2012: 254) Enstitü’de konferanslar şeklinde dersler verilmeye başlanmıştır. Bu dersleri Yusuf Hikmet Bayur, Mahmut Esat Bozkurt, Recep Peker ve Yusuf Kemal Tengirşenk vermekte idi (Yılmaz, 2005: 26). Mustafa Kemal, Maarif Vekili Reşit Galip’in bu dersi vermesine itiraz etmiş, inkılâbın ruhuna ve gerçeklere uygun olmasını sağlamak için Millî Mücadele ve inkılâplara katkısı olanların bu dersi vermesini istemiştir (Arslan, 2005: 66; Akt. Akbaba, 2009: 31). Dersler üç ay süre ile haftada dört gün ve öğleden sonra olarak veriliyor, Harp Akademisi mühendislik, Yüksek İktisat ve Ticaret Mektebi son sınıf öğrencilerinin derslere devamı zorunlu tutuluyordu. Mezun olabilmek için bu dersleri geçme zorunluluğu vardı (Erdaş, 2006: 15).

Ankara’da, ilk İnkılâp Tarihi dersi yüksekokul son sınıf öğrencilerine 20 Mart 1934’te Başbakan İsmet İnönü tarafından verilmiştir (Bolat, 2012: 256). Bu derste İsmet İnönü devrimin yalnız siyasi sonuçlarının değil sosyal ve ahlaki etkilerinin de incelenmesi gerektiğini vurgulamış, İnkılâp Tarihi Kürsüsü’nün bunu yapması gerektiğini ifade etmiştir. Böylece İstanbul’da eğitim veren aynı kadro Ankara’da da devrimin gereklerini ve özellikle gençlere ileterek oluşturulmak istenen yeni Türk kimliğinin tesisinde etkili olmuşlardır. Aynı zamanda tarih yazımı görevini de üstlenen bu aydınlar eserlerinde yansıttıklarına içtenlikle inanmış ve bu inançların Türk gençliğine de hissettirmeye çalışmışlardır (Erdaş, 2006: 15-16). Peker’e göre bu derslerin amacı ‘Türk ana inancı istikametini’ gençlerimize öğretmektir. Bu yönü ile dersler bir yönlendirme dersi olarak kabul edilebilir (Akbulut, 2005: 20).

İnkılâp Tarihi dersinin bir yönlendirme dersi olmaktan çıkarak sosyal disiplin olarak tarihe dönüştürülmesi (Akbulut, 2005: 20) konusunda atılan en önemli adım, 15 Nisan 1942’de 4204 Sayılı Kanunla Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’ne bağlı Türk İnkılâp Enstitüsü’nün kurulması ve “Türk inkılâp Tarihi ve Türkiye Cumhuriyeti Rejimi” dersi müfredatının yayınlanması ile atılmıştır (Saray, 2005: 4). Enstitü “Türk Milli Mücadelesi, Türk inkılâbı ve Türkiye Cumhuriyeti rejiminin dayandığı esaslar hakkında her türlü araştırmada bulunmak, bu konularla ilgili belgeleri ve yayınları toplayarak kütüphane ve müzeler meydana getirmek ve bir arşiv kurmak, bu konuda her

türlü yayında bulunmak görevi yanında, Türk inkılâp ve rejimini memleket içinde ve dışında tanıtmak için İnkılâp Tarihi dersleri ve konferansları vermek amacıyla” kurulmuştur (Bolat, 2012: 258).

Bununla beraber enstitünün 1981 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı kalması siyasi iktidarların kuruma ve dersin içeriğine müdahalesini de beraberinde getirmiştir. Demokrat Parti’nin müfredata eklenmesi, 27 Mayıs 1960 İhtilali’nin eklenmesi, İhtilal sonrasında devrim zihniyetinin devamı olarak dersin adının “Türk Devrim Tarihi” olarak değiştirilmesi bunun açık göstergeleridir (Erdaş, 2006: 17).

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi sonrası tekrar “Türk İnkılâp Tarihi” adıyla okutulan bu dersin müfredatı yeniden düzenlenerek orta ve yüksek öğrenim gençliğinin içinde yer aldığı siyasi kampaşma ve terörü önlemek iddiasıyla, içerikte önemli değişiklikler yapılmıştır (Öztürk, 2005: 52, Akt. Alperen, 2008: 8). Müfredatın öğrencileri Atatürk’e bağlayıcı esaslara göre düzenlenmesinden başka, Atatürk İlkeleri ve Devrim ile ilgili yaklaşımlar, diğer derslerin konuları içine serpiştirilmiştir (Saray, 2005: 8).

Ortaokul ve liseler için adı, 6 Kasım 1981 tarih ve 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu uyarınca “Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi” olarak değişen ve zorunlu ders olma niteliğini koruyan ders (Akbaba, 2009: 32), 1982’den itibaren “Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük” adı ile ilk ve orta öğretim düzeyinde verilmeye başlanmıştır (Yılmaz, 2005: 32).

2.1.6. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin amaçları ve milli kimlik oluşumundaki yeri

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi ortaokul 8. sınıflarda, lise üçüncü sınıflarda ve yükseköğretim birinci sınıflarda doğrudan zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Bununla beraber Atatürkçülük konu ve kazanımları Tarih, Coğrafya Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Müzik, vb gibi eğitim-öğretim sürecinin bütün

kademelerinde okutulan derslerin içinde yer almaktadır (Dönmez ve Yazıcı, 2008: 7) Atatürkçülük ile ilgili konular, 1982’den başlatılmış, 1986’dan itibaren sistemli olarak uygulanmış, zaman içinde geliştirilmiştir (Yılmaz, 2005: 32).

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin amaçlarını daha iyi anlayabilme adına 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanununa bakıldığında, Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları içinde, 2. maddenin 1. bendinde şu ifadeler yer aldığı görülmektedir (www.meb.gov.tr):

“Türk Milletinin bütün fertlerini; Atatürk İnkılâp ve İlkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine bağlı Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan; insan haklarına ve anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan; demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek.”

Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programının amaçları Talim ve Terbiye Kurulu’nun yayınladığı programda şu şekilde belirtilmiştir:

1. Atatürk’ün üstün askerlik, devlet adamlığı ve inkılâpçı niteliklerini öğrenerek onun kişilik özelliklerini örnek almak,
2. Millî Mücadele’den hareketle, Türk milletinin özgürlük, bağımsızlık, vatanseverlik, millî birlik ve beraberlik anlayışı ile her türlü zorluğun üstesinden gelebileceğini kavramak,
3. Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen Türk İnkılâbı’nın tarihi anlamını ve önemini kavramak,
4. Türk Millî Mücadelesi ve İnkılâbı’nın, millî ve milletler arası özelliklerini kavrayarak, başka milletlerce de örnek alındığını kavramak,
5. İnsan hakları, ulusal egemenlik, milliyetçilik, demokrasi, çağdaşlık, laiklik ve cumhuriyet kavramlarının Türk milleti için ifade ettiği anlamı ve bunların önemini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenlemek,

6. Atatürk İlke ve İnkılâplarının Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrayarak; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmak,
7. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişmek,
8. Ülkesi ve milleti ile bölünmez bir bütün olan Türkiye Cumhuriyeti'nin dinamik temelini Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın oluşturduğunu kavramak,
9. Türkiye'nin jeopolitik önemini, bölgesel ve küresel etkileri açısından değerlendirerek iç ve dış tehditlere karşı duyarlı olmak,
10. Türk milletinin bir mensubu ve insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık göstermektir (ttkb.meb.gov.tr).

Bu amaçları incelediğimizde dersin iki yönünün olduğu anlaşılır. Birincisi; Cumhuriyete giden çizgide yakın tarihimizin öğretilmesi yani bilim yönü, ikincisi; Türkiye Cumhuriyeti'nin temellerinin dayandığı Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın ve bunlara yönelik tehditlerinin öğretildiği ideolojik veya siyasi yön. Dolayısıyla bu ders Türk gençliğini Atatürkçü düşünce doğrultusunda yetiştirmek ve güçlendirmek amacına hizmet etmektedir (Köstüklü, 2005: 43).

Türk İnkılâbı'nın ruhunu ve amacını kavrayacak kabullenecek ve geliştirecek nesillerin yetiştirilmesi amacı ile okutulmaya başlanan bu ders (Erdaş, 2006: 19), günümüzde de Türkiye'nin zorlukları aşması ve daha da güçlenerek ilerlemesine hizmet edecek genç nesillerin yetiştirilmesinde son derece önemli görülmektedir. Zaman zaman Türkiye'de darboğazlardan geçildikçe, siyasal dalgalanmalar oldukça, gençliğin Atatürk İlkeleri'nden, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkelerinden uzaklaşmakta olduğu gündeme getirilmiş, bu dar boğazların nedenlerinin anlaşılması ve çaresi için, İnkılâp Tarihi derslerinin daha güzel bir şekilde ele alınması, bunların daha iyi özümсенmesi, bu dersi iyi kavramış bir gençlik yetiştirilmesi gerekliliği tespit edilmiştir (Akgün, 2004: 15; Akt. Akbaba, 2009: 34).

T.C. İnkılâp Tarihi dersi müfredatında yedi ünite yer almakta olup bu üniteler şöyle sıralanmaktadır:

1. Ünite: 1881'den 1919'a Mustafa Kemal
2. Ünite: Millî Mücadele'nin Hazırlık Dönemi
3. Ünite: Kurtuluş Savaşı'nda Cepheler
4. Ünite: Türk İnkılâbı
5. Ünite: Atatürkçülük ve Atatürk İlkeleri
6. Ünite: Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası
7. Ünite: Atatürk'ün Ölümü

Dersin içeriğindeki ünite ve konulara baktığımızda öğrencilere milli kimlik ve milli ruh aşılayan temel bir ders olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Milli Mücadele'ye Hazırlık Dönemi, Kurtuluş Savaşı'nda Cepheler, Türk İnkılâbı gibi ünitelerin içerikleri öğrencilere vatan ve millet sevgisi, milli birlik ve beraberlik duygularını öğreten, Türkiye Cumhuriyeti'nin kolay kurulmadığını, emperyalist zihniyete karşı başlatılan mücadelenin kolay kazanılmadığını gösteren içeriklerdir. Yaşadığımız coğrafya üzerinde emelleri olan devletlerin hala var olması, Türk milletinin tarihsel süreç içerisinde ve özellikle de 20. yy.ın başında yaşadığı sıkıntıların iyi bilinmesini gerektirmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve Türk İnkılâbı'nı her yönüyle en iyi şekilde anlatmayı amaçlayan T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi, Türk kültürünü, muasır medeniyetler seviyesine çıkarma inanç ve kararlılığında nesillerin yetişmesi idealine hizmet eder (Alperen, 2008: 16).

Gerek amaçları gerekse içeriği itibari ile milli bilince ve değerlere sahip olan ve bu değerleri üstün tutarak koruyup gelecek nesillere aktarmada rol alan öğrenciler yetiştirmeyi hedefleyen T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde, üzerinde çokça durulan, Yeni Türk Devleti'nin kuruluşu, sadece Türk Bağımsızlık Mücadelesi ya da hükümet biçiminin değiştirilmesi ile ilgili değildir. Aynı zamanda anayasal bir hareket ve milli bir kimlik oluşturma faaliyetidir (Akbulut, 2005: 19). Oluşturulan yeni Türk kimliğinin daha iyi anlaşılması ve korunması ise bu dersin etkin bir şekilde işlenebilmesi ile mümkündür.

2.2. İlgili Literatür

Çağatay (2003) “Türkiye’de Toplumsal Eşitsizliklerin Kaynağı Olarak Kurumsal Kimlik” adlı doktora çalışmasında kimlik, ulusal kimlik, uluslaşma sosyal eşitsizlik, kurumsal kimlik gibi kavramları irdelemiştir. Ayrıca Cumhuriyet kimliğinin oluşum sürecini de anlattığı çalışmasında, bu kimliğin günümüzdeki durumundan da bahsetmiştir.

Çetinkaya (2003), “Orta Öğretim (Lise) Okullarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Amaçlarının Gerçekleşme Düzeyine İlişkin Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerinin Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezini hazırlamıştır. Bu çalışmada, orta öğretim kurumları son sınıf öğrencilerinin sosyokültürel düzeyleri ve dersin amaçlarının gerçekleşme düzeyine ilişkin tutumları araştırmanın bir boyutudur. Dersi okutan öğretmenlerin, branş ve meslek kıdemleri ile amaçların gerçekleşme düzeyine ilişkin tutumları ise araştırmanın diğer boyutu olmuştur. Osmaniye il merkezi ile beş ilçesinde bulunan orta öğretim kurumlarındaki öğrenciler ve ders öğretmenleri ereni oluşturmuştur.

Eser (2003), “Cumhuriyet Döneminde Tarih Öğretimi ve İnkılâp Tarihi Dersleri” adlı yüksek lisans tezini hazırlamıştır. Türk Tarih Tezi, Tarih ve İnkılâp Tarihi öğretimi, tezin konusunu oluşturmuştur. Araştırmada, dersin öğretimiyle ilgili olarak bir de anket uygulanmıştır. Anketin uygulama alanı, Gaziantep il merkezindeki ilköğretim okulları ve liselerden bazılarıdır.

Özhan (2008) “Liselerde Okutulan Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitaplarında Ulus, Ulusçuluk ve Ulus Devlet Kavramları (1944-2007) Bir İçerik Analizi Çalışması” konulu yüksek lisans çalışmasında çeşitli boyutları ile ulus, ulus-devlet, ulusçuluk kavramlarını, Türkiye’de ulusçuluk kavramının gelişmesinde etkili olan isimleri inceleyerek, özellikle 1938 sonrası tarih öğretiminde yararlanılan kitapların içerik analizini yapmış ve bu kitaplarda, ulus, ulusçuluk, ulus devlet kavramlarının ne kadar yer aldığını araştırmıştır.

Alperen (2008) “Tarih Öğretmenlerinin Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Öğretimine İlişkin Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler (Kıdem, Mezuniyet, Okul Türü ve Cinsiyet) Açısından İncelenmesi (Konya Örneği)” adlı yüksek lisans tezini hazırlamıştır. Araştırma evrenini, 2007-2008 öğretim yılında Konya il genelinde görev yapan 311 tarih öğretmeni, örneklemini ise, 15 ilçeye dağılmış 98 okuldan 159 tarih öğretmenin oluşturduğu çalışma, alan araştırması özelliği taşımaktadır.

Turan (2009) “1950 ile 1960 Yılları Arası Ortaokul Tarih Dersi Kitaplarında Yer Alan Milli Kimlik Kavramının İçerik Analizi” konulu yüksek lisans çalışmasında 1950-1960 yıllarını kapsayan dönemde devletin milli kimlik temellerinin nasıl kurgulandığı, bu doğrultuda milli kültürün Türk kimliğinin, dilsel, tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl bir yapıda olmasını istediği ve bunu eğitim sürecinde öğrencilere tarih ders kitapları aracılığıyla nasıl aktarıldığını araştırmıştır.

Türkkan (2011) “Kimliğin Oluşumunda ve Korunmasında Dinin Rolü” adlı yüksek lisans tezi hazırlamıştır. Çalışmanın temel kavramları kimlik ve din olup bununla ilişkili, etnik kimlik, milli kimlik, kolektif kimlik gibi kavramları da incelemiştir.

Okur (2013) “Liselerde Coğrafya Eğitiminin Milli Kimlik Bilincine Etkisinin Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” adlı yüksek lisans tezinde milli kimlik kavramı ve içeriğini açıklayarak liselerde okutulan Coğrafya derslerinin milli kimlik bilincine etkisini, öğrenci görüşlerini ölçmek üzere hazırlanan anket aracılığı ile ölçmüş ve sonuçları değerlendirmiştir. Tarama modeli kullanılan araştırmanın örneklemini 2012-2013 eğitim öğretim yılında Konya il merkezinde farklı türlerdeki 6 lisede ve farklı alanlarda öğrenim görmekte olan 481 ortaöğretim 12. sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre Coğrafya dersi milli kimlik oluşumuna etki etmektedir. Ayrıca Okur bu çalışmasında, dersin milli kimlik oluşumunu artırması için gerekli noktaları da vurgulamaktadır.

III. BÖLÜM

3. Yöntem

Bu bölümde araştırmanın yöntemi incelenmiştir. Araştırmanın yöntemi incelenirken araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama teknikleri ve verilerin analizinin nasıl yapıldığı ortaya konulmuştur.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada alan araştırmalarından Tarama (survey) modeli esas alınmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan bir yaklaşımdır (Karasar, 2006). Araştırmaya konu olan olay kendi şartları içinde açıklanmaya çalışılır. Deneme modelinde olduğu gibi mevcut duruma müdahale edilmez. Etkileme, değiştirme çabası gösterilmez.

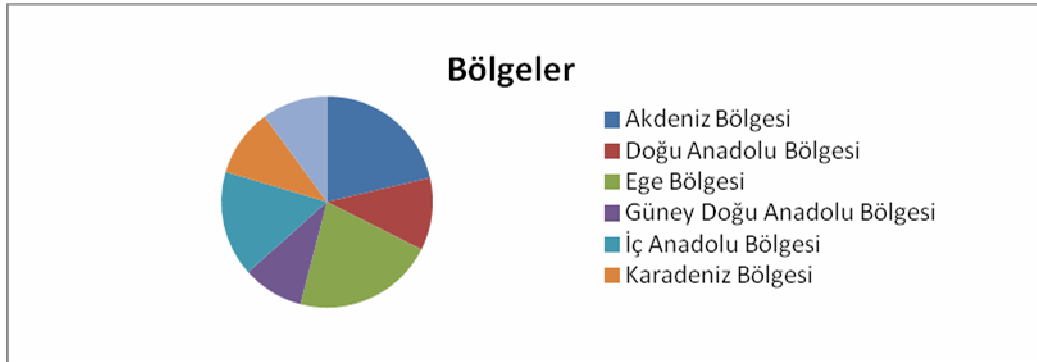
3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinde yer alan lise üçüncü sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise 2013-2014 Eğitim Öğretim yılında yedi coğrafi bölgeden random olarak seçilen Bolu, Bursa, Denizli, Antalya, Şanlıurfa, Bingöl, Konya illerinde Meslek ve Anadolu Liselerinde okuyan 984 lise üçüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Örneklemdeki ortaöğretim kurumlarının il, ortaöğretim kurumlarının türü ve anket uygulanan öğrenci sayıları Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Örneklemdeki Ortaöğretim Kurumlarının Bulundukları Bölge, Ortaöğretim Kurumlarının Türü ve Örnekleme Alınan Öğrenci Sayıları

Ortaöğretim Kurumunun Bulunduğu Bölge	Ortaöğretim Kurumlarının Türü	Öğrenci Sayısı
Karadeniz Bölgesi	Meslek Lisesi	102
Marmara Bölgesi	Anadolu Lisesi	99
Ege Bölgesi	Anadolu Lisesi	213
Akdeniz Bölgesi	Meslek Lisesi	210
İç Anadolu Bölgesi	Anadolu Lisesi	159
Güneydoğu Anadolu	Anadolu Lisesi	92
Doğu Anadolu Bölgesi	Anadolu Lisesi	109
Genel Toplam		984

Tablo 1 incelendiğinde ankete katılan öğrencilerin %21'i Akdeniz Bölgesinden (Antalya), %1'i Doğu Anadolu Bölgesinden (Bingöl), %22'si Ege Bölgesinden (Denizli), %9'u Güney Doğu Anadolu Bölgesinden (Şanlıurfa), %16'sı İç Anadolu Bölgesinden (Konya), %10'u Karadeniz Bölgesinden (Bolu) olacak şekilde dağılmışlardır. Bu dağılımın pasta grafiği aşağıdaki şekildedir.

Grafik 3.1. Örneklemdeki Ortaöğretim Kurumlarının Bulundukları Bölgeler

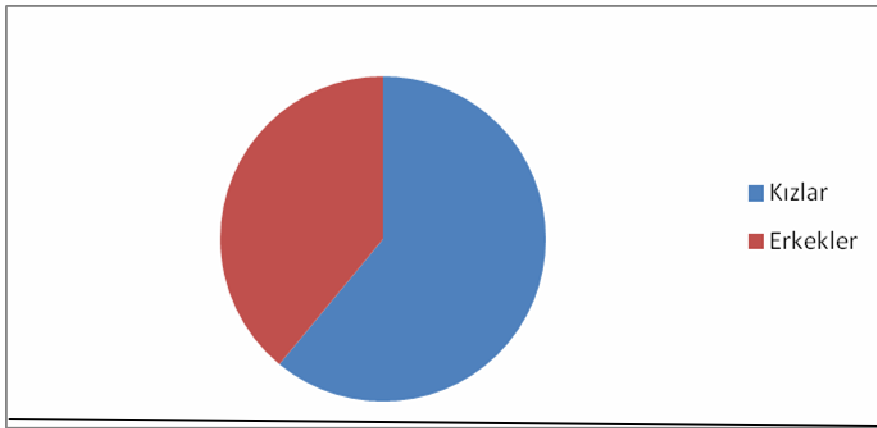
3.2.1. Öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı

Araştırmaya katılan lise 3. sınıf öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre frekans ve yüzde dağılımları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 3.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

Cinsiyet	f	%
Kız	601	61
Erkek	383	39
Toplam	984	100

Tablo 3.2. de de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin %61'ini kızlar, %39'unu erkekler oluşturmaktadır. Cinsiyet dağılımındaki dengesizliğin en önemli sebebi meslek liselerinin kız meslek lisesi olmasıdır. Cinsiyetler arasındaki ranjın açıklığı sonuçları etkilemiş olabilir. Bu dağılımın pasta grafiği aşağıdaki şekilde verilmiştir.

Grafik 3.2. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre Dağılımı

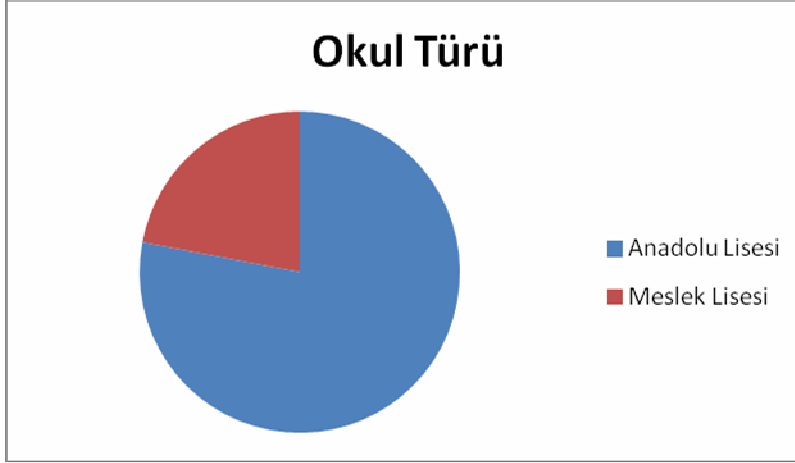
3.2.2. Öğrencilerin öğrenim gördükleri okul türüne göre dağılımı

Araştırmaya katılan lise üçüncü sınıf öğrencilerinin öğrenim gördükleri okul türü değişkenine göre frekans ve yüzde dağılımları Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 3.3. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Dağılımı

Okul Türü	f	%
Anadolu Lisesi	711	78
Meslek Lisesi	213	22
Toplam	984	100

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaya katılan öğrencilerin %78'inin Anadolu Lisesi öğrencisi, %22'sinin Meslek Lisesi öğrencisi olduğu görülmektedir. Okul türü arasındaki ranjin açık olmasının sonuçları etkilediği söylenebilir.

Grafik 3. 3. Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okul Türüne Göre Dağılımı

3.3. Veri toplama tekniği

Araştırmada veri toplama aracı olarak T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli kimlik bilincine etkisi ile ilgili olarak geliştirilen 32 soruluk 5’li likert tipi bir anket kullanılmıştır. Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerin kişisel bilgileri ile ilgili üç soru ikinci bölümde milli kimlik ile ilgili görüşleri ve farkındalıklarının ölçülmeye çalışıldığı 16 soru; ikinci bölümde ise T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Bilincine etkisinin ölçülmeye çalışıldığı 16 soru yer almaktadır.

Anketin birinci bölümünde kişisel bilgiler ile ilgili üç soru yer almaktadır. Anketin ikinci bölümünün 13 sorusu Okur (2013) tarafından hazırlanan “Liselerde Coğrafya Dersinin Milli Kimlik Bilincine Etkisi” adlı yüksek lisans tezinden aynen alınmıştır. Diğer üç soru ve ikinci bölüm sorularının oluşturulmasında ise öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Araştırma ile ilgili olan yüksek lisans ve doktora tezleri, makaleler, coğrafya eğitimi üzerine yazılmış akademik kitaplar ve süreli yayınlar, Milli Eğitim Bakanlığı onaylı ortaöğretimde okutulan ders kitapları, T.C. İnkılâp Tarihi ve

Atatürkçülük Dersi müfredat programı, internet siteleri taranmıştır. Konu ile ilgili kavramsal çerçeve oluşturulmuştur. Oluşturulan kavramsal çerçevede milli kimlik bilinci, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi eğitiminin milli kimlik bilinci üzerindeki etkisi, vatan ve millet sevgisi ve bilincinin kazanılmasında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi eğitiminin önemi ve bu dersin milli kimlik bilinci üzerindeki etkisine yer verilmiştir. Daha sonra elde edilen bilgiler ışığında ölçme aracı (anket) hazırlanmıştır. Likert tipinde bir forma dönüştürülen ve 32 sorudan oluşan ankette beş tane cevaplandırma seçeneği oluşturulmuştur. Bunlar; tamamen katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3), katılmıyorum (2), hiç katılmıyorum (1) seçenekleridir.

Geliştirilen anketin geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur. Bunun için alan uzmanları, ölçme değerlendirme uzmanları görüşleri alınmış, bu görüşler ışığında gerekli değişiklikler ve düzeltmeler yapılmıştır. Ayrıca kapsam geçerliği için T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi müfredatı kazanımları göz önünde bulundurulmuştur.

Geliştirilen anketin güvenilirliğini sınamak için 149 öğrenciden oluşan bir gruba ön uygulama yapılmıştır. Bu verilere Cronbach Alpha güvenirlik analizi yapılmıştır. Cronbach's Alpha katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır. $1 > \text{Alpha katsayısı} > 0,7$ aralığında olması istenir. Milli kimlik bilgisi bölümünde yer alan 16 maddeye ait Cronbach' Alpha katsayısı 0,709 olarak bulunmuştur. Bu değer maddelerin türdeşliği ve toplanabilirliği için istediğimiz aralıktadır. Cronbach's Alpha katsayısı ölçek için güvenilirliklidir.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin milli kimlik bilinci oluşturmadaki rolüne ilişkin görüşler bölümünde yer alan 16 maddeye ait Cronbach' Alpha katsayısı 0,902 olarak bulunmuştur. Bu değer maddelerin türdeşliği ve toplanabilirliği için istenilen aralıktadır. Cronbach's Alpha katsayısı ölçek için yüksek güvenilirliktedir.

Verilerin toplanmasında kullanılan anket 2013-2014 Eğitim Öğretim yılı ikinci döneminde Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesinden random olarak belirlenen yedi ilinde yedi okulda 984 öğrencinin katılımı ile uygulanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin milli kimlik kazanımına etkisine ilişkin görüşlerini tespit etmeye yönelik olarak hazırlanan anketin uygulanması ve toplanması tamamlandıktan sonra, anketler tek tek numaralandırılmıştır. Anketlerin çalışma evreni ve örneklemine ilişkin dağılımını tespit etmek amacıyla sayımı ve dökümü yapılmıştır. Araştırmanın amaçlarına uygun olarak ankete katılan öğrencilerin kişisel bilgileri ve görüşlerini betimlemek için frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar, tablo ve grafikler yardımıyla desteklenip yorumlanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen verilerin çözümlenmesinde “SPSS” programından yararlanılmıştır. Veriler bilgisayar ortamına aktarılırken ölçekte yer alan seçenekler aşağıdaki şekilde kodlanmıştır:

Tamamen Katılıyorum: 5

Katılıyorum: 4

Kararsızım: 3

Katılmıyorum: 2

Hiç Katılmıyorum: 1

Olumsuz sorular tersten kodlanmıştır. Anket sorularına ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik analizi yapılmıştır. Cronbach's Alpha katsayısı 0 ile 1 arasında değer alır. $1 > \text{Alpha katsayısı} > 0,7$ aralığında olması istenir. Milli kimlik bilgisi bölümünde yer alan 13 maddeye ait Cronbach' Alpha katsayısı 0,709 olarak bulunmuştur. Bu değer maddelerin türdeşliği ve toplanabilirliği için istenilen aralıktadır. Cronbach's Alpha katsayısı ölçek için güveniliridir.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik bilinci oluşturmadaki rolüne ilişkin görüşler bölümünde yer alan 16 maddeye ait Cronbach' Alpha katsayısı 0,902 olarak bulunmuştur. Bu değer maddelerin türdeşliği ve toplanabilirliği için istenilen aralıktadır. Cronbach's Alpha katsayısı ölçek için yüksek güvenilirliktedir. Öğrencilerin anket sorularına verdiği cevaplar ilk aşamada frekans, yüzde ve ortalama göre tasnif edilmiş ve yorumlanmıştır. Bir sonraki aşamada ise, öğrencilerin öğrenim gördükleri coğrafi bölge, öğrenim gördükleri okul türü ve cinsiyet farklılıklarına göre

anlamlı bir fark olup olmadığı tespit edilmiştir. Dağılım normal olduğu için Okul Türü ve Cinsiyet değişkenlerinin analizinde t-testi uygulanmıştır. Coğrafi Bölge değişkeninin etkisini ortaya koymak için ise Post-hoc testlerinden Tamhane's t-2 testi uygulanmıştır. Bu testin seçilme sebebi ise bölgeler arası farklılıkların olması ve varyansların homojen olmaması durumudur. Varyansların homojen olmadığını gösteren tablo aşağıda verilmiştir:

Tablo 3.4. Varyans Tablosu

Bölüm I.	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig
Gruplar arası	9279,386	6	154,565	17,863	,000
Grup içi	84589,488	977	86,581		
Toplam	93868,874	983			
Bölüm II.	Kareler Toplamı	df	Kareler Ortalaması	F	Sig
Gruplar arası	21045,280	6	3507,547	23,996	,000
Grup içi	142807,280	977	146,169		
Toplam	163852,560	983			

IV. BÖLÜM

4. Bulgular ve Yorum

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ait bulgular ortaya konularak bulgulara ait yorumlar yapılmıştır.

4.1. Birinci Alt Probleme Ait Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın birinci alt problemi “Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin milli kimlik kavramı ile ilgili bilgi ve düşünceleri nasıldır?” şeklindedir. Bu problemin cevaplanabilmesi için hazırlanan sorular anket içeriğinde “Milli Kimlik İle İlgili İfadeler” başlığı altında yer almaktadır. Bu bölüme ait bulgular Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. 1. Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Milli Kimlik Bilinci İfadelerine İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

	Milli Kimlik İle İlgili İfadeler	Cevap Seçenekleri									
		Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
		F	%		%	f	%	f	%	f	%
1-	Kimlik kişiyi başkalarından ayıran farklılıklardır	31	3,2	59	6,0	56	5,7	315	32	521	52,9
2-	Kimlik ile kişilik aynı kavramlardır	196	19,9	274	27,8	169	17,2	209	21,2	129	13,1
3-	Kimliksiz bireyin köksüz ağaç gibi en ufak sarsıntıda yıkılması Mukadderdir	37	3,8	73	7,4	192	19,5	344	35,0	310	31,5
4-	İnsanın birden çok kimliği vardır.	184	18,7	206	20,9	169	17,2	245	24,9	166	16,9
5-	Milli kimlik milli kültürü ifade eder.	42	4,3	59	6,0	169	17,2	380	38,6	309	31,4

Tablo 4. 1. (Devamı) Ortaöğretim Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin Milli Kimlik Bilinci İfadelerine İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

6-	Milli kimliğe sonradan dahil olunmaz içine doğulur.	58	5,9	136	13,8	173	17,6	313	31,8	292	29,7
7-	Kültürün eğitim, gelenek ve göreneklerle kişiye kazandırdıkları kişinin milli kimliğini oluşturur	19	1,9	50	5,1	131	13,3	412	41,9	364	37,0
8-	Milli kimlik hangi millete mensup olduğumuzu gösterir.	25	2,5	64	6,5	107	10,9	377	38,3	402	40,9
9-	Tarihi bir toprak/ülke ya da yurt milli kimliği oluşturur.	22	2,2	80	8,1	144	14,6	419	42,6	310	31,5
10-	Ortak tarihi bellek milli kimliği oluşturur	31	3,2	66	6,7	210	21,3	396	40,2	257	26,1
11-	Ortak bir kültür milli kimliği oluşturur.	21	2,1	54	5,5	164	16,7	404	41,1	326	33,1
12-	Milli kimlik olmazsa millet olmaz	30	3,0	49	5,0	81	8,2	368	37,4	439	44,6
13-	Küreselleşme milli kimliği etkiler	88	8,9	132	13,4	268	27,2	271	27,5	210	21,3
14-	Milli Kimlik ait olma duygusunu pekiştirir.	29	2,9	77	7,8	127	12,9	351	35,7	382	38,8
15-	Milli Kimlik öteki milletlerin kimliğini fark ettirir.	24	2,4	66	6,7	173	17,6	362	36,8	348	35,4
16-	Milli kimlik olmazsa millet olmaz	41	4,2	73	7,4	131	13,3	324	32,9	410	41,7

Tablo 4. 1. incelendiğinde “Kimlik kişiyi başkalarından ayıran farklılıklardır.” ifadesine öğrencilerin %52,9’u “Tamamen Katılıyorum”, %32’si “Katılıyorum” demiştir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %85’inin kimlik bilgisine sahip olduğu şeklinde yorumlanabilir.

“Kimlik ile kişilik aynı kavramlardır.” ifadesine öğrencilerin %19,9’u “Hiç Katılmıyorum”, %27,8’i “Katılmıyorum”, %17,2’si “Kararsızım” seçeneğini işaretlemiştir. Yaklaşık %34’lük bir kısım ise “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %48’inin ‘kimlik ile kişiliğin farklı olduğu’ bilgisine sahip olduğunu gösterirken %52’lik bir kısmın bu bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. Bu bulgu yukarıdaki bulgu ile de desteklendiğinde öğrencilerin kimliğin genel olarak ne olduklarını bildiğini fakat kişilikle ayrımını yapamadığını göstermektedir. Okur (2013: 61)’un yaptığı “Liselerde Coğrafya Eğitiminin Milli Kimlik Bilincine Etkisi” adlı çalışmada da öğrencilerin yaklaşık %50’sinin bu farka sahip olduğu görülmektedir. Bu sebeple öğrencilerin sahip olduğu kimlik kavramının yüzeysel boyutta kaldığı söylenebilir.

“Kimliksiz bireyin köksüz ağaç gibi en ufak sarsıntıda yıkılması mukadderdir” ifadesine ilişkin görüşleri incelendiğinde katılımcıların %33,5’i “Tamamen Katılıyorum”, %35’i “Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %67’sinin kimliksiz bireyin güçsüz olacağına katıldıkları şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin verdiği cevaplara göre kimlik bireyi güçlü kılmaktadır. Bu konuda Kuşat (2003: 50), bir kimliğe sahip olmanın getirdiği aidiyet duygusunun bireyi mutlu dolayısı ile güçlü kılacağını ifade ederek aksi takdirde başkalarının kendisi için biçtiği kimliğe bürünerek kendisi olamayanların özgüvenden yoksun ve kendini aldatan bireyler olacağını vurgular.

“İnsanın birden çok kimliği vardır” ifadesine ilişkin görüşleri incelendiğinde katılımcıların %16,9’u “Tamamen Katılıyorum”, %24,9’u “Katılıyorum”, %20,9’u “Katılmıyorum”, %18,7’si “Hiç Katılmıyorum”, %17,2’si “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin, insanın birden çok kimliği olduğu bilgisine sahip olmadıklarını ve kimlik kavramın tek yönlü düşündüklerini göstermektedir. Oysa insanın sahip olduğu kimlikler çok çeşitlidir. Bireysel Kimlikler, Kişisel Kimlik, Ulusal-Kültürel Kimlik vb. (Güvenç, 1993: 4). Okur (2013)’un yaptığı çalışmada da yukarıdaki sonuçlara benzer şekilde öğrencilerin yaklaşık %60’ı “Katılmıyorum” ve “Kararsızım” demiştir. Kimlik gelişiminin en yoğun olduğu ergenlik döneminde (Kuşat, 2003: 52) öğrencilerin kimlik kavramını yüzeysel bilmesi daha az düşünen ve sorgulayan nesillerin yetiştiği anlamına gelebilir. Bu durumun nedeni olarak okuma eksikliği ve teknolojinin yanlış kullanımı gösterilebilir.

“Milli kimlik milli kültürü ifade eder” ifadesine ilişkin görüşler incelendiğinde öğrencilerin %38,6’sının “Katılıyorum”, %31,4’ünün “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %70’inin milli kimliğin milli kültürü ifade ettiği bilgisine sahip olduklarını göstermektedir. Bu konuda Birkök (1994: 83), “Millî değerlere bağlı kalınarak millet tarafında meydana getirilmiş kültür, millî kültürdür ve bunun öngördüğü kimlik tipi de millî kimliktir.” diyerek milli kültürün aslında milli kimliği ifade ettiğini vurgulamıştır.

“Milli kimliğe sonradan dahil olunmaz içine doğulur” ifadesine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %29,7’si “Tamamen Katılıyorum”, %31,8’i “Katılıyorum”, %17,6’sı “Kararsızım”, %13,8’i “Katılmıyorum”, %5,9’u “Hiç Katılmıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %62’sinin milli kimliğe sonradan dâhil olunamayacağı milli kimliğin içine doğulduğu bilgisine sahip olduklarını göstermektedir. Birey içine doğduğu milletin kültürünü ve kimliğini benimseyerek sosyalleşir. Gellner’e ait olan “Hiç kimse doğum çığılığı attığı toplumdan kurtulamaz.” (Akt. Guibernau, 2010: 61) cümlesi de bu anlamı ifade etmektedir. Öğrencilerin sahip oldukları bu bilgi millet kavramının içerdiği anlamı bilmelerinden kaynaklanıyor olabilir.

“Kültürün eğitim, gelenek ve göreneklerle kişiye kazandırdıkları kişinin milli kimliğini oluşturur” ifadesine ilişkin görüşler incelendiğinde öğrencilerin %41,9’u “Katılıyorum”, %37’si “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin %79’unun kültürün kişiye kazandırdıklarının kişinin milli kimliğini oluşturduğuna katıldıklarını göstermektedir. Bu bulgu yukarıda belirtilen “Milli kimlik milli kültürü ifade eder” maddesine verilen %70’lik “Katılıyorum” ifadesini desteklemektedir. Bu bulgulara göre öğrenciler kültür ve kimlik ilişkisini kavramışlardır denilebilir.

“Milli kimlik hangi millete mensup olduğumuz gösterir” ifadesine ilişkin görüşleri incelendiğinde katılımcıların %38,3’ünün “Katılıyorum”, %40,9’unun “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlediği görülmüştür. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %79’unun milli kimliğin hangi millete mensup olduğumuzu gösterdiğine katıldığı şeklinde yorumlanabilir. Okur (2013)’un sadece Konya ilinde yaptığı çalışmasında bu oran %72,3 olarak ifade edilmiştir. Yedi Bölgeyi kapsayan çalışmamızda bu oranın yüksek çıkması sevindirici olup öğrenciler millet kavramını önemsemiş ve milli kimlik kavramını anlamlandırmışlardır, denilebilir.

“Ortak tarihi bellek milli kimliği oluşturur” ifadesine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %40,2’si “Katılıyorum”, %26,1’i “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %66’sının ortak tarihi

belleğin milli kimliği oluşturduğu görüşüne katıldıklarını göstermektedir. Ortak tarihi bellek “tarih birliği” anlamına gelmektedir. Bu sebeple Milli Kimliğin oluşumunda tarih bilincinin önemli olduğu bilgisinin öğrenciler tarafından kazanılmış olduğu düşünülebilir. Bu konuda Şıvgın (2009: 8-40) makalesinde tarih biliminin amaçlarından birinin milli kimliği oluşturmak olduğunu belirterek ulus inşası süreçlerinde bu bilimden pek çok devlet adamının yararlandığını belirtmektedir. Dolayısı ile tarih eğitime gerekli önem verilirse milli kimliğe sahip nesillerin yetiştirilmesi kolaylaşacaktır, diyebiliriz.

“Ortak bir kültür milli kimliği oluşturur” ifadesine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %41,1’i “Katılıyorum”, %33,1’i “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %74’ünün ortak bir kültürün milli kimliği oluşturduğuna katıldıklarını göstermektedir. Yine bu bulgu yukarıda belirtilen “Milli kimlik milli kültürü ifade eder” ve “Kültürün eğitim, gelenek ve göreneklerle kişiye kazandırdıkları kişinin milli kimliğini oluşturur” ifadelerine verilen yanıtları destekler nitelikte olup kültür ve kimlik ilişkisi öğrenciler tarafından bilinmektedir, denilebilir.

“Dil milli kültür oluşumunda önemlidir.”ifadesine öğrencilerin %44,6’sı “Tamamen Katılıyorum” derken, %37,4’ü “Katılıyorum” demiştir. Bu bulgu öğrencilerin %82’sinin dilin önemini bildiği şeklinde yorumlanabilir. Dilin kültür oluşumundaki öneminin öğrenciler tarafından bilinmesi oldukça önemlidir. Zira dil millet oluşumunda en önemli ve güçlü bağlardan biridir. Dilini kaybeden milletlerin zamanla yok olduğu ya da dilleri ile tutunup varlıklarını sürdürebilen milletlerin varlığı buna delildir. Bu konuda Karpas (2010: 36) Sovyetler Birliğinin milli kimlik bilincini yok etmek için hakimiyetleri içinde yaşayan milletlerin dil birliğini bozmak istediğini belirtir.

“Küreselleşme milli kimliği etkiler” ifadesine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %27,5’i “Katılıyorum”, %21,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %27,2’si “Kararsızım” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık yarısının küreselleşme milli kimliği etkiler görüşüne katıldıklarını göstermektedir. Bununla

birlikte kararsızların oranının fazla olması ‘Küreselleşme’ kavramının iyi bilinmediği şeklinde de yorumlanabilir. Bunun sebebi olarak küreselleşme kavramının yeni bir kavram olması ve derslerde yeterince değinilmemesi gösterilebilir.

“Milli Kimlik ait olma duygusunu pekiştirir.”ifadesine katılımcıların %38,8’i “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini, %35,7’i “Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin %74,5’inin milli kimliğe sahip olmanın aidiyeti pekiştirdiğini bildiği şeklinde yorumlanabilir. Aidiyet duygusu ile anlam bulan milli kimlik kavramı bireyi topluma ve toplumsal öğelere bağlar. Bu konuda Amin Maalouf (2006: 16) kişinin sahip olduğu aidiyetlerin, kimliğinin ve kişiliğinin yapı taşı olduğunu belirtmektedir.

“Milli Kimlik öteki milletlerin kimliğini fark ettirir.”ifadesine öğrencilerin %36,8’i “Katılıyorum”, %35,4’ü “Tamamen Katılıyorum” demiştir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %72’sinin milli kimliğin öteki milletlerin kimliğini fark ettirdiği görüşüne sahip oldukları şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu yukarıdaki bulguyu destekler niteliktedir. Zira aidiyetlerinin farkında olarak milli kimliğini kazanmış birey başka toplumların aidiyetlerini, kültürlerini, kimliklerini fark edecektir. Bu durumun milli kimlik bilincini olumlu etkilemesi beklenir.

“Milli kimlik olmazsa millet olmaz” ifadesine ilişkin görüşler incelendiğinde katılımcıların %32,9’u “Katılıyorum”, %41,7’si “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %75’inin milli kimlik olmazsa millet olmaz görüşüne katıldıklarını göstermektedir. Dolayısıyla öğrenciler millet-milli kimlik ilişkisini kavramışlardır, denilebilir.

Tablo 4.1.’e ait sonuçlar incelendiğinde sorulara verilen cevapların aritmetik ortalamasının $\bar{X}=3,810$ “Katılıyorum” şeklinde olduğu görülmektedir. En yüksek ortalamanın $\bar{X}=4,2587$ ile “Kimlik kişiyi başkalarından ayıran farklılıklardır.” ifadesine ait olduğu en düşük ortalamanın ise $\bar{X}=2,7963$ ile “Kimlik ile kişilik aynı kavramlardır.”ifadesine ait olduğu görülmektedir. Öğrencilerin %48’inin verdiği yanıt öğrencilerin bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Bu sonuçlar

Okur (2013) tarafından Konya İl merkezinde uygulanan aynı anket çalışmasının sonuçları ile tutarlı olup, Okur (2013)'un çalışmasındaki ortalamanın ($\bar{X}=4,07$) bu çalışmada elde edilen ortalamadan daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu farklılık Okur'un çalışmasının tek bir şehir ve bölgede bu çalışmanın ise yedi farklı şehir ve bölgede gerçekleşmiş olmasındandır. Bununla birlikte maddelere verilen yanıtlar hemen hemen benzerdir.

4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın ikinci alt problemi “Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik bilinci oluşturmaya ilişkin bilgi ve düşünceleri nasıldır?” şeklinde belirlenmiştir. Bu problemin cevaplanabilmesi için hazırlanan sorular anket içeriğinde “ T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi İle İlgili İfadeler” başlığı altında yer almaktadır. Bu bölüme ait bulgular Tablo 4. 2. de verilmiştir.

Tablo 4.2. Lise Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersini Milli Kimlik Bilinci Oluşturmadaki Rolüne İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

	T.C.İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi İle İlgili İfadeler	Cevap Seçenekleri									
		Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
1-	T.C.İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi millet olma bilincine sahip olmamı sağladı.	34	3,5	91	9,2	92	9,3	375	38,1	390	39,6
2-	T.C.İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi bana milli birlik beraberliğin önemini öğretti.	25	2,5	72	7,3	130	13,2	382	38,8	372	37,8
3-	T.C.İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi sayesinde milli tarihe merakım arttı.	48	4,9	99	10,1	139	14,1	343	34,9	352	35,8
4-	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içimde vatan ve millet sevgisinin artmasını sağladı.	31	3,2	93	9,5	120	12,2	360	36,6	376	38,2

Tablo 4.2. (Devamı) Lise Üçüncü Sınıf Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersini Milli Kimlik Bilinci Oluşturmadaki Rolüne İlişkin Görüşlerinin Frekans ve Yüzdelik Dağılımı

	T.C.İnkılâp Tarihi Ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi İle İlgili İfadeler	Cevap Seçenekleri									
		Hiç Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Tamamen Katılıyorum	
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
5-	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi vatan topraklarının kolay kazanılmadığını fark etmemi sağladı	29	2,9	66	6,7	70	7,1	307	31,2	508	51,6
6-	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi devlet otoritesinin önemini öğretti.	46	4,7	81	8,2	176	17,9	396	40,2	281	28,6
7-	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Atatürk ve Türk Milletinin fedakârlıklarını öğrenmek vatanıma severek hizmet etme isteğimi artırdı	41	4,2	65	6,6	135	13,7	391	39,7	349	35,5
8-	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi sayesinde milli bağımsızlığın her şeyden daha önemli olduğunu fark ettim	37	3,8	47	4,8	90	9,1	355	36,1	453	46,0
9-	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi sayesinde İstiklal Marşını daha gururla okuyorum.	46	4,7	88	8,9	99	10,1	288	29,3	455	46,2
10-	T.C.İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içimdeki bayrak sevgisini ve saygısını artırdı.	42	4,3	82	8,3	91	9,2	328	33,3	433	44,0
11-	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi milli gelenek ve göreneklerimizin yaşatılması gerekliliğini öğretti.	31	3,2	85	8,6	127	12,9	360	36,6	374	38,0
12-	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi vatanıma karşı olan iç ve dış tehditlere daha duyarlı olmamı sağladı.	38	3,9	55	5,6	104	10,6	392	39,8	394	40,0
13-	T.C. İnkılâp Tarihi dersi öteki milletlerin milli kimliklerine saygı duymamı sağladı.	36	3,7	70	7,1	173	17,6	339	34,5	365	37,1
14-	T.C. İnkılâp Tarihi Dersi bir milli kimliğin oluşmasında milli dilin önemli olduğunu fark etmemi sağladı.	27	2,7	75	7,6	140	14,2	367	37,3	373	37,9
15-	T.C.İnkılâp Tarihi Dersi sayesinde milli kimliğin oluşumunda din ve vicdan hürriyetinin önemli olduğunu fark ettim.	36	3,7	57	5,8	98	10,0	357	36,3	435	44,2
16-	T.C. İnkılâp Tarihi Dersinin milli kimlik bilinci oluşturmada etkili bir ders olduğunu düşünüyorum.	67	6,8	62	6,3	124	12,6	352	35,8	379	38,5

Tablo 4.2. incelendiğinde genel olarak ‘Katılıyorum’ ve ‘Tamamen Katılıyorum’ seçeneklerindeki yığılmalar dikkat çekmektedir.

“T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi millet olma bilincine sahip olmamı sağladı.” ifadesine öğrencilerin %39,6’sı “Tamamen Katılıyorum” derken %38,1’i katılıyorum demiştir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %78’inin millet olma bilincine sahip olmalarında dersin önemli olduğunu düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Dersin içeriğinde yer alan konuların millet düşüncesini geliştirdiği söylenebilir. Zaten İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin amaçları göz önüne alındığında milli hassasiyetlere sahip nesiller yetiştirmenin amaç olduğu görülmektedir.

“T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi bana milli birlik ve beraberliğin önemini öğretti” ifadesine öğrencilerin %38,8’i “Katılıyorum”, %37,8’i “Tamamen Katılıyorum” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %75’inin milli birlik ve beraberliğin önemini anlamalarında dersi etken gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Özellikle milli mücadele yıllarında yaşanan zorluklara birlikte göğüs gerilmesi, Kuva-i Milliye ruhunun oluşması, tekâlif-i milliye emirlerine gösterilen bağlılık gibi milli birlik ve beraberliği ifade eden konuların varlığı ve bu konular işlenirken kullanılan yöntemler öğrencilerin bu şekilde düşünmelerini sağlamıştır, denilebilir. Ancak bu oranın %80-85’lere ulaşmaması da düşündürücüdür.

“T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi sayesinde milli tarihe merakım arttı” ifadesine öğrencilerin %35,8’i “Tamamen Katılıyorum”; %34,9’u “Katılıyorum” seçeneklerini işaretlemiştir. Bu bulgu ile T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi sayesinde öğrencilerin yaklaşık %75’inin milli tarihe merakının arttığı söylenebilir. Bu durum olumlu sayılabilir. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi’nin ortaöğretim kurumlarında diğer tarih dersleri kadar ilgi görmediği düşünüldüğünde öğrencilerde merak duygusunun artması güdüleyici bir etken olup, ders başarısının gerçekleşmesinde etken olabilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içimde vatan ve millet sevgisinin artmasını sağladı.” ifadesine öğrencilerin %36,6’sı “Katılıyorum”, %38,2’si “Tamamen

Katılıyorum” demiştir. Bu bulgu öğrencilerin vatan ve millet sevgisinin artmasında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersini etki olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Türk Milli Eğitimi Temel Kanunu’nda yetiştirilmek istenen bireylerin “vatanını ve milletini seven” bireyler olması gerekliliği belirtilmiştir (bkz. 1739 sayılı Türk Milli Eğitimi Genel Kanunu 2.madde/ meb.gov.tr). Bu bulgu T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin bu amaca hizmet ettiğini ve bu konuda başarılı olduğunu gösteriyor olabilir. Bu durum da dersin gerekliliğini artırıcıdır, denilebilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi vatan topraklarının kolay kazanılmadığını fark etmemi sağladı.” ifadesine öğrencilerin %51,6’sı “Tamamen Katılıyorum” derken %31,2’si “Katılıyorum” demiştir. Bu bulguya göre öğrencilerin yaklaşık %83’ü vatan topraklarının kolay kazanılmadığını fark etmelerinde dersin önemli olduğunu düşünmektedirler, denilebilir. Dersin içeriğinde yer alan Milli Mücadele Yılları anlatılırken sadece siyasi boyutta kalmayıp, yaşanan zorlukların, milli kahramanların yaptıklarının, Türk askerlerinin ve cephe gerisinde Türk Kadının fedakârlıklarının anlatılması buna etkindir, denilebilir. Çünkü sadece siyasi boyutta anlatmak bu kazanıma ulaştırmaz. Bu konuda benzer ifadeler kullanan Saray (2005: 102), öğrencilerin milli duygularının ateşlenmesinde ve ilgisinin artırılmasında milli kahramanların yaşadıklarının anlatılmasını son derece etkili olduğunu, bu konuda görsel materyaller kullanılabileceğini, ilmi kuruluşlardan yardım alınabileceğini belirtirken tüm bunlar için öğretmenlerimizin okuma ve araştırma içinde olmaları gerektiğini söylemektedir.

“T.C. İnkılâp Tarihi dersi devlet otoritesinin önemini öğretti.” ifadesine öğrencilerin %40,6’sı “Katılıyorum”, %28,6’sı “Tamamen Katılıyorum”, %17,9’u “Kararsızım” demiştir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %69’unun devlet otoritesinin öneminin anlaşılmasında dersin etkin olduğunu düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Bu maddenin ortalaması diğer maddelerin ortalamasından düşüktür. Devlet otoritesi ifadesinin içeriğinin tam olarak bilinmemesi buna etken olmuştur, denilebilir. T.C. İnkılâp Tarihi Dersi müfredatında devlet otoritesinin sağlanmasına yönelik konular mevcuttur. Düzenli Ordunun Kurulması, Tekâlif-i Milliye emirlerinin uygulanması,

Ayaklanmalara Karşı alınan tedbirler vb. öğrenciler bu konularla ankette yer alan “devlet otoritesinin önemi” ifadesi arasında gerekli bağı kuramamış olabilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi dersinde Atatürk ve Türk Milletinin fedakârlıklarını öğrenmek vatanıma severek hizmet etme isteğimi artırdı.”ifadesine katılımcıların %39,7’si “Katılıyorum”, % 35,5’i “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %76’sı Atatürk ve Türk Milletinin fedakârlıklarını öğrenmenin vatana severek hizmet etme isteklerini artırdığını düşünmektedirler, şeklinde yorumlanabilir. Bu madde yukarıdaki “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi vatan topraklarının kolay kazanılmadığını fark etmemi sağladı.”ifadesini de desteklemektedir.

“T.C. İnkılâp Tarihi dersinde milli bağımsızlığın her şeyden daha önemli olduğunu fark ettim.” ifadesine öğrencilerin %46’sı “Tamamen Katılıyorum” seçeneğini işaretlemiş,% 36,1’i “Katılıyorum” demiştir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %82’si milli bağımsızlığın her şeyden daha önemli olduğunu fark etmesinde dersin etkin olduğunu düşünmektedir şeklinde yorumlanabilir. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin kazandırmak istediği amaçlardan birisi de milli bağımsızlıktır. Millî mücadelenin yapılma gayesi de budur. Atatürk Nutuk’ta milli mücadelenin amacını açıklarken Osmanlı Devleti’nin o dönemki vaziyetini anlatarak şöyle der: “Bu vaziyet karşısında bir tek karar vardı. O da milli egemenliğe dayanan, kayıtsız ve şartsız bağımsız yeni bir Türk Devleti tesis etmek!” (Kocatürk, 1999: 7). Öğrencilerin %85’inin bağımsızlığın her şeyden daha önemli olduğunu düşünmeleri bu amaca ulaşıldığını gösteriyor olabilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi dersi sayesinde İstiklal Marşını daha gururla okuyorum.” ifadesine öğrencilerden %46,2’si “Tamamen Katılıyorum”, %29,3’ü “Katılıyorum” seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %75’inin İstiklal Marşı’nı daha gururla okumalarında dersin önemli olduğunu düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Bununla birlikte bağımsızlığın sembolü olan İstiklal Marşı ile ilgili ifadenin öğrencilerin %75’i tarafından olumlu yanıtlanması, yukarıdaki “T.C. İnkılâp Tarihi dersinde milli bağımsızlığın her şeyden daha önemli olduğunu fark ettim.”

ifadesine verilen %85'lik olumlu yanıt ile çeliştiği söylenebilir. Bunun sebebi bayrak törenlerinde yapılan uzun ve sıkıcı konuşmaların İstiklal Marşı'na yönelik tutumu olumsuz etkilemesi olabilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi içimdeki bayrak sevgisini ve saygısını artırdı.” ifadesine katılımcıların %44'ü “Tamamen Katılıyorum”, %33,3'ü “Katılıyorum” demiştir. Bu öğrencilerin yaklaşık %73'ü bayrak sevgi ve saygısının artmasında dersin önemli olduğunu düşünmektedir, şeklinde yorumlanabilir. Bu bulgu bir üst maddeyi de doğrular niteliktedir.

“T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi milli gelenek ve göreneklerimizin yaşatılması gerekliliğini öğretti.” ifadesine katılımcıların %38'i “Tamamen Katılıyorum”, %36,6'sı “Katılıyorum” seçeneğini işaretlemiştir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %75'inin milli gelenek ve göreneklerimizin yaşatılması gerekliliğini öğrenmelerinde dersin önemli olduğunu düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Dersin içeriğinde milli gelenek ve göreneklerimiz ile ilgili bir konu olmamasına rağmen öğrencilerin bu şekilde düşünmesinin nedeni özellikle milliyetçilik ile ilgili konuların etkin olarak işlenmesi olabilir. Zira Karpat (2010: 37)'a göre milliyetçilik kendini millet olarak gören grupların milli kültürlerini dillerini ve geçmişlerini yücelten bir ideolojidir. Milli Gelenek ve göreneklerimizin yaşatılması düşüncesi milli kültürümüzün yaşatılması düşüncesini doğurur. Öğrenciler bu konuda dersi etken bulmaktadır, denilebilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi vatanıma karşı iç ve dış tehditlere karşı daha duyarlı olmamı sağladı.” ifadesine katılımcıların %40'ı “Tamamen Katılıyorum”, %39,8'i “Katılıyorum” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %80'inin iç ve dış tehditlere karşı daha duyarlı olmalarında dersin etken olduğunu düşündükleri şeklinde yorumlanabilir. Zaten T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi kazanımlarından 28. Kazanım “Türkiye'ye yönelik iç ve dış tehdidi kavrar .” (www.meb.gov.tr) kazanımı olup bu bulgu bu kazanımın gerçekleştiğine de bir kanıt olabilir. İç ve dış tehditlerin bilinmesi bağımsızlığımızın devamı adına oldukça

önemlidir. Bu sebeple bu bulgu T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin önemi artırmaktadır, denilebilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi dersi öteki milletlerin milli kimliklerine saygı duymamı sağladı.” ifadesine öğrencilerin %37,1’i “Tamamen Katılıyorum”, %34,5’i “Katılıyorum”, %17,6’sı “Kararsızım” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Öğrencilerin yaklaşık %71’i olumlu yanıt belirtmiştir. Öteki milletlerin milli kimliklerine saygı duymak, öncelikle kendi milli kimliğini fark edip kimliğine saygı duymakla başlamaktadır. Bilgin, milli kimlik için “belli bir topluluğun üyelerinin kendilerini diğer topluluk üyelerinden ayırt eden farklılaştıran bir aidiyet duygusudur. Bu duygu topluluk üyelerinin kendilerini belirli bir ‘biz’in mensupları olarak ‘onlar’dan farklılıklarını vurgulayarak kendi içlerinde birleştirmektedir.” (Bilgin, 1995: 65) demektedir. Bu sebeple bu bulgu ile öğrencilerin milli kimliklerinin farkında olarak öteki milletlerin kimliklerine saygı duymalarında dersi önemli buldukları söylenebilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi Dersi bir milli kimliğin oluşmasında milli dilin önemli olduğunu fark etmemi sağladı.” ifadesine katılımcıların %37,9’u “Tamamen Katılıyorum”, %37,3’ü “Katılıyorum” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %76’sının milli kimliğin oluşmasında milli dilin önemli olduğunu fark etmelerinde dersi etken olarak görmektedirler, şeklinde yorumlanabilir. Dil toplumların ulus statüsüne taşınmasında en önemli öğelerin başında gelmektedir (Birsell, 2013: 41). Bu sebeple milli kimlik unsurlarının başında milli dil gelmektedir. Atatürk’te bu konuda “Milli his ile dil arasındaki bağ çok kuvvetlidir. Dilin milli ve zengin olması milli hissin gelişmesinde başlıca etkidir...” (Kocatürk, 1999: 149) diyerek milli bilincin oluşmasında dilin önemine dikkat çekmiştir. Öğrencilerin milli dilin önemini fark etmelerinde T.C. İnkılâp Tarihi dersini etken olarak görmeleri dersin önemini artırmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi Dersi sayesinde milli kimliğin oluşumunda din ve vicdan hürriyetinin önemli olduğunu fark ettim.” ifadesine öğrencilerin %44’ü “Tamamen Katılıyorum”, %36,3’ü “Katılıyorum” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %80’inin milli kimliğin oluşumunda din ve vicdan hürriyetinin

önemli olduğunu fark etmelerinde dersin etken olduğunu düşünmektedir, şeklinde yorumlanabilir. Din vicdan hürriyetinin önemi T.C. İnkılâp Tarihi konuları içinde özellikle Laiklik ilkesi işlenirken kavranabilecek bir konudur. Öğrencilerin bu ifadeye yüksek düzeyde olumlu yanıt vermeleri laiklik ilkesinin etkin bir şekilde işlendiğini göstermektedir, denilebilir.

“T.C. İnkılâp Tarihi Dersinin milli kimlik bilinci oluşturmada etkili bir ders olduğunu düşünüyorum.” ifadesine öğrencilerin %38,5’i “Tamamen Katılıyorum”, %35,8’i “Katılıyorum” seçeneklerini işaretlemişlerdir. Bu bulgu öğrencilerin yaklaşık %74’ünün milli kimlik bilicinin oluşumunda T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersini önemli bulmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 4. 2. ye ait sonuçlar incelendiğinde sorulara verilen cevapların aritmetik ortalamasının $\bar{X}=4.0103$ ile “Katılıyorum” şeklinde olduğu görülmektedir. En yüksek ortalamanın $\bar{X}=4.2235$ ile T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi vatan topraklarının kolay kazanılmadığını fark etmemi sağladı.” ifadesine ait olduğu en düşük ortalamanın ise $\bar{X}=3.8010$ ile “T.C. İnkılâp Tarihi dersi devlet otoritesinin önemini öğretti.” ifadesine ait olduğu görülmektedir. En yüksek ortalamanın” T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi vatan topraklarının kolay kazanılmadığını fark etmemi sağladı.” ifadesine ait olmasında milli mücadele dönemi konularının daha yoğun olması ve bu konuların daha etkili işlenmiş olması sebep olabilir. En düşük ortalamanın devlet otoritesi ile ilgili olması, öğrencilerin devlet otoritesinin ne anlama geldiğini tam olarak bilmemeleri bu sebeple maddeyi yorumlayamamaları etken olabilir. Bölümde yer alan 16 ifadenin tamamına yüksek düzeyde olumlu yanıtlar verilmesi T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin milli kimlik kazanımına olumlu etkide bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durum dersin önemini artırmaktadır.

4.3. Araştırmanın Üçüncü Alt Problemine Ait Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın üçüncü alt problemin “Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin Milli Kimlik Kavramına ilişkin ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik

bilinci kazanımına etkisine ilişkin görüşleri **cinsiyet** değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklinde belirlenmiştir. Bu problemin çözümünde normal dağılım olduğu için parametrik olan testlerden t-testi uygulanmış ve sonuçlar yorumlanmıştır. Buna göre t-testi sonuçları ve yorumları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.3. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin Milli Kimlik Kavramına ilişkin Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Kadın	601	60.4126	8.89884	690,579	1.1	,268
Erkek	383	59.6710	11.0054			

0 H : Cinsiyete göre toplam milli kimlik kavramı ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark yoktur.

1 H : Cinsiyete göre toplam milli kimlik kavramı ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark vardır.

$t_{(690,579)}=1.108$, $p\ 0,268 > 0.05$ olduğundan 1 H reddedilir. 0 H kabul edilir. Cinsiyete göre toplam milli kimlik kavramı ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark yoktur. Yani cinsiyet değişkeni milli kimlik kavramı ile ilgili düşüncelerde belirleyici bir faktör değildir diyebiliriz. Okur (2013: 77)’un çalışmasında Milli Kimlik bilinci ile ilgili ifadelerde de kızların yanıtlarının ortalaması erkeklere oranla daha yüksek iken bizim çalışmamızda Milli Kimlik ile ilgili ifadeler bölümünde cinsiyet arası bir farklılık görülmemiştir.

Tablo 4.4. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi Dersinin Milli Kimlik Kazanımına ilişkin Puanlarının Cinsiyete Göre t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Kadın	601	65.7720	11,44798	678,406	5,350	,000
Erkek	383	61,0914	14,47997			

0 H : Cinsiyete göre toplam T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin milli kimlik kazanımına etkisi ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark yoktur.

1 H : Cinsiyete göre toplam T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin milli kimlik kazanımına etkisi ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark vardır.

$t_{(678,406)}=5,350$, $p0,000 < 0,05$ olduğundan H_0 hipotezi reddedilir, cinsiyete göre toplam T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik kazanımına etkisi ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark vardır. Kızların puanları erkeklere göre daha yüksektir. Kızlarda T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi milli kimlik kazanımına erkeklere göre daha fazla etki etmektedir denilebilir. Okur (2013: 77)'un yaptığı çalışmada da kız öğrencilerin milli kimlik kazanımına ilişkin değerleri erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır. Cinsiyetler arasında ranj aralığının fazla olması sonuçları etkilemiş olabilir.

4.4. Araştırmanın Dördüncü Alt Problemine İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın dördüncü alt problemi “Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin Milli Kimlik Bilinci ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin Milli kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili görüşleri okul türü değişkenine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklinde belirlenmiştir. Okul türü olarak Anadolu ve Meslek Liseleri belirlenmiştir. Bu problemin çözümünde normal dağılım olduğu için parametrik olan testlerden t-testi uygulanmış ve sonuçlar yorumlanmıştır. Buna göre t-testi sonuçları ve yorumları aşağıdaki gibidir.

Tablo 4.5. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin Milli kimlik kavramına ilişkin puanlarının Okul Türüne Göre t-testi Sonuçları

Okul Türü	N	$\bar{X}$	S	Sd	t	p
Anadolu Lisesi	711	60.5260	9.97329	533,492	2.166	0,031
Meslek Lisesi	273	59.0769	9.16222			

H_0 : Okul Türüne göre toplam milli kimlik kavramı ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark

yoktur.

H_1 : Okul Türüne göre toplam milli kimlik kavramı ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark

vardır.

$t(533,492)=2,166$, $p 0,031 < 0,05$ olduğundan $0 H$ hipotezi reddedilir, okul türüne göre toplam milli kimlik kavramı puanları ortalamaları arasında fark vardır. Yani okul türü milli kimlik kavramı üzerinde etkilidir diyebiliriz. Ortalamalar incelendiğinde Anadolu Liselerinde milli kimlik kavramı bilgisi Meslek Liselerine göre daha pozitiftir. Bunun sebebi olarak Anadolu Liselerinde kültür dersleri denilen Tarih, T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük, Edebiyat, Coğrafya gibi derslerin Üniversiteye giriş sınav için daha önemli görülmesi, Meslek Liselerinde ise meslek derslerinin daha önemli görülmesi olduğu söylenebilir. Meslek Liselerinin daha çok bir meslek kazandırmaya yönelik olması burada ki öğrencilerin yapısının (akademik, sosyo-ekonomik vb.) daha farklı olması da buna etken olabilmektedir. Bu sonuçtan hareketle Meslek Liselerinde milli kimlik bilgisine yönelik çalışmalar artırılmalıdır. Bununla birlikte okul türüne göre öğrenci sayılarının farklı olması sonuçları etkilemiş olabilir.

Tablo 4.6. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi Dersinin Milli Kimlik Kazanımına ilişkin Puanlarının Okul Türüne Göre t-Testi Sonuçları

Okul Türü	N	X	S	Sd	t	p
Anadolu Lisesi	711	63,5120	13,21297	537,826	-1,793	0,74
Meslek Lisesi	273	65,0916				

$0 H$: Okul türüne göre toplam T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin milli kimlik kazanımına etkisi ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark yoktur.

$1 H$: Okul türüne göre toplam T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin milli kimlik kazanımına etkisi ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark vardır.

$t_{(537,826)}=-1.1793$, $p 0,74 > 0.05$ olduğundan $1 H$ reddedilir. $0 H$ kabul edilir. Okul türüne göre toplam T.C. inkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Milli Kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark yoktur. Yani okul türü değişkeni T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi milli kimlik kazanımına etkisinde belirleyici bir faktör değildir diyebiliriz. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik kazanımına olumlu etki ettiği sonucu yukarda belirtildiğinden okul türü değişkeninin bu durumu etkilememesi dersin önemini artırmaktadır.

Tablo 4.7. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin Milli Kimlik Bilinci ile ilgili görüşlerinin yaşanılan coğrafi bölgeye göre puanlarının betimsel istatistikleri

Bölge	N	$\bar{X}$	SS
Akdeniz Bölgesi	210	59,3381	8.41876
Doğu Anadolu Bölgesi	109	54,8991	12.28364
Ege Bölgesi	213	60,8075	8.70185
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	56.1304	11.40871
İç Anadolu Bölgesi	159	64.5597	8.94327
Karadeniz Bölgesi	102	63.7451	7.91875
Marmara Bölgesi	99	58.9293	8.2142

Analiz sonuçları lise üçüncü sınıf öğrencilerinin milli kimlik kavramı ile ilgili görüşlerinin yaşanılan coğrafi bölgeye göre puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. $F(6, 977)=17,863$, $p 0,00<0,05$ olduğundan bölgeler arasında milli kimlik kavramına ait görüşlerin farklı olduğu söylenebilir. Buna göre sırasıyla İç Anadolu ($\bar{X}=64,5597$), Karadeniz ($\bar{X}=63,7451$), Ege ($\bar{X}=60,8075$) Bölgelerinin puan ortalamaları diğer bölgelere göre daha yüksektir. Bu bulguya göre bu bölgelerdeki milli kimlik kavramı ile ilgili sonuçların diğer bölgelere göre daha yüksek olduğu söylenebilir. İç Anadolu’da milli kimlik kavramı ile ilgili sonuçların en yüksek olmasında Milli Mücadele’de önemli rol oynayan Sivas, Ankara gibi şehirlerin burada olması, milli mücadelenin bu bölgede yoğun olarak yaşanması ve bu bağlamda, öğretimde yakından uzağa ilkesinin uygulanmasının etkili olduğu söylenebilir. Güney Doğu Anadolu Bölgesi ($\bar{X}=56,1304$) ile ve Doğu Anadolu Bölgesi ($\bar{X}=54,8991$) ile en düşük puan ortalamalarına sahiptir. Ortalamaların düşük olmasında bu bölgelerde etnik farklılığın kendini daha fazla hissettirmesinin sebep olduğu söylenebilir. Ayrıca Marmara Bölgesi’nin özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinden yoğun göç alması sebebiyle bu bölgeler ile benzer sonuçlara sahip olduğu şeklinde de yorum yapılabilir.

Milli Kimlik Kavramı ile ilgili farklılığın, hangi bölgeler arasında olduğunun tespiti için yapılan Tamhane’s t-2 testi sonuçları ise aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.8. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin Milli Kimlik Bilinci ve ilgili görüşlerinin yaşanılan coğrafi bölgeye göre Tamhane's t-2 testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) bölge	(J) bölge	Ortalama Fark (I-J)	S. Hata	Anlamlılık
Tamhane	Akdeniz B	Doğu Anadolu B	4,43901*	1,31217	,019
		Ege B	-1,46942	,83247	,819
		Güneydoğu Anadolu B	3,20766	1,32373	,298
		İç Anadolu B	-5,22165*	,91681	,000
		Karadeniz B	-4,40700*	,97585	,000
		Marmara B	,40880	1,00949	1,000
	Doğu Anadolu B	Akdeniz B	-4,43901*	1,31217	,019
		Ege B	-5,90843*	1,31901	,000
		Güneydoğu Anadolu B	-1,23135	1,67304	1,000
		İç Anadolu B	-9,66067*	1,37380	,000
		Karadeniz B	-8,84602*	1,41388	,000
		Marmara B	-4,03021	1,43731	,111
	Ege B	Akdeniz B	1,46942	,83247	,819
		Doğu Anadolu B	5,90843*	1,31901	,000
		Güneydoğu Anadolu B	4,67708*	1,33052	,012
		İç Anadolu B	-3,75224*	,92657	,001
		Karadeniz B	-2,93759	,98503	,065
		Marmara B	1,87822	1,01836	,765
	Güney Doğu Anadolu B	Akdeniz B	-3,20766	1,32373	,298
		Doğu Anadolu B	1,23135	1,67304	1,000
		Ege B	-4,67708*	1,33052	,012
		İç Anadolu B	-8,42931*	1,38485	,000
		Karadeniz B	-7,61466*	1,42462	,000
		Marmara B	-2,79886	1,44787	,695
	İç Anadolu B	Akdeniz B	5,22165*	,91681	,000
		Doğu Anadolu B	9,66067*	1,37380	,000
		Ege B	3,75224*	,92657	,001
		Güney Doğu Anadolu B	8,42931*	1,38485	,000
		Karadeniz B	,81465	1,05726	1,000
		Marmara B	5,63046*	1,08839	,000
	Karadeniz B	Akdeniz B	4,40700*	,97585	,000
		Doğu Anadolu B	8,84602*	1,41388	,000
		Ege B	2,93759	,98503	,065
		Güney Doğu Anadolu B	7,61466*	1,42462	,000
		İç Anadolu B	-,81465	1,05726	1,000
		Marmara B	4,81581*	1,13857	,001
	Marmara B	Akdeniz B	-,40880	1,00949	1,000
		Doğu Anadolu B	4,03021	1,43731	,111
		Ege B	-1,87822	1,01836	,765
		Güney Doğu Anadolu B	2,79886	1,44787	,695
		İç Anadolu B	-5,63046*	1,08839	,000
		Karadeniz B	-4,81581*	1,13857	,001

Lise üçüncü Sınıf Öğrencilerinin yaşadıkları coğrafi bölgeye göre milli kimlik kavramına ait görüşlerinin hangi bölgeler arasında farklı olduğunu belirlemek için yapılan Tamhane's t-2 testi sonuçlarına göre:

- Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri; Doğu Anadolu Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşlerinden farklılık göstermekte, Ege, Güneydoğu Anadolu ve Marmara Bölgesinde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile benzerlik göstermektedir.
- Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri; Akdeniz Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi, Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşlerinden farklılık göstermekte, Güneydoğu Anadolu ve Marmara Bölgesinde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile benzerlik göstermektedir. Bu farklılığın oluşmasında etnik unsurların önemli olduğu söylenebilir. Marmara Bölgesinin göç alan bir bölge olması özellikle Güneydoğu ve Doğu Anadolu'dan aldığı göçlerin bölgenin etnik yapısı üzerindeki etkisi bu benzerliği oluşturmuş olabilir.
- Ege Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri; İç Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşlerinden farklılık göstermekte, Marmara Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile benzerlik göstermektedir.
- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri; İç Anadolu Bölgesi, Ege Bölgesi, Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşlerinden farklılık göstermekte, Doğu Anadolu, Akdeniz ve Marmara Bölgelerinde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile benzerlik göstermektedir.
- İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri; Akdeniz, Doğu Anadolu, Ege, Güneydoğu Anadolu, Marmara Bölgeleri ile farklılık gösterirken Karadeniz Bölgesi ile benzerlik göstermektedir.
- Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri; Akdeniz, Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve Marmara Bölgelerinde yaşayan öğrencileri görüşlerinden farklılık gösterirken, Ege ve İç Anadolu Bölgelerinde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile benzerlik göstermektedir.

-Marmara Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri; İç Anadolu ve Karadeniz Bölgeleri'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile farklılık gösterirken, Akdeniz, Güneydoğu Anadolu, Doğu Anadolu, Ege Bölgelerinde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile benzerlik göstermektedir.

Tablo 4.9. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin Milli kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili görüşlerinin yaşanılan coğrafi bölgeye göre puanlarının betimsel istatistikleri

Bölge	N	$\bar{X}$	S
Akdeniz Bölgesi	210	66,8762	9,48552
Doğu Anadolu Bölgesi	109	55,5046	14,90254
Ege Bölgesi	213	67,1221	10,74464
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	92	55,8587	13,54324
İç Anadolu Bölgesi	159	66,6478	13,62385
Karadeniz Bölgesi	102	66,8922	11,70504
Marmara Bölgesi	99	60,3737	12,65200

Analiz sonuçları lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili görüşlerinin yaşanılan coğrafi bölgeye göre puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. $F(6, 977)=23,996$, $p = 0,00 < 0,05$ olduğundan bölgeler arasında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili görüşlerin farklı olduğu söylenebilir. Buna göre sırasıyla Ege ($\bar{X}=67,1212$), Karadeniz ($\bar{X}=66,8922$), Akdeniz ($\bar{X}=66,8762$) Bölgelerinin puan ortalamaları diğer bölgelere göre daha yüksektir. Ege Bölgesi'nin puan ortalamalarının en yüksek olmasında T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi müfredatında yer alan Milli Mücadele'de asıl önemli savaşların cereyan ettiği Batı Cephesi Savaşları'nın bu bölgede gerçekleşmiş olması ve bunun öğrencilerde milli Kimlik oluşumunu olumlu etkilemesi etken olabilir. Yine öğretimde yakından uzağa ilkesinin etkisi ortalamaların yüksek oluşunda kendini göstermektedir denilebilir.

En düşük puan ortalamalarına ise Doğu Anadolu Bölgesi ($\bar{X}=55,546$) ortalama ile ve Güney Doğu Anadolu Bölgesi ($\bar{X}=55,8587$) ortalama ile sahiptir. Ortalamaların düşük olmasında milli kimlik kavramı sonuçlarına paralel olarak T.C. İnkılâp Tarihi ve

Atatürkçülük Dersi'nin işlenişinde öğrencilerde var olan etnik tutumun etkili olduğu söylenebilir.

T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili farklılığın, hangi bölgeler arasında olduğunun tespiti için yapılan Tamhane's t-2 testi sonuçları ise aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 4.10. Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik kazanımına etkisi ilgili görüşlerinin yaşanan coğrafi bölgeye göre Tamhane's t-2 testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) bölge	(J) bölge	Ortalama Fark (I-J)	S. Hata	Anlamlılık
Tamhane	Akdeniz B	Doğu Anadolu B	11,37160*	1,57033	,000
		Ege B	-,24588	,98512	1,000
		Güneydoğu Anadolu B	11,01749*	1,55632	,000
		İç Anadolu B	,22839	1,26325	1,000
		Karadeniz B	-,01597	1,33104	1,000
		Marmara B	6,50245*	1,43016	,000
	Doğu Anadolu B	Akdeniz B	-11,37160*	1,57033	,000
		Ege B	-11,61748*	1,60608	,000
		Güneydoğu Anadolu B	-,35411	2,00778	1,000
		İç Anadolu B	-11,14321*	1,79021	,000
		Karadeniz B	-11,38757*	1,83867	,000
		Marmara B	-4,86915	1,91164	,217
	Ege B	Akdeniz B	,24588	,98512	1,000
		Doğu Anadolu B	11,61748*	1,60608	,000
		Güneydoğu Anadolu B	11,26337*	1,59239	,000
		İç Anadolu B	,47427	1,30743	1,000
		Karadeniz B	,22991	1,37303	1,000
		Marmara B	6,74833*	1,46932	,000
	Güneydoğuanadolu B	AkdenizB	-11,01749*	1,55632	,000
		Doğu Anadolu B	,35411	2,00778	1,000
		Ege B	-11,26337*	1,59239	,000
		İç Anadolu B	-10,78910*	1,77793	,000
		Karadeniz B	-11,03346*	1,82672	,000
		Marmara B	-4,51504	1,90016	,325
	İç Anadolu B	Akdeniz B	-,22839	1,26325	1,000
		Doğu Anadolu B	11,14321*	1,79021	,000
		Ege B	-,47427	1,30743	1,000
		Güneydoğu Anadolu B	10,78910*	1,77793	,000
		Karadeniz B	-,24436	1,58448	1,000
		Marmara B	6,27406*	1,66861	,005
	Karadeniz B	Akdeniz B	,01597	1,33104	1,000
		Doğu Anadolu B	11,38757*	1,83867	,000
		Ege B	-,22991	1,37303	1,000
		Güneydoğu Anadolu B	11,03346*	1,82672	,000
		İç Anadolu B	,24436	1,58448	1,000
		Marmara B	6,51842*	1,72050	,004
	Marmara B	Akdeniz B	-6,50245*	1,43016	,000
		Doğu Anadolu B	4,86915	1,91164	,217
		Ege B	-6,74833*	1,46932	,000
		Güneydoğu AnadoluB	4,51504	1,90016	,325
		İç Anadolu B	-6,27406*	1,66861	,005
		Karadeniz B	-6,51842*	1,72050	,004

Lise üçüncü sınıf öğrencilerinin yaşadıkları coğrafi bölgeye göre T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli kimlik kazanımına etkisine ait görüşlerinin hangi bölgeler arasında farklı olduğunu belirlemek için yapılan Tamhane's t-2 testi sonuçlarına göre:

- Akdeniz Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri; Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Marmara Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşlerinden farklılık göstermekte, Ege, İç Anadolu ve Karadeniz Bölgelerinde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile benzerlik göstermektedir.

- Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Marmara Bölgesi ile benzer diğer bölgeler ile farklıdır. Bu farklılığın sebebi etnik yapının etkisidir denilebilir. Marmara Bölgesi göç alan bir bölge olduğu için etnik yapı buradaki öğrencilerin görüşleri üzerinde etkili olmuştur diye yorumlanabilir.

- Ege Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri, Doğu Anadolu Marmara ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri ile farklı diğer bölgeler ile benzer özellik göstermektedir. Özellikle Karadeniz ve İç Anadolu Bölgeleri ile benzer sonuçların olmasında Milli Mücadele'de anlatılan konuların bu bölgelerde gerçekleşmiş olması etkili olabilir.

- Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri Doğu Anadolu ve Marmara Bölgeleri'ndeki öğrenciler ile benzer, diğer bölgeler ile farklı özellik göstermektedir.

- İç Anadolu Bölgesi'nde yaşayan öğrencilerin görüşleri Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu, Marmara Bölgeleri'ndeki öğrenciler ile farklı, diğer bölgeler ile benzer özellik göstermektedir.

- Karadeniz Bölgesinde yaşayan öğrencilerin görüşleri, Doğu Anadolu Marmara ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri'ndeki öğrencilerin görüşleri ile farklı diğer bölgeler ile benzer özellik göstermektedir.

- Marmara Bölgesi'nde öğrencilerin görüşleri Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde yaşayan öğrencilerin görüşleri ile benzer diğer bölgelerdeki öğrencilerin görüşleri ile farklı özellik göstermektedir.

Bu bulgular Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu Bölgeleri'nde ve Marmara Bölgesi'nde (yoğun göçten dolayı) etnik unsurların etkili olduğunu, bu durumda bu

bölgelerdeki öğrencilerin milli kimlik kavramına ve T.C. İnkılâp Tarihi'nin milli kimlik kazanımı oluşturmaya bakış açılarını etkilediğini göstermektedir. Bununla beraber Ege, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgeleri'ndeki öğrencilerin cevaplarının benzer olmasında Milli Mücadelede bu bölgelerin ayrı bir öneminin olması ve bu önemin derslerde vurgulanmış olması etkili olabilir.

V. BÖLÜM

5. Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerine ait sonuçlar sıralanmış ardından araştırmanın sonuçlarına ait önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

Bu bölümde Türkiye'nin yedi coğrafi bölgesindeki farklı iki türdeki (Meslek Liseleri ve Anadolu Liseleri) ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören lise üçüncü sınıf öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinin milli kimlik kazanımına etkisi hakkındaki görüşlerine ilişkin sonuçlara yer verilmiştir

Araştırmaya yön veren genel düşünce “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersinde kazandırılmak istenen bilgiler öğrenciler tarafından yeterli düzeyde öğrenilmişse, öğrenciler T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük sayesinde mili bir kimlik kazandıklarını düşünüyorlarsa T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi milli kimlik kazanımına olumlu etki etmektedir.” şeklindedir. Bundan hareketle öğrencilerin milli kimlik bilgisi ve T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük derslerinin milli kimlik bilinci oluşturmadaki rolüne ilişkin görüşlerini tespit etmeye yönelik olarak hazırlanan ölçekle elde edilen sonuçlar aşağıdaki gibidir:

1. “Milli Kimlik Bilinci İfadeleri” bölümünde öğrenci görüşlerinin ortalaması $\bar{X}=3.810$ “Katılıyorum” düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. En yüksek ortalamanın $\bar{X}=4.2587$ ile “Kimlik kişiyi başkalarından ayıran farklılıklardır.” ifadesine ait olduğu, en düşük ortalamanın ise $\bar{X}=2.7963$ ile

“Kimlik ile kişilik aynı kavramlardır.” ifadesine ait olduğu görülmektedir. Bu bölümde yer alan ifadelerden ikisi (2, 4) dışındaki ifadeler ile ilgili öğrenci görüşlerinin “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” düzeyinde olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin yaklaşık %48’i ‘kimlik ile kişiliğin farklı olduğu’ bilgisine sahip iken %52’lik bir kısmın bu bilgiye sahip olmadığı görülmektedir. Kimlik kavramının ne olduğu bilinse de içeriği konusunda öğrencilerin tam olarak bilgi sahibi olmadığı görülmektedir. “İnsanın birden çok kimliği vardır” ifadesine öğrencilerin yaklaşık %42’si katılıyorum demiştir.

2. T.C.İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Bilinci Oluşturmadaki Rolüne İlişkin Görüşler” bölümünde öğrenci görüşlerinin ortalaması $\bar{X}=4.0103$ ile “Katılıyorum” şeklinde olduğu görülmektedir. En yüksek ortalamanın $\bar{X}=4.2235$ ile “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi vatan topraklarının kolay kazanılmadığını fark etmemi sağladı.” ifadesine ait olduğu en düşük ortalamanın ise $\bar{X}=3.8010$ ile “T.C. İnkılâp Tarihi dersi devlet otoritesinin önemini öğretti.” ifadesine ait olduğu görülmektedir.
3. Öğrencilerin görüşleri cinsiyetlerine göre karşılaştırıldığında, “Milli Kimlik Bilinci İfadeleri” bölümünde cinsiyet değişkeni bir anlam ifade etmediği görülmüştür.
4. “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi” ile ilgili bölüme verilen yanıtlar incelendiğinde kız öğrencilerin yanıtlarının ortalaması erkek öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır.
5. Öğrencilerin görüşleri okul türüne göre karşılaştırılmıştır. Okul türüne göre anketin birinci bölümünde yer alan Milli Kimlik Kavramına İlişkin İfadelere verilen yanıtların puanları ortalamaları arasında fark vardır. Yani okul türünün milli kimlik kavramı üzerinde etkili olduğu sonucu çıkmıştır.

Ortalamalar incelendiğinde Anadolu Liselerinde milli kimlik kavramı bilgisi Meslek Liselerine göre daha pozitifdir.

6. Anketin “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi” ile ilgili bölümündeki sonuçlara bakıldığında ise Okul türüne göre toplam T.C. inkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Milli Kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili puanları ortalamaları arasında fark yoktur sonucu çıkmıştır. Yani okul türü değişkeni T.C. inkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Milli Kimlik Kazanımına etkisinde belirleyici bir faktör değildir denilebilir.
7. Öğrencilerinin Milli Kimlik Kavramı ile ilgili görüşleri bölgelere göre karşılaştırıldığında yaşanan coğrafi bölgeye göre öğrencilerin puanları ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğu görülmüştür. İç Anadolu, Karadeniz ve Ege Bölgelerinde yaşayan öğrencilerin puanları ortalamaları daha yüksek çıkarken, Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerindeki öğrencilerin puanları ortalamaları düşük çıkmıştır.
8. Milli Kimlik Kazanımına ilişkin görüşlerde bölgeler kendi içinde karşılaştırıldığında ise Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu, Marmara Bölgeleri’ndeki öğrencilerin görüşleri kendi içinde benzer sonuçlar gösterirken; İç Anadolu, Ege, Karadeniz Bölgelerindeki öğrencilerin görüşlerin sonuçları kendi içinde benzer özellik taşımaktadır.
9. Öğrencilerinin T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili görüşlerinin yaşanan coğrafi bölgeye göre anlamlı bir şekilde farklı olduğu görülmüştür. Sırası ile Ege, Karadeniz ve Akdeniz Bölgesi’nde yaşayan öğrencilerin puan ortalamaları en yüksek olarak belirlenmiştir.
10. Öğrencilerin “T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersinin Milli Kimlik Kazanımına etkisi ile ilgili görüşleri” bölgelere göre karşılaştırıldığında,

Doğu Anadolu, Güney Doğu Anadolu ve Marmara Bölgeleri’nden elde edilen sonuçlar kendi içinde benzer, diğerlerinden farklıdır. Diğer Bölgelerin sonuçları ise kendi içinde benzer bu üç bölgeden farklıdır.

5.2. Öneriler

“Öğrencilerde Milli Kimlik Bilinci ve T.C. İnkılâp Tarihi Dersinin Milli Kimlik Kazanımına Etkisi” adlı araştırmanın bulgularına dayalı olarak geliştirilen öneriler aşağıya maddeler halinde çıkarılmıştır:

Araştırmanın sonuçlarına ait öneriler:

1. Lise dönemi kimlik oluşumunda önemli bir dönem olduğundan liselerde kimlik ve milli kimlik ile ilgili psikolojik, kültürel, sanatsal vb. çalışmalara ağırlık verilmelidir. Meslek liselerinin milli kimlik ile ilgili sonuçları göz önüne alındığında meslek liselerinde bu tür çalışmalara daha fazla eğilmelidir.
2. T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Milli Kimlik Kazanımını olumlu etkilemektedir. Bu sebeple bu dersin öğretimine gerekli önem verilmeli, ders öğretimi esnasında öğretim ilkelerine dikkat edilmeli, bu konuda gerekli denetlemeler yapılmalıdır.
3. Özellikle Meslek Liselerinde kültür derslerinin ikinci plana atılması engellenmeli, bu amaçla gerekli planlamalar ilgililer tarafından yapılmalıdır.
4. “Milli Kimlik ve T.C. İnkılâp Tarihi Dersinin Milli Kimlik kazanımına etkisi” ile ilgili sonuçların bölgeler arasında farklı olduğu ve özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde ortalamaların düşük olduğu göz önüne alındığında bu bölgelerde yer alan Liselerde konu ile ilgili daha fazla çalışma ve etkinlik yapılması gereklidir. Bu konuda başta okul müdürleri

olmak üzere, dersin öğretmenleri ve diğer öğretmenler bir araya gelerek çeşitli faaliyetler organize etmelidirler.

5. Söz konusu bölgelerde Milli Kimlik duygusunun gelişmesinde ilgililerle birlikte toplumsal bütünlüğe vurgu yapan faaliyetler düzenlenmeli, Atatürk'ün "Ne mutlu Türk'ün diyene" özdeyişinin içerdiği anlam ders içi ve ders dışı faaliyetlerde iyi işlenmelidir.

Araştırmacılara ait öneriler:

1. Dersin saati artırılarak milli kimlik kazanımına etki edebilecek faaliyetler (tiyatro, drama Milli Mücadele'yi içeren filmler izlenmesi çeşitli yarışmalar düzenleme vb.) planlanmalıdır.
2. Öğrencilere milli kimlik kazandırabilmek adına yakın çevreden başlamak üzere tarihi mekân gezilerine ağırlık verilmeli, millî Mücadele'nin geçtiği yerler imkânlar ölçüsünde gezdirilmelidir.
3. T.C. İnkılâp Tarihi dersi diğer tarih dersleri ile beraber Türkçe ve Matematik dersleri gibi temel dersler arasına alınmalıdır. Türk Milli Eğitiminin milli şuur sahibi bireylerin yetiştirilmesine yönelik amaçları göz önüne alındığında bunun gerçekleşmesinin elzem olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçura, Y. (2007). *Türkçülük, Türkçülüğün tarihi gelişimi*. İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayınları
- Akbaba, B. (2009). Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersinin öğretimine yönelik bir durum değerlendirmesi (Gazi Üniversitesi örneği). *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13,1,29-52.
- Akbulut, D. A. (2005). Atatürk İlke ve İnkılap Tarihi hakkında. M. Saray ve H. Tosun (hızr.), *İlk ve orta öğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi: Mevcut durum ve çözüm önerileri* (ss. 19-24) İçinde. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Akıncı, A. (2013). Osmanlı-Türk milli kimliğinin oluşmasında Rusya Türkleri, göçler ve Türkoloji çalışmalarının rolü. *Akademik Bakış Dergisi*, 38,1-18.
- Aksoy, M. (2012). Günümüz Türkiye'si'nde ırkçılık- etnisite milliyetçilik. *Türk Yurdu Dergisi*, 295, 436-438.
- Alakel, M. (2011). İlk dönem Cumhuriyet Türkiye'si ulus inşası sürecinde milliyetçilik ve sivil-etnik ikilemine dair teorik tartışmalar. *Akademik Bakış Dergisi*, (5), 9,1-30.
- Alperen, B. B. (2008). *Tarih öğretmenlerinin Türkiye Cumhuriyeti inkılâp tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretimine ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler (kıdem, mezuniyet, okul türü ve cinsiyet) açısından incelenmesi (Konya örneği)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Aslan, C. (2009). *Avrupa kimliği oluşumuna Türk kimliğinin etkisi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, E. (1998). Devrim tarihi ders kitapları. S.Özbaran (hızr.), *Tarih Öğretimi Ders Kitapları Sempozyumu*, (ss.305-321) İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Aslan, E. ve Akçalı, A. (2007). Kimlik sunumu olarak tarih eğitimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 125-132.
- Avcı, C. (2005). Türk tarih tezi amacı uygulanışı ve sonuçları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (2), 11, 11-32.
- Baran, T. A. (2010). Atatürk'ün eğitim düşüncesi. *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları Sempozyumu (07-09 Aralık 2005)*, (hızr) M.A. Parlak (ss.19-33) Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Bilgin, N. (1995). *Evrenselcilik farklılık geriliminde kolektif kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Bilgin, N. (1996). *İnsan ilişkileri ve kimlik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Birsel, H. (2013). *Kimlik bataklığı*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Bolat, M. (2012). Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin oluşum sürecinde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp tarihi dersinin yeri ve amaçları. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (5), 8, 249-264.
- Bowman, G. (2010). Yitik ülke masalları: Filistin kimliği ve ulusal bilincin oluşması, (Çev) I. Gündüz, *Ulusal Kimlik ve Etnik Açılım*, İstanbul: Sarmal Yayınları.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Connoly, W.E. (1995). *Kimlik ve farklılık- siyasetin açmazlarına dair demokratik çözüm önerileri* (çev. F. Lekesizalın). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Çağatay, M. (1996). *Kimlik ve toplumsal barış*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çağatay, M. (2003). *Türkiye’de toplumsal eşitsizliklerin kaynağı olarak kurumsal kimlik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çalen, M. K. (2013). Bir kimlik siyaseti olarak Osmanlıcılık. *Türk Yurdu*, 308, 88-92.
- Çoban, S. (2005). *Küreselleşme ulus devlet azınlıklar ve dil*. İstanbul: Su Yayınları.
- Çok, F. (1994). Gelişim psikolojisi, ergenlik ve yetişkinlik. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27/2, 905-935.
- Demir, Ş. (2011).Tanzimat döneminde bir devlet politikası olarak Osmanlıcılık. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 29, 331-348.
- Demir,İ. (2011). Kimlik işlevleri ölçeği: Türkçe geçerlik ve güvenilirliği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*,11/2, 571-586.
- Demircioğlu, İ. H. (2012). *Tarih öğretiminde öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı*.Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H. ve Tokdemir, M. (2008). Değerlerin oluşturulma sürecinde tarih eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, (6), 15, 69-89.
- Deren, S. (2010). Türk milli kimliğinin kuruluşunda Osmanlılığın reddi: On beşinci yıl kitabı. *Çankaya University Journal of Humanities and Social Sciences*, 7, 551–567.
- Dinç, A. (2009) Kimlik Kavramı Üzerine, 25.04.2014 tarihinde <http://www.sorgulama-zamani.com> sitesinden alınmıştır.

- Dinç, C. (2011). Avrupa kimliği: Çatışan perspektifler, güncel değerlendirmeler ve endişeler. *Akademik Bakış Dergisi*,(5), 9,31-58.
- Doğaner, Y. (2006). *Türk eğitim sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti tarih öğretimi (10-11 Kasım 2005)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Ercilasun, A. B. Yirmi birinci yüzyıla girerken milli kimlik oluşturmada dilin önemi, 24.05.14 tarihinde <http://turkoloji.cu.edu.tr> sitesinden alınmıştır.
- Erdaş, S.(2006). Atatürk'ten günümüze Türk İnkılap Tarihi derslerine genel bir bakış, (Ed) Y. Doğaner, *Türk Eğitim Sisteminde Atatürkçülük ve Türkiye Cumhuriyeti Tarih Öğretimi (10-11 Kasım 2005)*,(ss.9-21) İçinde, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Erman, A. (2011). *Kimlik ve egemenlik-ulus devlet ve güvenlik sorunları*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Eroğlu, H. (1992). *Atatürk ve milliyetçilik*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi:10, TTK Basımevi.
- Feyzioğlu, T. (1986). *Atatürk ve milliyetçilik*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, Atatürk ve Atatürkçülük Dizisi:1, TTK Basımevi.
- Guibernau, M. (2010). Devletsiz uluslar; (Der) I.Gündüz, *Ulusal Kimlik ve Etnik Açılım*, I. Baskı, İstanbul: Sarmal Yayınları.

- Gürses, İ. ve Kılavuz, M.A.(2011). Erikson'un psiko-sosyal gelişim dönemleri teorisi açısından kuşaklararası din eğitimi ve iletişiminin önemi. *T.C. Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 20, 2,153-166.
- Güvenç, B. (1993). *Türk Kimliği*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Güvenç, B. (2009). Kültür kimlik ve kimlikler, (der) G. Pultar, *Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Gültekin, F.(2001). Lise öğrencilerinin kendini açma davranışlarının kimlik gelişim düzeyleri açısından incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (14), 1, 231-241.
- Işıltan, G. (2010). *Ulusal kimlik ve etnik açılım* (I.Baskı). İstanbul: Sarmal Yayınları.
- İnan, A. (1988). *Medeni bilgiler ve Mustafa Kemal Atatürk'ün el yazıları*.Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Karal, E. Z. (1988). Atatürk'ün Türk Tarih Tezi,(hızr.) Genel Kurmay Başkanlığı, *Atatürkçülük*, (ss.157-164) İçinde, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karasar, N. (2006). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yay.
- Karpat, K. (2011). *Osmanlı'dan günümüze kimlik ve ideoloji* (4. Baskı). İstanbul:Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2010). *Türk demokrasi tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Karpat, K. (2010). *Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kasımoğlu, A. (2013). Milliyetçilik ve dil, dil milliyetçiliğinin başarı ve başarısızlıkları. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5, 161-172.

- Keskin, M. (1998). Atatürk'e göre millet ve Türk milliyetçiliği. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (14), 41, 359-374.
- Kılıç, M. (2007). Erken Cumhuriyet dönemi Türk milliyetçiliğinin tipolojisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 113-140.
- Koçer, H. A. (1981). *Türk eğitim tarihinde Atatürk'ün yeri*, Atatürk Devrimleri ve Eğitimi Sempozyumu (9-10 Nisan 1981 Ankara, ss. 59-65) Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Koçak, R. (2012). Kuram (yaklaşım-model), (ed) B. Oral, *Öğrenme ve Öğretme Kuram ve Yaklaşımları*, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Köseoğlu, N. (2013). *Türk Milliyetçiliği ve Osmanlı* (3.Basım). İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köstüklü, N. (2006). *Sosyal bilimler ve tarih öğretimi* (4.Baskı). Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Kurtaran U. (2011). Osmanlı İmparatorluğu'nda millet sistemi. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 57-71.
- Kuşat, A. (2003). Bir değerler sistemi olarak "kimlik" duygusu ve Atatürk. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15, 45-61.
- Levi-Strauss, C. (2007). *İrk tarih ve kültür* (çev) H. Bayrı ve R. Erdem. İstanbul: Metis Yayınları.
- Maalouf, A. (2000). *Ölümcül kimlikler* (çev.) A. Bora. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Mardin, Ş. (1998). *Yeni Osmanlı düşüncesi'nin doğuşu*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Milles, R. (2010). Ötekinin tanımları, (der) G. Işıltan, *Ulusal Kimlik ve Etnik Açılım*, İstanbul: Sarmal Yayınları.

- Okur, M. (2013). *Liselerde coğrafya eğitiminin milli kimlik bilincine etkisinin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özen, Y. (2013). Ulus kimliğinin yitimi bireyi psikonevrotizmaya götürür mü? (sosyal-psikolojik bir yaklaşım). *Uluslararası Hakemli Beşeri ve Akademik Bilimler Dergisi*, (2), 4, 112-120.
- Özhan, M. (2008). *Liselerde okutulan “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” ders kitaplarında ulus, ulusçuluk ve ulus-devlet kavramları (1944-2007) (Bir içerik analizi çalışması)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özlü, H. (2011.) Afet İnan’ın Cenevre günleri ve tarih çalışmaları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 10, 22, 165-187.
- Öztoprak Sağır, M. ve Akıllı, H. S. (2004). Etnisite kuramları ve eleştirisi. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28,1, 1-22.
- Pultar, G. (2009). *Türkiye Cumhuriyetinde kültürel kimlik arayışı ve temsili*. Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Sadoğlu, H. (2013). Milliyetçilik çağında “Türk” kimliği: Algı ve kurgu. *Türk Yurdu Dergisi*, 308, 37-42.
- Saray, M. ve Tosun, H. (2005). *İlk ve orta öğretim kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi: Mevcut durum sorunlar ve çözüm önerileri*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Savaşkan Akdoğan, N. (2009). *Erken cumhuriyet dönemi kampanyaları ve Yahudi kimliği*, (der) G. Pultar, *Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti’nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili*, (ss. 149-177) içinde, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.

- Şıvgın, H. (2009). Ulusal tarih öğretimini kimlik gelişimindeki önemi. *Akademik Bakış Dergisi*, (2), 4, 35-52.
- Türkkan, Z. (2011). *Kimliğin oluşumunda ve korunmasında dinin rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, U.(2006). II. meşrutiyet dönemi eğitimde Türkçülük akımının Türk kimliği oluşturmadaki rolü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 287-300.
- Şimşek, U. ve Ilgaz, S. (2007). Küreselleşme ve ulusal kimlik. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 1,189-199.
- Turan, M. (2009). *1950-1960 yılları arasında ortaokul Tarih dersi kitaplarında yer alan milli kimlik kavramının içerik analizi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Ulusoy, K. (2009). Lise öğrencilerinin tarih dersi sayesinde elde ettiği bazı kazanımlar. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28,115 -134.
- Yalman, N. (2009). Kimlik ve bilinç,(der) G. Pultar, *Kimlikler Lütfen: Türkiye Cumhuriyeti'nde Kültürel Kimlik Arayışı ve Temsili*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları.
- Yanık, C. (2013). *Etnisite, kimlik ve milliyetçilik kavramlarının sosyolojik analizi*, *Kaygı*,20, 225-237.
- Yazgan, Ç. Ü. (2007). Osmanlı'dan Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar vatan anlayışı. *Eğitişim Dergisi*, 14, 1-11.
- Yazıcı, S. ve Yazıcı F. (2010). Yurtseverlik eğitimi tarih ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin algı, tutum ve eğitimsel sel uygulamalarına yönelik bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (3), 10, 649-660.

Yeniçeri, Ö. (2011). *Bağımlılık paradigmaları ve Türk Milliyetçiliği*. Ankara: Kripto Yayınları.

Yeşilkaya, N. (2011). Halkevleri, *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce 2.Cilt: Kemalizm*, (113-118) İçinde, İstanbul: İletişim Yayınları.

Yıldız, R. ve Demir, S. (2003). Milli kimliğin oluşmasında zihniyet. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8, 319-340.

Yıldız, S. (2007). Kimlik ve ulusal kimlik kavramlarının toplumsal niteliği. *Millî Folklor*, 19, 9-16.

Yılmaz, M. (2005). İlk orta ve yükseköğretimde inkılap tarihi dersleri, (hızr) H. Saray, M. Tosun, *İlk ve Orta Öğretim Kurumlarında Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Konularının Öğretimi: Mevcut Durum Sorunlar ve Çözüm Önerileri*, (ss. 25-42) İçinde, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.

İnternet Kaynakları

www.tdk.gov.tr 02.08.2014 tarihinde erişildi.

www.meb.gov.tr 02.08.2014 tarihinde erişildi.

<http://turkoloji.cu.edu.tr> 25.05.2014 tarihinde erişildi.